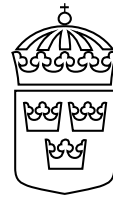

Regeringens skrivelse

2020/21:109

Politik för konstnärers villkor

Skr.
2020/21:109

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 23 mars 2021

Stefan Löfven

Amanda Lind
(Kulturdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

De nationella kulturpolitiska målen slår fast att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet samt att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. De professionella konstnärerna har en central roll att spela i att uppfylla målen.

I skrivelsen lämnas en redovisning av hur regeringen arbetar för att stärka konstnärers villkor. Skrivelsen tar bl.a. upp de samhällsförändringar som motiverar en stärkt konstnärspolitik samt motiv och inriktning för konstnärspolitiken. Vidare avhandlas bedömningar och åtgärder avseende konstnärlig frihet, rekryteringen till konstnärsyrket och konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap. Därutöver avhandlas konstnärers ekonomiska och sociala villkor samt den kulturella infrastrukturen. Slutligen redovisas insatser med anledning av covid-19-pandemin.

Innehållsförteckning

1	Ärendet och dess beredning	4
2	Inledning	4
3	Samhällsförändringar och utmaningar	9
4	En stärkt statlig konstnärspolitik	11
4.1	Motiv och inriktning för konstnärspolitiken.....	12
4.2	Begreppet konstnär bör användas.....	17
5	Den konstnärliga friheten.....	18
5.1	Fristadssystemets utveckling	19
5.2	Konstnärers utsatthet för hot, våld och trakasserier bör motverkas.....	20
5.3	Styrningens effekter på den konstnärliga friheten.....	21
6	Rekryteringen till konstnärssyrket.....	22
6.1	Statens stöd till den kommunala kulturskolan.....	24
6.2	Statens stöd till Skapande skola	25
6.3	Arbetet för breddad rekrytering till konstnärlig universitets- och högskoleutbildning.....	26
6.4	Erfarenhetsutbyte om breddad rekrytering till kulturella och konstnärliga utbildningar och breddat professionellt deltagande.....	27
6.5	Yrkesintegrationsprojektet Konsten att delta	29
7	Konstnärers möjligheter till konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling	29
7.1	De statliga ersättningarna och bidragen till konstnärer	30
7.2	Stödordningarna för fria aktörer på bild- och formområdet.....	32
7.3	Kulturlivets internationalisering	32
7.3.1	Internationell residensverksamhet och internationellt kulturutbyte	33
7.3.2	Konstnärernas och kulturens roll i internationellt utvecklingssamarbete	34
8	Konstnärernas ekonomiska villkor och ersättning för utfört arbete.....	36
8.1	En väl fungerande upphovsrätt.....	37
8.2	Ersättningar till författare, fotografer, kulturjournalister, dramatiker, översättare och illustratörer	38
8.3	Den individuella visningsersättningen till bild- och formkonstnärer	40
8.4	Efterlevnad och uppföljning av MU-avtalet.....	40
8.5	Analys av digitaliseringens effekter på konstnärernas villkor	43
9	Den kulturella infrastrukturen.....	45
9.1	Arrangörsledets betydelse och utmaningar.....	47

9.2	Stödet till arrangörer och fria aktörer	47	Skr. 2020/21:109
9.3	Stödet till centrumbildningarna	48	
9.4	Cirkusens infrastruktur	49	
9.5	De statliga insatserna på nationell nivå för musikområdet	50	
9.6	Satsningar på konstnärlig gestaltning	51	
9.7	Stödet till regional kulturverksamhet	53	
9.8	Konstnärers villkor inom kulturella och kreativa närings.....	54	
10	Sociala villkor för konstnärer.....	55	
10.1	Analys och kunskapsspridning om konstnärers sociala och ekonomiska villkor	57	
10.2	Scenkonstallianserna	59	
10.3	Socialförsäkringssystemet	60	
10.4	Arbetslöshetsförsäkringen	62	
11	Insatser med anledning av covid-19-pandemin.....	65	
11.1	Stöd till kulturområdet med anledning av covid-19- pandemin	66	
11.2	Ökat inköp av samtida konst under 2021	66	
11.3	Stöd till institutioner och regional kulturverksamhet samt generella stödåtgärder	67	
11.4	Utredning för kulturens återstart och analys av pandemins effekter	68	
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23).....	69	
Bilaga 2	Förteckning av remissinstanserna (SOU 2018:23)	79	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 mars 2021	81	

1 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 17 november 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av de statliga insatserna och villkoren för professionellt verksamma konstnärer (dir. 2016:93). Utredarens uppdrag var att bedöma hur de statliga insatserna bidrar till att nå de kulturpolitiska målen och föreslå eventuella förändringar av insatserna för att anpassa dem till nuvarande förutsättningar och behov. Utredningen antog namnet Konstnärspolitiska utredningen.

Den 28 mars 2018 överlämnades betänkandet Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23) till regeringen. En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. Remissvaren finns tillgängliga i Kulturdepartementet (Ku2018/00773). I denna skrivelse behandlas delar av utredningens förslag och bedömningar.

2 Inledning

De nationella kulturpolitiska målen (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145) slår fast att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet samt att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan, samt
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

De professionella konstnärerna är själva fundamentet för ett levande kulturliv. De står således i kulturpolitikens centrum och spelar en avgörande roll för att målen ska kunna uppnås. Trots detta var det över 20 år sedan det togs ett helhetsgrepp kring konstnärernas villkor. Det finns därför skäl att presentera en uppdaterad bild av regeringens samlade konstnärspolitik.

Tidigare inriktning på statens insatser för konstnärerna

I 1974 års proposition om den statliga kulturpolitiken (prop. 1974:28, bet. 1974:KrU15, rskr. 1974:248) formades det som, med vissa justeringar, skulle komma att gälla för svensk kulturpolitik under lång tid framöver. Nyckelbegrepp i propositionen var yttrandefrihet, decentralisering, jämlikhet, konstnärlig förnyelse och vård av kulturarvet. Det framgick också att staten, regionerna och kommunerna har gemensamma uppgifter i att stödja kulturområdet. I propositionen föreslogs för första gången

nationella mål för hela det kulturpolitiska området. En av de grundläggande principerna i den nya kulturpolitiken var den ”brittiska modellen” med styrning genom armlängds avstånd. I linje med detta skulle beslut om stöd och bidrag till konstnärer samt inköp av konst fattas med hjälp av sakkunniggrupper bestående av professionen (konstnärer från respektive konstområden).

I 1976 års proposition om den statliga kulturpolitiken (prop. 1975/76:135, bet. 1975/76:KrU35, rskr. 1975/76:355) tog sedan regeringen för första gången ett samlat grepp kring villkoren för konstnärer och presenterade en rad förslag som syftade till att förbättra konstnärers villkor. De dåvarande stipendiesystemen med flera olika stipendieorgan föreslogs ersättas med ett nytt stipendiesystem med direkta bidrag till konstnärer. Regeringen föreslog också en ökning av de statliga stöden till konstnärer och att de tidigare s.k. konstnärsbelöningarna skulle finnas kvar, men i stället namnges inkomstgarantier. Regeringen motiverade förslagen med bl.a. att människors behov av konstupplevelser och konstnärlig aktivitet i vårt samhälle är grunden för yrkesmässig konstnärlig verksamhet. Konstnärerna skapar och förmedlar tillfällen till sådana upplevelser och genom att de fungerar som inspiratörer för skapande verksamhet har de en nyckelroll i kulturlivet. Konstnärerna skapar och röjer väg för nya synsätt och uttrycksformer, vilket är nödvändigt för den kulturella utvecklingen och därmed av stor vikt för samhällsutvecklingen som helhet.

I samma proposition föreslogs att myndigheten Konstnärsnämnden skulle inrättas. Konstnärsnämnden inrättades samma år med ett samlat uppdrag att fördela stipendier och andra bidrag till konstnärer. I enlighet med principen om armlängds avstånd skulle bidrag till konstnärer fördelas med stöd av sakkunniggrupper. Sveriges Författarfond hade dock fortsatt till uppgift att fördela de medel som genererats av biblioteksersättningen till svenska författare, översättare, tecknare och fotografer.

Nästan 20 år senare angav regeringen i propositionen Kulturpolitik (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129) att statens insatser inom konstnärspolitiken skulle syfta till att

- skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika upplevelser för medborgarna,
- skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete,
- anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden,
- ge möjlighet till konstnärlig förnyelse och utvecklingsarbete genom olika former av direkta konstnärsstöd, och
- förbättra möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte.

Regeringen lade också fram flera förslag i propositionen på förbättringar inom konstnärspolitiken olika delområden. Det område som ansågs mest eftersatt var bild- och formområdet. I propositionen föreslogs att den individuella visningsersättningen, som medger ersättning till bildkonstnärer för verk som visas i det offentliga och inte längre är i konstnärens ägo, skulle återinrättas. Förebild för ersättningen var den redan etablerade biblioteksersättningen. Den nyinrättade upphovsrättsorganisationen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, nuvarande

Bildupphovsrätt i Sverige, föreslogs fördela medlen. Regeringen föreslog därutöver att flera av de redan etablerade bidragen skulle förstärkas och underströk samtidigt att det skulle vara en myndighetsuppgift att fortlöpande anpassa bidragsformer och belopp till de aktuella behoven inom olika konstarter. Regeringen lyfte också särskilt fram betydelsen av inkomstgarantierna och långtidsstipendierna för att ge aktiva konstnärer som dokumenterat konstnärlig verksamhet av god kvalitet en ekonomisk och arbetsmässig trygghet. I propositionen aviserades också ett antal utredningar med bäring på konstnärernas villkor. Riksdagen ställde sig bakom förslagen som sedan genomfördes.

Utredningarna Arbete åt konstnärer (SOU 1997:183), Generella konstnärsstöd (SOU 1997:184) samt Konstnärersättningsutredningen (SOU 1997:106) låg till grund för propositionen Konstnärernas villkor (prop. 1997/98:87, bet. 1997/98:KrU13, rskr. 1997/98:303). I denna drog regeringen slutsatsen att statens insatser för konstnärerna borde stärkas och inriktas på att höja ersättningen för utfört konstnärligt arbete samt stimulera konstnärernas arbetsmarknad så att en ökad efterfrågan uppstår.

Propositionen Tid för kultur och de nuvarande nationella kulturpolitiska målen

I propositionen Tid för kultur (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145) lämnade regeringen förslag till de nu gällande nationella kulturpolitiska målen. Regeringen betonade betydelsen av konstnärlig kvalitet, men lyfte samtidigt fram att innebörden i kvalitetsbegreppet inte skulle slås fast. Skälen till den bedömningen var att uppfattningen om kvalitet varierar mellan tid och plats, från genre till genre samt mellan grupper och individer. Regeringen framhöll vidare att kvalitetsfrågan inte borde vara föremål för politikernas överväganden. Utgångspunkten för regeringens politik skulle fortsatt vara att professionella kulturskapare ska kunna försörja sig på sin konstnärliga eller kulturella yrkesverksamhet samt att beroendet av de generella trygghetssystemen därmed ska minska. Regeringen valde att i propositionen använda begreppet *kulturskapare* i stället för *konstnär* som benämning på målgruppen och yrkeskåren.

Regeringen motiverade förslagen till de mål som har relevans för konstnärer med bl.a. att konstnärligt skapande i väsentliga avseenden handlar om att utforska nya områden, överskrida gränser, synliggöra olika aspekter av vår tillvaro samt att göra detta med största möjliga kraft och trovärdighet, i den konstform och det medium man valt att arbeta. Det lyftes fram att konsten och de humanistiska vetenskaperna ger oss viktiga kunskaper och möjlighet att reflektera. Regeringen underströk också att det är kulturpolitikens uppgift att bidra till att det finns ekonomiska och andra förutsättningar för skapande verksamhet som inte annars skulle komma till uttryck – inte minst när det gäller förutsättningar för förnyelse och utveckling av kulturen. En del i detta ansågs vara att verka för goda villkor för de professionella kulturskaparnas konstnärliga arbete.

I propositionen lämnade regeringen också en bedömning om inriktningen på den framtida politiken för kulturskaparnas villkor. Utgångspunkten för de insatser som är riktade till kulturskaparna skulle vara dels att värna den konstnärliga friheten genom att stödja konstnärligt

förnyelse- och utvecklingsarbete, dels att beakta kulturskaparnas ekonomiska, upphovsrättsliga och sociala villkor. Utifrån detta bedömde regeringen att frågor om upphovsrätt, förhållandet till andra samhällssektorer och kulturskaparnas roll i samhället skulle vara av särskild betydelse.

Vidare föreslogs det som skulle bli den s.k. kultursamverkansmodellen, som innebär att varje region får en samlad summa statliga medel att fördela till regional kulturverksamhet. De professionella kulturskaparnas roll lyftes fram genom att de skulle vara en dialogpart i framtagandet av regionernas kulturplaner. Regeringen bedömde även att fokus borde vara på stabila bidrags- och ersättningssystem som främjar och stimulerar konstnärlig utveckling på en hög kvalitativ nivå, såväl nationellt som internationellt. Vidare ansåg regeringen att det inte fanns skäl att låta stipendiesystemet ingå i den omfattande regionalisering av kulturpolitiken som föreslogs i propositionen, och gjorde bedömningen att bl.a. stipendier skulle fortsatt fördelas centralt. I propositionen föreslogs även att stödet till centrumbildningarna, som är intresse- och förmedlingsorganisationer inom olika konstområden, skulle stärkas och att de statliga inkomstgarantierna skulle avvecklas och i stället omvandlas till tidsbegränsade stipendier. Riksdagen ställde sig bakom förslagen, som sedan genomfördes.

Statens nuvarande insatser för konstnärer

Det finns ett flertal statliga ersättningar som syftar till att ge konstnärer betalt för utfört arbete, men också stöd i form av bidrag och andra insatser som ska öka möjligheterna för konstnärer att fördjupa och utveckla sitt konstnärskap.

Den statliga myndighet som främst är ansvarig för genomförandet av regeringens konstnärspolitik är Konstnärsnämnden. Myndigheten har till uppgift att främja konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap och att verka för konstnärlig utveckling genom att fördela statliga stipendier och andra statliga bidrag och ersättningar, samt genom andra främjande åtgärder. Myndigheten ska även främja nyskapande kultur genom bidragsgivning och andra åtgärder. Bidrag fördelas bl.a. i form av arbetsstipendier, projektbidrag, långtidsstipendier och bidrag för internationellt kulturutbyte. Vid myndigheten bedrivs även residensverksamhet. Konstnärsnämnden ska också analysera och sprida kunskap om konstnärers sociala och ekonomiska villkor samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet. Vidare bedriver myndigheten inom ramen för sitt uppdrag en betydande verksamhet på det internationella området för att främja konstnärligt utbyte och utveckling. Konstnärsnämnden har också bevakningsansvar och analysuppdrag för utövare och skapande konstnärer inom samtliga konstarter.

Sveriges Författarfond har regeringens uppdrag att fördela den statliga bibliotekersättningen, talboksersättningen samt olika statliga stöd och bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker. Bildupphovsrätt i Sverige fördelar den individuella visningsersättningen till bild- och formkonstnärer som ersättning för att verk som ägs av

offentliga institutioner visas för allmänheten. Stim och SAMI fördelar fonogramersättning till musikområdet.

Avtalet om upphovsmäns rätt till ersättning vid visning av verk samt medverkan vid utställning m.m. (MU-avtalet) är ett ramavtal om ersättning till bild- och formkonstnärer när verk som konstnären äger ställs ut. Avtalet tecknades mellan staten och Konstnärernas Riksorganisation, Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Svenska Fotografers Förbund och Svenska Tecknare. Avtalet godkändes av regeringen och trädde i kraft 2009 samt reviderades 2014. Syftet med avtalet är att skapa bättre förutsättningar för bild- och formkonstnärer att få betalt för utfört arbete. MU-avtalet gäller för statliga institutioner men principerna är även vägledande för samtliga utställningsarrangörer som mottar offentligt stöd.

Utöver dessa insatser ingår i regeringens politik för området en rad andra åtgärder som syftar till att stärka konstnärernas arbetsmarknad och trygghet. Ett exempel är stödet till de s.k. allianserna på teater-, dans- och musikområdena. Allianserna bildades som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd för att möta de förändrade anställningsförhållandena på scenkonstområdet, som från 1990-talet präglades allt mer av korttidsanställningar. Teateralliansen bildades 1999, Dansalliansen 2006 och Musikalliansen 2008. Allianserna verkar för att öka frilansande scenkonstnärers sociala och ekonomiska trygghet, avlasta arbetslöshetskassan, utveckla matchning och förmedling samt stimulera den konstnärliga utvecklingen. Det statliga stödet till allianserna fördelas via Statens kulturråd. Ett annat exempel är stödet till centrumbildningarna som samlar drygt 10 000 professionella konstnärer inom olika konstområden i Sverige och som bl.a. har en uppdragsförmedlande roll. Staten stöder centrumbildningarna via Statens kulturråd.

Statens kulturråd har regeringens uppdrag att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder. Den kulturella infrastrukturen med institutioner och organisationer i hela landet är avgörande för konstnärernas villkor. Den regionala och lokala infrastrukturen är nämligen en viktig del av en konstnärers arbetsmarknad. Stödet inom ramen för kultursamverkansmodellen är därför också betydelsefullt för konstnärernas villkor.

Denna redogörelse ska inte ses som uttömmande för statens nuvarande insatser för konstnärer utan snarare ge en övergripande beskrivning. Frågor kopplade till framför allt upphovsrätt men också hot och hat mot konstnärer, fristadssystemet, trygghetssystemen samt utbildning är exempel på andra viktiga delar.

Konstnärspolitiken är en del av kulturpolitiken, som styrs av de kulturpolitiska målen. Regeringen väljer i denna skrivelse att fokusera på konstnärspolitiken, det vill säga de statliga insatser och stöd som syftar till att förbättra villkoren för professionellt verksamma konstnärer. Det är dock inte självklart hur man avgränsar konstnärspolitiken från kulturpolitiken i stort. Många kulturpolitiska insatser har betydelse och effekt för konstnärers villkor samt är viktiga grundstenar för infrastrukturen och arbetsmarknaden för en konstnär. Exempel på detta är de stöd till fria aktörer på såväl scenkonstområdet som bild- och formområdet som Statens kulturråd fördelar. Även Statens kulturråds

litteraturstöd och övriga insatser som myndigheten har i uppdrag att genomföra för det fria kulturlivet bör nämnas i sammanhanget. Ytterligare exempel är Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Statens musikverk och Statens konstråd vars bredare uppdrag påverkar konstnärers villkor. Gränsdragningen gentemot andra områden än kulturpolitiken är inte heller självklar. Politik och insatser inom flera andra utgiftsområden har avgörande inflytande på konstnärers möjlighet att verka professionellt, t.ex. arbetsmarknadspolitik, näringspolitik och socialförsäkringspolitik, något som blivit särskilt tydligt under den pågående covid-19-pandemin.

3 Samhällsförändringar och utmaningar

Det var över 20 år sedan det togs ett statligt helhetsgrepp kring villkoren för professionellt verksamma konstnärer. I betänkandet Konstnär – oavsett villkor (SOU 2018:23) tydliggörs att det finns ett behov av att återigen ta ett samlat grepp för att stärka konstnärernas villkor i hela landet och den infrastruktur som de verkar i. De analyser som görs av utredningen visar att det behövs en konstnärspolitik som svarar mot de samhällsförändringar som påverkat och påverkar villkoren för konstnärer samt som möter de utmaningar utredningen beskriver.

I betänkandet ges en nulägesbeskrivning av villkoren för professionellt verksamma konstnärer i hela landet. Viktiga samhällsförändringar som lyfts fram är bl.a. digitaliseringen, globaliseringen och internationaliseringen, urbaniseringen, kulturens bidrag till regional tillväxt samt nya villkor på arbetsmarknaden. Även framväxten och betydelsen av de kulturella och kreativa näringarna nämns. Den ökande migrationen och förändrade demografin med både en mer diversifierad och en allt mer åldrande befolkning lyfts också fram.

Vidare beskriver utredningen utmaningar som behöver mötas för att förbättra villkoren för professionellt verksamma konstnärer. En utmaning som lyfts fram, och som har bäring på kulturpolitikens relevans och legitimitet, är att alla inte har samma förutsättningar att bli konstnärer och att snedrekryteringen till de konstnärliga utbildningarna grundläggs tidigt. Konstnärer kommer ofta från välutbildade hem med goda socioekonomiska förutsättningar och det gör att det finns en bristande mångfald i yrket. De flesta konstnärerna bor i storstäder. Konstnärer är beroende av sitt nätverk och infrastruktur samt bl.a. publik, kollegor och uppdragsgivare. I och med urbaniseringen blir det allt svårare att hitta detta på andra platser än i storstadsregionerna. Det försvårar för konstnärer som vill verka i andra delar av landet än storstadsregionerna. Ett brett utbud av konst och kultur i hela landet är beroende av såväl lokalt verksamma konstnärer och kulturinstitutioner som att konstnärer och konstnärliga produktioner ges möjlighet att turnera runt om i hela landet. Störst koncentration till storstadsområden finns inom områdena dans, film och teater, medan musik samt bild och form har en större spridning över landet.

Utredningen konstaterar också att konstens behov av mellanhänder har ökat. Mellanhandsfunktionen kan beskrivas som hela kedjan från konstnär till publik, exempelvis arrangörer, agenter, producenter, konsthallar,

gallerister och förlag, som spelar en central roll för konstnärers möjligheter inom alla konstområden att nå ut till en publik i hela landet. I och med den pågående covid-19-pandemin har det också blivit än mer tydligt hur avgörande och samtidigt skört arrangörsledet är för kultur i hela landet och för konstnärernas arbetsmarknad.

Det tydliggörs vidare i utredningen att svenska konstnärer är en del av en internationell marknad där det konstnärliga skapandet ofta är central i de kulturella och kreativa näringarna, men att konstnärers ersättning för nyttjandet sällan står i paritet till det. Denna fråga är nära kopplad till konstnärers möjlighet och rätt att få ersättning för utfört arbete. Den är också nära kopplad till vikten av en väl fungerande upphovsrätt i den digitala miljön. Digitaliseringen lyfts fram av utredningen som en av de samhällsförändringar som påverkat villkoren för konstnärer mest under de senaste åren. Utredningen konstaterar att det är för musikområdet och filmområdet som man kan se de tydligaste effekterna, men digitaliseringen har påverkat samtliga konstarter i varierande grad. När det gäller den internationella marknaden är det också viktigt att lyfta fram internationaliseringen i stort och att den internationella marknaden ofta är en förutsättning för att kunna leva på sitt konstnärskap, något som är särskilt tydligt inom bl.a. dansen och cirkusen.

Det framgår också av utredningens betänkande att konstnärer har lägre inkomst och betydligt sämre inkomstutveckling än befolkningen i stort, samtidigt som de är högre utbildade än befolkningen i stort. Kvinnors förvärvsinkomst var 2014 ca 85 % av männens i konstnärgruppen, att jämföra med ca 81 % för befolkningen i stort samma år. Konstnärer är i allt högre utsträckning frilansande och har i allt lägre utsträckning en tillsvidareanställning. Ett kännetecken för konstnärgruppen, och något som ytterligare förstärkts under de senaste tio åren, är det starka inslaget av näringsverksamhet. Enligt Konstnärsnämndens rapport Konstnärernas demografi, inkomster och sociala situation deklarerade drygt 60 procent av konstnärerna år 2014 inkomst från enskild näringsverksamhet, handelsbolag eller fåmansaktiebolag. Att detta har blivit vanligare och att längre anställningsperioder med regelbunden inkomst blivit mindre vanligt, kan i alla fall delvis förklaras med ändrade förhållanden på arbetsmarknaden, snarare än en ökad vilja till företagande och entreprenörskap hos konstnärer.

Utredningen tydliggör också att det finns vissa brister i trygghetssystemen som inte är anpassade efter någon som i hög utsträckning är frilansande och som också kombinerar olika typer av anställningar och uppdrag. Trots konstnärernas generellt låga inkomster är konstnärerna inte mer beroende av de samhälleliga stöd- och bidragssystemen än befolkningen i stort. Konstnärer tar inte heller i samma utsträckning som övriga befolkningen del av de sociala trygghetssystemen. De ogynnsamma villkoren för konstnärer har också effekt på pensionen senare i livet. Det är få konstnärer som har en tjänstepension.

I utredningen beskrivs också att det i dag finns flera hot mot den konstnärliga friheten. De osäkra ekonomiska och sociala villkor som konstnärer ofta måste arbeta under kan riskera att skapa en anpasslighet hos konstnären, vilket kan påverka den konstnärliga friheten. Det kan exempelvis handla om att konstnären skapar konst som är mer

kommersiellt gångbar och inte vågar vara lika risktagande. Ett annat exempel är de hot som många konstnärer, författare och journalister tvingas leva under, något som bl.a. Myndigheten för kulturanalys rapport Hotad kultur? (2016:3) visat. När hoten exempelvis leder till självcensur drabbas inte bara konstnären själv, utan hela det demokratiska samhället och den konstnärliga utvecklingen. Under hösten 2017 i samband med metoo kom också ett stort antal vittnesmål fram om sexuella trakasserier och övergrepp inom kulturområdet. Den otrygga arbetsmarknaden med få tillsvidareanställningar lyftes fram som ett skäl till att utsattheten i kultursektorn är extra stor.

Den pågående pandemin har inneburit en kris för samhället och drabbat många samhällssektorer hårt, däribland kultursektorn. Kultursektorn bygger i stora delar på delade upplevelser och fysiska möten mellan människor samt är präglad av osäkra anställningar och speciella arbetsvillkor, något som nu blivit ännu mer uppenbart. Sektorn har därför drabbats hårt av de åtgärder som har vidtagits för att förhindra smittspridningen, men också av de ändrade konsumentbeteendena, det minskade internationella utbytet och de försvarade produktionsvillkoren. Många konstnärer har fått se sin försörjningsbas försvinna från en dag till en annan. Krisen har också synliggjort redan befintliga strukturella problem inom kultursektorn. Dessa problem har också bidragit till att kultursektorn har drabbats hårt av krisen. Ett antal stora stödpaket har beslutats och regeringen har också vidtagit ett stort antal andra åtgärder för att stötta kultursektorn, allt eftersom det har blivit tydligt att situationen kommer att påverka kulturlivet och konstnärer under en längre tid (se vidare om åtgärder med anledning av den pågående pandemin i avsnitt 11).

4 En starkt statlig konstnärspolitik

Regeringens bedömning: Det är viktigt med en stark statlig konstnärspolitik för att de nationella kulturpolitiska målen ska kunna nås.

Utredningens bedömning: Utredningens bedömning överensstämmer delvis med regeringens, då utredningen gör bedömningen att konstnärspolitiken bidrar till att de kulturpolitiska målen kan uppnås. Utredningen har inte uttryckligen gjort bedömningen att den statliga konstnärspolitiken bör stärkas, men lämnar flera förslag och bedömningar som sammantaget innebär en sådan förstärkning.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen bedömer mot bakgrund av de utmaningar som beskrivs i kapitel 3 att det finns ett behov av att ta ett samlat grepp för att stärka konstnärernas villkor och att det behövs en starkt statlig konstnärspolitik för det ändamålet. Att konstnärer kan arbeta under rimliga villkor är en förutsättning för ett vitalt kulturliv. Yrkesverksamma konstnärer inom de olika konstarterna delar många av de ovan beskrivna utmaningarna, vilket motiverar en samlad politik. Det är samtidigt viktigt att vara medveten om skillnaderna när det gäller

förutsättningar för utövare inom de olika konstarterna. Som exempel kan nämnas dansen med sin relativt svaga infrastruktur.

Regeringen gör också bedömningen att det finns en tydlig koppling mellan behovet av en aktiv statlig konstnärspolitik och de nationella kulturpolitiska målen. Av de nationella kulturpolitiska målen framgår att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Vidare ska kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet prägla samhällets utveckling. De professionella konstnärerna tillhör kulturlivets absoluta fundament och spelar en avgörande roll för att målen ska kunna uppnås. Konstnärer behöver därför kunna leva på sitt yrke och framtida generationer måste se konstnärsyrket som en möjlig bana. För att det ska vara möjligt att försörja sig som konstnär har en bredd av insatser inom ramen för den statliga konstnärspolitiken en viktig roll att spela. Regeringen bedömer därför att en stärkt konstnärspolitik behövs för att uppnå de kulturpolitiska målen.

4.1 Motiv och inriktning för konstnärspolitiken

Regeringens bedömning: Grunden för konstnärspolitiken bör vara att främja konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap och erkänna den betydelse som konsten har för enskilda och för samhällets utveckling och vitalitet. Konstnärspolitiken bör därför:

- syfta till att värna konstens frihet och egenvärde, där konstnärlig kvalitet och principen om armlängds avstånd till konstnärligt innehåll utgör självklara utgångspunkter,
- vara flexibel och öppen för nya konstnärliga uttryck,
- främja konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling samt verka för ökat internationellt kulturutbyte,
- syfta till att skapa förutsättningar för ett dynamiskt och levande kulturliv i hela landet med likvärdiga förutsättningar att verka som professionell konstnär,
- syfta till att konstnärer ska kunna arbeta under rimliga sociala och ekonomiska villkor samt få ersättning för utfört konstnärligt arbete,
- verka för en mångfald av röster, berättelser och perspektiv genom breddad rekrytering till konstnärsyrket, och
- verka för att konstnärernas kunskaper och erfarenheter tas tillvara vid förändringar, utveckling och förnyelse i samhället.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens bedömning. Utredningen gör dock en annan bedömning bl.a. när det gäller vikten av att lyfta internationellt utbyte.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, däribland *Stockholms kommun*, *Lunds universitet* och *TILLT*, stödjer utredningens förslag om nytt motiv och inriktning för konstnärspolitiken. Några instanser ställer sig positiva till förslaget, men saknar emellertid vissa perspektiv. *Statens kulturråd*, *Konstnärsnämnden* och *Konstnärliga och litterära utövares samarbetsnämnd (KLYS)* påtalar exempelvis att man saknar skrivningar som rör frågor om internationellt konstnärligt utbyte,

medborgarperspektivet och möjligheter för konstnärer att kunna basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete. Flertalet kommuner och regioner, däribland *Landstinget Dalarna*, *Region Blekinge* och *Region Jönköpings län*, tillstyrker särskilt skrivningen om möjligheterna att verka professionellt som konstnär i hela landet.

Skälen för regeringens bedömning

Grunden för konstnärspolitiken bör vara att främja konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap och erkänna den betydelse som konsten har för enskilda och för samhällets utveckling och vitalitet. I konsten förmedlas berättelser och idéer som bidrar till att människans syn på världen, samhället och existensen kan fördjupas och utvecklas. Konstnärerna röjer väg för nya synsätt och uttrycksformer, vilket är nödvändigt för den konstnärliga utvecklingen och därmed för samhällsutvecklingen i stort. Men för att det ska vara möjligt behövs en politik som ger konstnärerna förutsättningar att kunna utveckla konstnärskapet. Erkännandet av den betydelse som konsten har för utvecklingen i samhället motiverar också att ansvar för konstnärernas villkor tas inom flera områden. Konstnärernas villkor är till stor del beroende av att det finns utbildningar, välfungerande upphovsrättsliga ersättningar för användning av konstnärliga verk, liksom en arbetsmarknadspolitik och ett trygghetssystem som ser till konstnärernas speciella förutsättningar.

Konstnärspolitiken bör syfta till att värna konstens frihet och egenvärde med konstnärlig kvalitet och principen om armlängds avstånd som självklara utgångspunkter

Regeringen gör bedömningen att konstnärspolitiken bidrar och fortsatt bör bidra till att värna den konstnärliga friheten och konstens egenvärde. Politiken bör således ge uttryck för en grundläggande respekt och förståelse för att det är konstnärernas egna utgångspunkter och uttryck som skapar de värden och den betydelse som konsten har för enskilda och samhället. Den konstnärliga friheten har nära kopplingar till den vidare frågan om yttrandefrihet och fri opinionsbildning. Konstnärspolitiken bör syfta till att den konstnärliga friheten ges en reell möjlighet att utövas och förverkligas. Regeringen ser att man bl.a. genom att stärka de ekonomiska och sociala villkoren för konstnärer i stort, bidrar till att öka den konstnärliga friheten.

Huvudprincipen för stödgivning till konstnärer bör fortsatt vara att besluten ska kunna motiveras utifrån bedömningar av konstnärlig kvalitet. Principen om armlängds avstånd blir i detta sammanhang särskilt viktig. Politiken får aldrig lägga sig i innehållet i konsten eller enskilda stödbeslut och inte heller definiera konstnärlig kvalitet. Bedömningar av konstnärlig kvalitet inom konstnärspolitiken bör i första hand göras av professionen och bedömningsgrupper hos de bidragsgivande aktörerna, som besitter den expertkunskap som krävs för att kunna göra kvalitativa bedömningar. Samtalet om vad begreppet kvalitet inbegriper och vad konstnärlig kvalitet är måste hållas levande, men definitioner och beslut om konstnärlig kvalitet ska inte göras på politisk nivå. Detta är en grundpelare för hela

den svenska kulturpolitiken och en förutsättning för värnandet av den konstnärliga friheten.

Konstnärspolitiken bör vara flexibel och öppen för nya konstnärliga uttryck

Fältet är föränderligt och en del av samhällsutvecklingen. De statliga insatserna måste således vara flexibla och öppna för nya konstnärliga uttryck. Uttryck som exempelvis kan återfinnas i data- och tv-spel, och som kanske inte enkelt kan kategoriseras i någon av de traditionella konstarterna, kan innehålla konstnärliga kvaliteter som bidrar till konstnärlig utveckling och förnyelse. Andra exempel är genreöverskridande konstnärliga uttryck mellan konstformer som exempelvis film och bild, ljud, improvisatorisk konst, performance samt konceptuell konst och dans. Även den samtida cirkusen kan lyftas fram i sammanhanget.

Det är också viktigt att det finns en öppenhet och flexibilitet i stödgivningen när det gäller utformning av stipendier och andra typer av stöd till konstnärer. Stödordningarna måste vara tillräckligt flexibel utformade för att kunna möta aktuella behov. Regeringen överlämnar därför i hög grad åt beslutandeorganen, främst Konstnärsnämnden, att utforma de statliga stöden.

Regeringen vill samtidigt framhålla att det är viktigt att se att olika konstarter står inför olika utmaningar och att den variation som finns mellan dem är viktig att belysa när statens insatser analyseras. Konstarter med svag infrastruktur riskerar annars att bli osynliggjorda.

Konstnärspolitiken bör främja konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling samt verka för ökat internationellt kulturutbyte

För att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska kunna präglade samhällets utveckling krävs en konstnärspolitik som främjar konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling. De enskilda konstnärernas möjligheter och förutsättningar för att förnya, fördjupa och utveckla sina konstnärliga uttryck är därför viktiga för kulturpolitiken i stort. Ett sätt att göra det är att förbättra möjligheterna för internationellt kulturutbyte i olika former. Konstnärspolitiken måste förhålla sig till en globaliserad värld och främja den ökade kvalitet och utveckling av fältet som internationella utbyten kan medföra, något som också har lyfts av många remissinstanser. Konstnärspolitiken behöver ses i ett större sammanhang med internationaliseringen och den globala marknaden. Det går inte längre att avgränsa konstnärens geografiska sammanhang till endast Sverige. För att möta det nationella kulturpolitiska målet att kreativitet och mångfald ska kunna präglade samhällets utveckling krävs också att konstnärer får möjlighet till nya intryck och utbyten. Vidare behöver konstnärspolitiken ge förutsättningar för konstnärligt arbete som inte har tillräckliga marknadsmässiga förutsättningar att bära sig själv, men som bedöms bidra till konstnärlig utveckling och fördjupning. Detta inte minst mot bakgrund av det konstnärliga arbetets betydelse för samhällets utveckling.

Konstnärspolitiken bör syfta till att skapa förutsättningar för ett dynamiskt och levande kulturliv i hela landet med likvärdiga förutsättningar att verka som professionell konstnär

Enligt de nationella kulturpolitiska målen ska alla ha möjlighet att delta i kulturlivet. Då konstnärerna är själva fundamentet inom kulturlivet måste det finnas förutsättningar att verka som professionell konstnär i hela landet. Konstnärspolitiken bör därför syfta till att skapa förutsättningar för ett dynamiskt och levande kulturliv i hela landet med likvärdiga förutsättningar att verka som professionell konstnär. Det handlar om stad och landsbygd, men också om socioekonomiskt svaga områden såsom de som finns i anslutning till storstäderna.

Den centrala roll som konstnärerna har i kulturlivet innebär att konstnärspolitiken också har en viktig roll för att alla ska ha möjlighet att ta del av kulturlivet. Om konstnärer endast finns i vissa delar av landet och bland vissa grupper kommer alla inte ha möjlighet till kulturupplevelser. Det här är något som även flera remissinsatser lyft fram.

Konstnärerna är i dag starkt koncentrerade till storstadsområdena. För att uppnå de nationella kulturpolitiska målen är det viktigt att förbättra möjligheten till att verka som konstnär i hela landet. Åtgärder inom konstnärspolitiken behöver bidra till att vidga arbetsmarknaden för konstnärer och främja det allmänna intresset för kultur. Regeringen bedömer att åtgärder behöver vidtas som syftar till att hela Sverige ska leva och utvecklas med ett dynamiskt och vitalt kulturliv, men också om att alla i Sverige ska ha likvärdiga förutsättningar att verka som professionellt verksam konstnär.

Konstnärspolitiken bör syfta till att konstnärer ska kunna arbeta under rimliga sociala och ekonomiska villkor samt få ersättning för utfört konstnärligt arbete

En förutsättning för ett vitalt och dynamiskt kulturliv är att konstnärer kan arbeta under rimliga sociala och ekonomiska villkor och få ersättning för sina verk och sina prestationer. Utgångspunkten för regeringens konstnärspolitik bör därför vara att professionellt verksam konstnärer ska kunna försörja sig på sin konstnärliga yrkesverksamhet och att konstnärer i samma utsträckning som befolkningen i stort bör kunna ta del av de sociala trygghetssystemen. Det handlar om att konstnärer i högre utsträckning bör få skäligt betalt för utfört arbete och därmed kunna basera sin försörjning på konstnärlig verksamhet. Det handlar också om tillgång till de sociala trygghetssystem som finns för alla i Sverige i dag. Detta lyfts också fram tydligt av flera remissinstanser. Den konstnärspolitiska utredningen beskriver att konst och konstnärliga uttryck ofta är kärnan i exempelvis den digitala ekonomin, men att konstnären sällan får ersättning som står i paritet till det. Konstens och kulturens betydelse i den digitala ekonomin har ökat samtidigt som regelverken för ersättning inte är anpassade till den moderna digitala världen. Konstnärspolitiken bör därför bidra till att öka konstnärers möjlighet till skälig ersättning för utfört arbete. Det handlar inte om en rättighet att kunna försörja sig som konstnär utan om att konstnärer i högre utsträckning ska få ersättning för arbete som människor tar del av. Här utgör välfungerande upphovsrättsliga regelverk en grundläggande förutsättning.

Konstnärspolitiken bör verka för en mångfald av röster, berättelser och perspektiv genom breddad rekrytering till konstnärsyrket

Regeringen bedömer att en förutsättning för konstnärlig utveckling samt ett levande och dynamiskt kulturliv är en mångfald av röster, berättelser och perspektiv. För att konstnärspolitiken fortsatt ska ha legitimitet måste den ha förmågan att vara relevant för alla i Sverige. Den konstnärspolitiska utredningen visar att det finns en snedrekrytering till konstnärsyrket bl.a. med en överrepresentation vad gäller personer med välutbildade föräldrar respektive en underrepresentation av personer med föräldrar med utländsk bakgrund. Detta kan leda till en bristande mångfald av röster, berättelser och perspektiv med risk för att den konstnärliga utvecklingen hämmas. De flesta konstnärer bor också i någon av de större städerna även om de ofta verkar i hela landet. Konstnärspolitiken bör därför syfta till att minska denna snedrekrytering genom att undanröja de hinder som kan finnas för lika möjligheter i såväl den professionella kultursektorn som i kulturlivet i stort.

Konstnärspolitiken bör verka för att konstnärernas kunskaper och erfarenheter tas tillvara vid förändringar, utveckling och förnyelse i samhället.

Konstnärspolitiken har nära koppling till många politikområden. Utredningen beskriver att konstnärernas kunskaper och erfarenheter inte tas tillvara i tillräcklig utsträckning vid samhällsförändringar och att det tydligare bör lyftas fram. Regeringen delar denna bedömning. Utgångspunkten för bedömningen är tanken om att konst och kultur kan tillföra viktiga värden i samhällsutvecklingen och till förändringar av samhället. Samtidigt som regeringen i motiven för konstnärspolitiken vill markera och betona konstens egenvärde ser regeringen ingen motsättning i att samtidigt lyfta fram att konsten kan ha betydelse för individens välmående, livsmiljö och hälsa såväl som för attraktionskraft och ekonomisk utveckling på en samhällelig nivå. Ett exempel är politiken för gestaltad livsmiljö, som bl.a. handlar om konstnärlig gestaltning av våra gemensamma miljöer, och där människan och hennes livsmiljö sätts i centrum för det som planeras, byggs och produceras. Det ställer krav på en helhetssyn hos olika beslutsfattare, på tvärsektorieell samverkan och på hållbara investeringar. I utvecklingen av våra offentliga miljöer och i bostadsplaneringen kan konstnärernas erfarenheter och kunskaper bidra till utveckling och förnyelse i samhället. Ytterligare exempel är kulturens och konstnärernas betydelse för utvecklingssamarbetet och för demokratiseringsprocesser. I konsten och kulturen praktiseras yttrandefriheten aktivt och konsten är ofta en arena för satir och samhällskritik, vilket är viktiga delar i det demokratiska samhället. Regeringen har i olika sammanhang tydliggjort att Sveriges arbete för att främja, förankra och försvara demokratin globalt ska stärkas genom demokratisering, som syftar till att motverka demokratisk tillbakagång och det krympande demokratiska utrymmet, inte minst för det civila samhället. Internationellt sker en utveckling där centrala aktörer för en fungerande demokrati, där konstnärer utgör en viktig del, drabbas av ett krympande utrymme. Regeringen ser därför att det är av vikt att stärka

kulturlivets infrastruktur internationellt. Det är också viktigt ur ett konstnärspolitiskt perspektiv, både för att man skapar fler arbetstillfällen, och för att det internationella utbytet har betydelse för den konstnärliga utvecklingen.

4.2 Begreppet konstnär bör användas

Regeringens bedömning: Begreppet konstnär bör som huvudregel användas för att beskriva den del av kulturpolitiken som avhandlas i denna skrivelse. Det bör dock finnas en flexibilitet i detta begrepp.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, däribland *Konstfrämjandet*, *Statens centrum för arkitektur och design* och *Musikcentrum Riks*, ställer sig bakom utredningens förslag. Flera instanser, såsom *Konstnärernas riksorganisation* och *Statens kulturråd* har dock invändningar mot delar av bedömningen, där man invänder mot det breda konstnärsbegrepp som föreslås.

Skälen för regeringens bedömning: Trots variationer mellan olika konstarter såsom film, ord, ton, bild, scen etc. ser regeringen att konstnärers förutsättningar och arbetsmarknad liknar varandra på många sätt och att det därför finns ett syfte med att ta ett samlat grepp om statens insatser för konstnärer. Den konstnärspolitiska utredningen beskriver att samlingsbegrepp som ofta används för att ringa in och beskriva målgruppen för olika insatser inom detta fält är konst, konstnär eller konstnärlig, alternativt kultur, kulturell och kulturskapare. Utredningen drar slutsatsen att konstnärer är den gängse benämningen och kulturskapare ett tänkbart alternativ. Det beskrivs också att det finns för- och nackdelar med båda begreppen.

Begreppet *kulturskapare* kan anses vara något bredare och användbart när man exempelvis diskuterar kulturella och kreativa näringar, men kan i andra sammanhang uppfattas snävare och endast syfta på upphovsmän och inte utövare.

När det gäller begreppet *konstnär* beskriver utredningen en problematik i att begreppet ibland kan uppfattas endast omfatta bildkonstnärer, vilket även en del remissinstanser bekräftar. En annan aspekt av konstnärsbegreppet kan vara att personer berörda av politiken inte nödvändigtvis identifierar sig som konstnär. Ett relevant skäl som utredningen lyfter fram för att använda begreppet konstnär i stället för kulturskapare är att dock att konstnär ger uttryck för en positiv värdering av den skapande verksamhet som bedrivs, medan begreppet kulturskapare är mer deskriptivt. Dessutom ligger det en historisk hävd i användningen av begreppet konstnär med syftning på samtliga konstområden som speglar sekler av lång kamp hos dessa professioner för att uppnå ett erkännande och en status i relation till andra professioner i samhället. Klart är att båda begreppen och inte har en klar definition och kan förstås olika i olika sammanhang.

Konstnärsfältet är per definition ett område som ständigt utvecklas och där uppfattningen om kvalitet också ständigt förändras och utvecklas.

Begreppet måste därför vara dynamiskt samt öppet för nya uttryck och konstarter. Begreppet konstnär omfattar samtliga professionella och yrkesverksamma skapare, upphovpersoner och utövare som arbetar med konstnärlig verksamhet, konstnärlig utveckling eller utveckling av sitt konstnärskap. Det bör anses omfatta samtliga skapare och utövare av de traditionella konstarterna såsom ord, ton, film, bild, scen etc., men det ska också uppfattas som dynamiskt och öppet för nya konstarter och konstnärliga uttryck. Som bl.a. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) lyfter i sitt remissvar är det dock även fortsatt viktigt att inom ramen för konstnärspolitiken se till de olika konstarternas förutsättningar och behov. I uppföljning och analys av statliga stöd och insatser är det angeläget att lyfta och se dessa variationer. Konstarter med svaga infrastrukturer riskerar annars att osynliggöras.

Mot bakgrund av vikten av den konstnärliga friheten och armlängds avstånd kombinerat med att begreppet konst och konstnär måste ses dynamiskt väljer regeringen att inte vidare definiera begreppet konstnär. Regeringen varken kan eller bör heller bedöma vad kvalitet och professionalitet är. Det är något som måste överlämnas till bedömningsgrupper och professionen själv att avgöra.

5 Den konstnärliga friheten

Den konstnärliga friheten är en förutsättning för ett dynamiskt och levande kulturliv. För att uppnå de kulturpolitiska målen måste därför den konstnärliga friheten värnas. Konstnärspolitiken är starkt kopplad till frågor om demokrati, yttrandefrihet och fri åsiktsbildning. Konstnärerna kan skapa och röja väg för nya synsätt och uttrycksformer, vilket krävs för kulturell utveckling och samhällets utveckling i stort. I konsten förmedlas berättelser, idéer, perspektiv och kritik som kan bidra till att människans syn på världen, samhället och existensen kan fördjupas, utvecklas och ibland även omkullkastas och omvärderas. Konstnärerna är på så sätt samhällets kritiska betraktare som kan ge oss nya perspektiv och insikter. Konsten kan även vara en källa till underhållning, skönhet, glädje och andra känslor. Konstnären behöver få verka i frihet med möjlighet att pröva sig fram, att bryta och bejaka regler. För att konsten ska kunna få verka i frihet måste principen om armlängds avstånd vara vägledande.

Det finns i dag flera hot mot den konstnärliga friheten. Ett exempel är att många konstnärer utsätts för hot och hat. När hoten leder till självcensur drabbas inte bara konstnären själv, utan hela det demokratiska samhället och den konstnärliga utvecklingen.

Ett annat exempel är de osäkra ekonomiska och sociala villkor som konstnärer i dag ofta arbetar under. Dessa villkor riskerar att skapa en anpasslighet gentemot de intressen konstnären är beroende av, vilket i sig påverkar den konstnärliga friheten. Det kan t.ex. vara politiska eller ekonomiska intressen, som konstnärer upplever att de behöver anpassa sig efter för att få finansiering.

Ytterligare ett exempel på hot mot den konstnärliga friheten är när politiska makthavare tar sig friheten att på ett otillbörligt sätt kritisera och

bestämma över specifika fria konstnärliga yttringar. Detta är något som sker på många platser i världen. Även i Sverige finns det flera exempel på politiker som har lagt sig i utformning av konst eller kulturella evenemang som de ansett vara stötande eller moraliskt tvivelaktiga.

Ett allt för ensidigt beroende av en enskild finansieringskälla kan skapa anpasslighet, vilket inte främjar den konstnärliga friheten. En mångfald av finansieringskällor för konsten och kulturen är därför eftersträvansvärd. Den statliga kulturpolitiken, och den offentliga finansieringen i allmänhet, är en viktig del av finansieringen av kulturen, men även andra aktörer har en roll att spela.

Frågan om konstnärlig frihet bör också sättas i ett globalt perspektiv. Konstnärer är viktiga aktörer i en demokrati. Internationellt sker en utveckling mot att dessa drabbas av ett allt mer krympande utrymme. Detta gäller även i Europa. I januari 2020 släppte den internationella organisationen Freemuse, med stöd av Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida), rapporten *The State of Artistic Freedom 2019* som beskriver övergrepp på den konstnärliga friheten i europeiska länder. De främsta hoten utgörs enligt Freemuse av hädelse-, förolämpnings- och antiterrorlagstiftning, otillbörligt politiskt inflytande över museer och konstinstitutioner samt särskilda hot riktade mot hbtq-konstnärer och konst som tematiserar hbtq-frågor. Sverige bör vara ett föredöme i relation till andra länder, och i synnerhet till dem där man ser en utveckling mot att det fria ordet och den konstnärliga friheten begränsas. Här bör Sverige genom biståndspolitiken fortsätta verka för att stödja instanser och aktörer som verkar för att trygga konstnärers frihet och förutsättningar.

Regeringen bedömer att insatser kopplade till att stärka konstnärernas ekonomiska och sociala villkor i stort bidrar till att främja den konstnärliga friheten, men att det också krävs särskilda insatser inom området.

5.1 Fristadssystemets utveckling

Regeringens bedömning: Sverige bör ta ett globalt ansvar för frågor om konstnärlig frihet och yttrandefrihet genom att fortsätta att verka för en utveckling av fristadssystemet.

Åtgärd: Regeringen har sedan 2018 genom uppdrag till Statens kulturråd säkerställt finansiering av en nationell samordnare för fristadssystemet.

Utredningens bedömning: Utredningen har inte gjort någon bedömning i den här delen.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen bedömer att Sverige måste bidra till att värna yttrandefriheten globalt och ta ett internationellt ansvar för den konstnärliga friheten. Att stödja konstnärer och kulturaktörer är en viktig del i regeringens arbete för att främja, förankra och försvara demokratin. Regeringen ser att ett sätt att verka för den konstnärliga friheten och den demokratiska utvecklingen är att stödja fristadssystemet i Sverige.

International Cities of Refuge Network (ICORN) är en internationell självständig medlemsorganisation för städer, kommuner eller regioner som arbetar för yttrandefrihet. Varje medlem i ICORN är en fristad som ger temporärt residens för förföljda författare, journalister, musiker, filmare, fotografer, curators, bildkonstnärer, dramatiker, skådespelare, regissörer osv. Fristadssystemet för författare, journalister och konstnärer har varit etablerat i Sverige i 25 år. Sverige är i dag det land i världen med flest antal fristäder, totalt 29. Fristadssystemet innebär att en kommun eller region ger en konstnär, som i sitt hemland utsätts för hot och hat på grund av sin konstnärliga gärning och därmed lever under begränsad yttrandefrihet, en fristad under två år. Kommunen står för boende och uppehälle och det finns inga krav på konstnären att under denna tid vara verksam.

Fristadsnätverket i Sverige har etablerat sig och vuxit på relativt kort tid. Statens kulturråd har regeringens uppdrag att verka för fler fristäder för förföljda konstnärer och för en utveckling av fristadssystemet i Sverige. Myndigheten ska även främja uppmärksamheten kring fristadsfrågor och verka för att de fristadskonstnärer som finns i Sverige ska få ökad möjlighet att bli en del av offentligheten. Statens kulturråd ska också finansiera en nationell samordning av fristadsnätverket. Regeringen ser att den nationella samordningen har stor betydelse för nätverket och är av vikt för utveckling och främjande av systemet och bedömer därför att det är prioriterat att fortsatt stödja en nationell samordning av fristadssystemet.

5.2 Konstnärers utsatthet för hot, våld och trakasserier bör motverkas

Regeringens bedömning: Konstnärers utsatthet för hot, våld och trakasserier i relation till sin yrkesutövning bör motverkas.

Åtgärd: Konstnärsnämnden har i regleringsbrevet för 2020 och 2021 fått i uppdrag att uppmärksamma konstnärers utsatthet för hot, våld och trakasserier i relation till deras yrkesutövning.

Utredningens bedömning: Utredningen har inte gjort någon bedömning i den här delen.

Skälen för regeringens bedömning: Det krävs ett systematiskt arbete för att motverka hot och hat i det demokratiska samtalet. Hot, våld och trakasserier kan leda till självzensur och riskerar att hota den konstnärliga friheten. Sådan självzensur drabbar inte bara konstnären själv, utan även den konstnärliga utvecklingen och det demokratiska samtalet.

Våren 2016 presenterade Myndigheten för kulturanalys rapporten Hotad kultur? (2016:3). Rapporten är inriktad på bildkonstnärer, författare och journalister som är medlemmar i Författarförbundet. Var tredje svarande uppgav att de någon gång har utsatts för hot, trakasserier, stöld, våld eller skadegörelse som varit kopplad till deras yrkesutövning. Var sjätte bildkonstnär och författare hade utsatts vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Författare utsätts oftare för någon typ av personligt riktat hot, medan bildkonstnärer i högre grad drabbas av stöld och skadegörelse eftersom de ofta arbetar med fysiska konstverk i

offentliga miljöer. Sociala medier var den vanligast förekommande kanalen för hot och trakasserier bland författarna.

I Konstnärsnämndens rapport Konstnärers arbetsmiljö från 2017 undersöktes arbetsmiljön för konstnärer inom konstområdena bild och form, dans, film, musik, ord och teater. Av rapporten framgår att 25 procent av konstnärerna rapporterade att de utsatts för diskriminering under senaste året. Den vanligaste grunden för diskriminering är kön, följt av ålder och etnisk tillhörighet. 15 procent utsattes för trakasserier och mobbning. Av de utsatta hade över en tredjedel med anledning av det inträffade avstått från konstnärlig verksamhet som till exempel framträdanden, publicering och medverkan. Enligt rapporten är konstnärer med utländsk bakgrund mer utsatta, i synnerhet för våld.

Regeringens arbete mot hot och hat utgår från handlingsplanen Till det fria ordets försvar – åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer (Ku2017/01675). Handlingsplanen omfattar tre åtgärdsområden: ökad kunskap om hot och hat, stöd till dem som utsätts och ett stärkt rättsväsende. Konstnärsnämnden har under 2017 och 2018 haft i uppdrag att utveckla former för att vägleda konstnärer som utsätts för hot, hat och trakasserier (Ku2017/01673). Myndigheten lanserade inom ramen för detta uppdrag i mars 2018 webbguiden Motverka hot och hat – en vägledning. I vägledningen framgår vart den som utsätts för hot, våld och trakasserier av olika slag i sin verksamhet som konstnär kan vända sig. I samband med lanseringen av webbguiden lämnade Konstnärsnämnden också rapporten Stöd till konstnärer som utsätts för hot och hat (Ku2018/00643). Konstnärsnämnden beskriver i rapporten att uppdraget är komplext och att det kräver samordning av myndigheter och organisationer inom olika politik- och kunskapsområden för att åstadkomma ett reellt stöd till konstnärer. Det krävs också ett långsiktigt och strategiskt arbete. Regeringen har vidare tillsatt en utredning om ett förstärkt straffrättsligt skydd för vissa samhällsnyttiga funktioner, där journalister ingår (dir. 2020:54). Uppdraget ska redovisas senast den 12 november 2021.

Konstnärsnämnden har fått i uppdrag att uppmärksamma konstnärers utsatthet för hot, våld och trakasserier i relation till yrkesutövningen. I uppdraget ingår att samråda med relevanta aktörer samt informera om konstnärers situation och behov. Uppdraget lämnades i regleringsbrevet för 2020 och 2021 och resultatet lämnades i årsredovisningen för 2020.

Ytterligare en viktig del av detta arbete är det kontinuerliga kunskapsinhämtandet kring dessa frågor som Konstnärsnämnden genomför, se avsnitt 10.1.

5.3 Styrningens effekter på den konstnärliga friheten

Åtgärd: Regeringen har gett Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att göra en översyn av den kulturpolitiska styrningens effekter på den konstnärliga friheten.

Det är av stort vikt att den styrningen av kulturområdet främjar konstnärlig frihet. Myndigheten för kulturanalys har i rapporten Kulturanalys 2019 (2019:1) bedömt att den politiska styrningens effekter på den konstnärliga friheten behöver utredas. Regeringen har därför 2019 beslutat om ett uppdrag till myndigheten för att se över detta (Ku2019/01972).

I uppdraget ingår att analysera hur kulturpolitiska insatser kan påverka den konstnärliga friheten inom bidragsgivningen och i styrningen av kulturverksamheter. Översynen av bidragsgivningen ska avgränsas till kulturpolitiska insatser på statlig nivå. När det gäller verksamhetsstyrningen ska fokus vara på lokal och regional nivå. Tillämpningen av principen om armlängds avstånd i verksamhetsstyrningen bör särskilt belysas. Myndigheten ska till exempel titta på frågor om beslut fattas av sakkunniga eller av politiker och hur kulturinstitutionernas relation till den politiska beslutsnivån ser ut. Uppdraget delredovisades den 15 maj 2020 och slutredovisas senast den 10 juni 2021.

6 Rekryteringen till konstnärsyrket

En av de viktigaste utmaningarna inom konstnärspolitiken är den snedrekrytering vad gäller bl.a. föräldrarnas utbildningsnivå och utländsk bakgrund till konstnärsyrket, som enligt den konstnärspolitiska utredningen grundläggs tidigt i livet. För att den statligt stödda kulturen ska ha kvar sin legitimitet, men också attrahera nya talanger, krävs att konstnärspolitiken har förmågan att vara relevant för alla i Sverige. De nationella kulturpolitiska målen slår fast att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet samt att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling. Det kräver att frågan om breddad rekrytering tas på allvar. En utgångspunkt för regeringens konstnärspolitik är att de ekonomiska och sociala villkoren påverkar bredden i rekryteringen till yrket. En förstärkning av de ekonomiska och sociala villkoren i stort för konstnärer skapar bättre förutsättningar för att minska snedrekryteringen, då det blir möjligt också för dem utan en säkrad ekonomisk trygghet på annat håll att bli verksamma. Samtidigt bedömer regeringen att det krävs systematiska insatser mot snedrekryteringen genom hela vägen till ett framtida konstnärskap.

Alla barn och unga ska ges möjligheten att utveckla sina skapande förmågor. Mötet med konsten och kulturen samt tilltron till den egna förmågan spelar stor roll för benägenheten att kunna – och våga – se sig själv som en framtida professionell konstnär. De allra flesta kommer inte att gå den vägen, men utfallet ska inte bero på bakgrund, uppväxtvillkor, diskriminering eller andra hinder. Det är ett politiskt misslyckande om något barn eller ungdom slutar, eller inte ens börjar, drömma om att i framtiden kunna uttrycka sig konstnärligt på grund av att hon eller han inte upplever att den konstnärliga banan står öppen för henne eller honom. Det är också avgörande att barn och unga uppfattar det kulturella utbudet som mångsidigt och möjligt att relatera till. Skolan spelar en avgörande roll för

att kultur och uttryckandet av den egna kreativiteten ska vara en del av varje elevs liv och vardag. Sedan 1 januari 2020 är Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) svensk lag. Barnkonventionen är ett av de viktigaste verktygen för att ta tillvara barns och ungas rättigheter och intressen i samhället. Av konventionen framgår exempelvis att barn har rätt till vila, fritid och lek. Barn har även rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Barn ska uppmuntras till lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet.

Regeringens insatser för att stärka den kommunala kulturskolan har som fokus att bredda utbudet inom kulturskolorna och att nå nya grupper. Både det statliga bidraget till den kommunala kulturskolan som infördes 2016 och det nationella kulturskolecentret som inrättades vid Statens kulturråd 2018 bidrar till att fler barn nås av den kulturella infrastrukturen och ges möjligheten att se sig själva som framtida professionella konstnärer. Skapande skola-bidraget syftar till att stärka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet och på så sätt främja alla elevers rätt till kultur och eget skapande.

Regeringen gav i mars 2019 Statens kulturråd i uppdrag att analysera hur statsbidraget till Skapande skola kan utvecklas i syfte att bl.a. nå fler barn och unga (Ku2019/00624). Översynen, som redovisades i november 2019, visar att bidraget når många och skapar goda möjligheter för barn och elever att möta konst och kultur samt erfar eget skapande under ledning av professionellt verksamma. Samtidigt pekar översynen på en rad olika utvecklingsområden (Ku2019/01974).

Trots många insatser genom åren för att nå det nationella kulturpolitiska målet att kulturpolitiken särskilt ska uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur finns fortfarande skillnader inom gruppen barn och unga vad gäller kulturkonsumtion och eget utövande. I Myndigheten för kulturanalys rapport Barns och ungas kulturaktiviteter (Kulturfakta 2017:5) framgår att föräldrarnas utbildningslängd hade en genomgående påverkan på barns och ungas kultur- och fritidsaktiviteter, där de med föräldrar med eftergymnasial utbildning är mer aktiva eller lika aktiva som de med föräldrar med förgymnasial eller gymnasial utbildning, beroende på aktivitet. Vad gäller exempelvis läsande, deltagande i kulturskola och att spela instrument ägnar sig barn till högutbildade föräldrar åt detta i högre grad. Vidare fastslås att det förvisso är få skillnader i kulturaktiviteter mellan barn och unga med utländsk bakgrund och dem med svensk bakgrund, men att ungdomar med utländsk bakgrund i högre grad uppger att de inte kan ägna sig åt kulturaktiviteter så ofta som de vill jämfört med ungdomar med svensk bakgrund. Flickor deltar i högre utsträckning i de flesta kulturaktiviteter på fritiden jämfört med pojkar.

Skillnader i kulturkonsumtion och eget utövande och de hinder som finns för jämlikt deltagande återspeglas senare i livet. Enligt Skolverket hade 68 procent av eleverna på gymnasieskolan estetiska program läsåret 2019/2020 högutbildade föräldrar, vilket är en större andel än i gymnasieskolan i stort, men i linje med hur det ser ut för de andra högskoleförberedande programmen. Inom folkhögskolans estetiska kurser är merparten av deltagarna kvinnor med föräldrar med relativt hög utbildningsnivå. Detta konstaterade Folkbildningsrådet i rapporten Kulturell bildning i folkhögskolans regi från 2018. Den sociala snedrekryteringen till vissa högskoleprogram är omfattande, t.ex. har flera

av de konstnärliga högskoleprogrammen en ansevärd överrepresentationen av studenter med högutbildade föräldrar

Läsåret 2019/2020 hade i genomsnitt cirka 14 procent av eleverna på gymnasieskolans estetiska program utländsk bakgrund (att jämföra med cirka 25 procent för samtliga nationella program i gymnasieskolan). Folkbildningsrådet rapporterar att under 2015 var minst 90 procent av deltagarna i folkhögskolans estetiska kurser födda i Sverige. Vidare framgår av den konstnärspolitiska utredningen att 2014 hade 15,8 procent av konstnärgruppen utländsk bakgrund, att jämföra med 22,4 procent i befolkningen i stort. Kulturanalys Norden analyserar i sin studie Kultur med olika bakgrund (Nordisk kulturfakta 1) hur representationen av anställda med utländsk bakgrund ser ut vid statligt finansierade kulturinstitutioner i Sverige. Här framgår att andelen anställda med utländsk bakgrund inte har ökat i samma takt som i befolkningen i stort – i praktiken har representationen alltså blivit sämre mellan åren 2000 och 2015. I mars 2020 beviljades Brunnsviks folkhögskola, som första folkhögskola i Sverige, tillstånd att utfärda akademisk examen – i detta fall konstnärlig högskoleexamen i musik med inriktning mot musikskapande (U2016/05065). Regeringen motiverade tillståndsgivningen med att konstnärliga högskoleutbildningar har stora svårigheter att bryta den sociala snedrekryteringen och genom att lokalisera en konstnärlig högskoleutbildning till en folkhögskola kan nya grupper av studenter få upp ögonen för högre utbildning.

Regeringen bedömer att snedrekryteringen till konstnärsyrket gällande föräldrarnas utbildningsnivå och utländsk bakgrund tyder på att det finns strukturer som påverkar individens möjligheter eller intresse för att bli konstnär. Detta återspeglas såväl i de lägre åldrarnas skillnader i kulturellt deltagande som i snedrekryteringen till gymnasieskolans estetiska program, folkhögskolans estetiska utbildningar och de konstnärliga högskoleutbildningarna. Sådana strukturer utgör hinder för att nå det kulturpolitiska målet om att främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Snedrekryteringen till konstnärsyrket kan därtill göra att kulturlivet går miste om kompetens, perspektiv och berättelser. Det i sig kan påverka återväxten till konstnärsyrket.

6.1 Statens stöd till den kommunala kulturskolan

Åtgärder: Statens stöd till den kommunala kulturskolan har förstärkts med 100 miljoner kronor årligen 2021–2023.

Satsningen Kulturskoleklivet har tillförts 25 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2018 för att förbättra förutsättningarna för att rekrytera lärare till kulturskolan.

Den kommunala kulturskolan är viktig ur ett kulturpolitiskt och utbildningspolitiskt perspektiv och spelar en viktig roll för konstnärernas ekosystem och återväxt. Kulturskolan bidrar till att lägga grunden för barn och ungas kreativa utveckling genom att de får ta del av och utöva en rad olika konstformer. Den har betydelse inte bara för enskilda barn och unga,

utan för samhället som helhet, vilket gör den till en nationell angelägenhet. Kulturskolan erbjuder en kvalificerad undervisning inom olika kulturformer och ger möjlighet till bredd och fördjupning.

Statsbidrag får lämnas till en kommun som bedriver kulturskoleverksamhet enligt förordningen (2019:470) om statsbidrag till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet. Statens kulturråd prövar frågor om stöd enligt förordningen. Stödet till kulturskolan syftar till att stimulera utveckling genom att bl.a. bredda och fördjupa kulturskolans utbud och undervisning, genomföra särskilda insatser för att nå nya målgrupper samt genomföra satsningar för att stärka verksamheten i områden med socioekonomiska utmaningar eller i glesbygd. Barn och unga ska, oavsett bakgrund och färdigheter, erbjudas en verksamhet och utbildning av hög kvalitet där deras behov står i centrum. Stödet syftar även till att ge specialintresserade ungdomar ökade möjligheter att på en avancerad nivå möta professionellt verksamma konstnärer samt erbjuda undervisning till barn och unga som visat ett särskilt intresse för att fördjupa sig inom ett visst konstnärligt uttryck. Kulturskolan har historiskt haft stor betydelse för att barn och unga fått både en grundläggande och fördjupad undervisning som gett en god grund för vidare studier och även ett professionellt yrkesliv med konstnärlig inriktning. För att säkerställa återväxten av konstnärer har stödet till den kommunala kulturskolan stärkts under 2021–2023.

Regeringens satsning Kulturskoleklivet syftar till att förbättra förutsättningarna för att rekrytera lärare till kulturskolan och en förbättrad kompetensförsörjning. Satsningen ska bidra till att erbjuda barn och unga undervisning av hög kvalitet i olika uttryckssätt oavsett förutsättningar. Satsningen är permanent och uppgår till 25 miljoner kronor per år fr.o.m. 2018. Behovet av förbättrad kompetensförsörjning hör bland annat ihop med att kulturskolan står inför omfattande pensionsavgångar. Vidare finns det behov av att utveckla undervisningen för att kunna bredda utbudet av ämneskurser och locka fler barn och unga till undervisningen. Personal med kompetens för undervisning av barn och unga med särskilda behov eller funktionsnedsättning är också nödvändigt för att kulturskolan ska kunna möta fler personer.

6.2 Statens stöd till Skapande skola

Åtgärder: Statens stöd till Skapande skola har förstärkts med 25 miljoner kronor per år 2021–2023.

Förordningen om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan har ändrats i syfte att rikta bidraget till elever i förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer.

Statsbidrag för Skapande skola får lämnas med stöd av förordningen (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan. Statens kulturråd prövar frågor om stöd enligt förordningen. Bidraget möjliggör för elever att möta konst och kultur och prova olika konstformer under professionell ledning. Bidraget syftar till att öka den professionella kulturverksamheten samt långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga

uttryck i skolan. Barns och ungas kulturutövande följer samma mönster som rekryteringen till konstnärsyrket och påverkas av bl.a. föräldrarnas utbildningsnivå. Skolan är den arena där man kan nå många elever. Bidraget skapar nya möjligheter för elever som annars inte tar del av kulturaktiviteter. Statens kulturråds uppföljning bekräftar att bidraget når många elever och uppskattas av dem som tar del av projekten (Ku2019/01974). Barns aktiva skapande utanför skoltid tenderar att minska ju äldre de blir. Regeringen gör därför bedömningen att behovet av bidraget är större i skolan än i förskolan, där det egna skapandet redan ges stort utrymme. Regeringen har därför, i syfte att rikta bidraget till elever i förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer, ändrat förordningen om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan så att bidrag inte längre får lämnas till huvudmän för förskolan. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 2021.

Skapande skola innebär även viktiga arbetstillfällen för konstnärer. Huvuddelen av bidraget går till arvoden och löner för professionella kulturaktörer. Det är därför en satsning som både ger fler elever möjlighet att ta del av professionell kultur och som ger utövande konstnärer bättre möjlighet till försörjning. Stödet till Skapande skola har därför stärkts under åren 2021–2023.

6.3 Arbetet för breddad rekrytering till konstnärlig universitets- och högskoleutbildning

Åtgärd: Universitetskanslersämbetet har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en tematisk utvärdering av högskolornas och universitetens arbete med breddad rekrytering.

Regeringen delar såväl utredningens som remissinstansernas bedömning att snedrekryteringen till konstnärliga högskoleutbildningar är en central fråga för konstnärspolitiken. I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1 utg.omr. 16, bet. 2020/21:UbU1, rskr. 2020/21:141) konstaterar regeringen vidare att det krävs ett fortsatt arbete för att motverka den sociala snedrekryteringen till högskolan. Som nämns nedan hör de konstnärliga högskoleutbildningarna till de mest snedrykterande när det gäller social bakgrund, dvs. snedrekrytering avseende föräldrarnas utbildningsnivå.

En breddad rekrytering skulle bl.a. komma till rätta med de problem som finns med att barn till föräldrar som saknar högskolebakgrund är underrepresenterade. Sedan 2001 finns i högskolelagen (1992:1434) ett krav på att universitet och högskolor aktivt ska främja och bredda rekryteringen. Som exempel på insatser som högskolorna själva genomför kan nämnas att Stockholms konstnärliga högskola arrangerat en introduktionskurs i film och media i Alby och att Konstfack har producerat informationsmaterial om högskolan på arabiska, dari, pashto, farsi och tigrinja. Många universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar gör viktiga insatser för att bredda sin rekrytering, men det finns ett behov av en genomlysning av området för att identifiera problem och lyfta goda exempel.

Vidare ska Universitets- och högskolerådet (UHR) enligt sin instruktion (förordningen 2012:811 med instruktion för Universitets- och högskolerådet) främja breddad rekrytering till universitet och högskolor. Till exempel redovisade UHR rapporten ”Kan excellens uppnås i homogena studentgrupper?” i enlighet med ett regeringsuppdrag (U2016/01636). Rapporten var en kartläggning och analys av breddad rekrytering och breddat deltagande på landets lärosäten och det redovisades även goda exempel. UHR konstaterade bl.a. att konstnärliga högskoleutbildningar hör till de mest snedrykterande när det gäller social bakgrund. Detta verifieras t.ex. av statistik från Universitetskanslersämbetet (UKÄ) och Statistiska centralbyrån (Statistiskt meddelande UF 20 SM 2002).

Andelen högskolenybjörjare med högutbildade föräldrar, dvs. minst en av föräldrarna har minst 3 års eftergymnasial utbildning, var läsåret 2019/20 57 procent på de konstnärliga kandidatprogrammen. Motsvarande andel på de konstnärliga mastersprogrammen var hela 62 procent. Detta kan jämföras med att bland högskolenybjörjarna generellt hade 42 procent högutbildade föräldrar och bland alla 19–21-åringar, dvs. även icke-högskolestuderande, hade 32 procent högutbildade föräldrar. Andelen studenter med högutbildade föräldrar som studerat på de konstnärliga programmen har legat relativt konstant de senaste åren, över 55 procent under nästan alla läsår sedan 2007/2008 (Statistiskt meddelande UF 20 SM 1802). Under denna period har dock andelen personer med högutbildade föräldrar generellt blivit större.

Regeringen gav i november 2019 UKÄ i uppdrag att genomföra en tematisk utvärdering av universitets och högskolors arbete med breddad rekrytering. (U2019/03691 och U2020/02276). Uppdraget ska redovisas senast den 11 april 2022.

Regeringen är medveten om att en stor del av snedrekryteringen till konstnärliga högskoleutbildningar grundläggs långt innan antagningen till dessa utbildningar, varför det pågående uppdraget till UKÄ behöver kompletteras med satsningar som når barn och unga i tidigare åldrar.

6.4 Erfarenhetsutbyte om breddad rekrytering till kulturella och konstnärliga utbildningar och breddat professionellt deltagande

Regeringens bedömning: Staten bör verka för att utbildningsaktörer på olika nivåer och andra aktörer inom kulturområdet ges möjlighet att utbyta erfarenheter och goda exempel i frågorna om breddad rekrytering i de kulturella och konstnärliga utbildningarna, samt breddat professionellt deltagande i kultursektorn.

Åtgärder: Kulturdepartementet och Utbildningsdepartementet har under hösten 2019 bjudit in till ett rundabordssamtal om breddad rekrytering till de konstnärliga utbildningarna. Cirka 35 aktörer från utbildningar, branschen samt relevanta myndigheter och organisationer deltog.

Statens kulturråd har fått i uppdrag att vara ett nav för erfarenhetsutbyte gällande breddat professionellt deltagande i kultursektorn.

Utredningens bedömning: Utredningen har inte gjort någon bedömning i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Den konstnärspolitiska utredningen pekar på vikten av att snedrekryteringen till konstnärsyrket motverkas på flera utbildningsnivåer. Flera konstnärliga högskolor har självmant vidtagit åtgärder för att bredda studentunderlaget, ofta i samarbete med andra aktörer, som folkhögskolor eller fritids- och ungdomsgårdar. Vid sidan av den formella utbildningen, med gymnasieskolans estetiska program samt universitets- och högskoleutbildningarna, spelar folkbildningen och yrkeshögskolan en viktig roll för rekryteringen till konstnärsyrket. I en utvärdering med data från 2015 pekar Folkbildningsrådet på att minst 90 procent av deltagarna i estetiska kurser på folkhögskolorna var födda i Sverige och att enbart en procent av lärarna i dessa kurser hade vuxit upp i ett utomeuropeiskt land. Folkbildningsrådet fick 2017 i uppdrag av regeringen att redovisa en handlingsplan för hur en ökad mångfald avseende etnisk bakgrund, kön och ålder kan uppnås i folkbildningens kulturverksamheter. Uppdraget slutredovisades den 6 december 2017 (U2017/05103).

Regeringen bedömer att det vore värdefullt om utbildningsaktörer på olika nivåer och andra aktörer inom kulturfältet ges möjlighet att utbyta erfarenheter och goda exempel i frågorna om breddad rekrytering i de kulturella och konstnärliga utbildningarna och breddat professionellt deltagande i kultursektorn. Då snedrekrytering i lägre åldrar bidrar till snedrekrytering i högre åldrar är det viktigt att en dialog åstadkoms mellan dessa aktörer för att perspektiven ska kunna komplettera varandra. I arbetet är det också viktigt att involvera aktörer som arbetar med sammanlänkningen av unga och professionen. Runt om i landet finns flera goda och innovativa exempel på hur nya partnerskap, ny kommunikation samt kritisk blick på de egna verksamheterna leder till att de konstnärliga utbildningarna och kultursektorn öppnas upp för nya perspektiv och ger kulturlivet och publiken nya röster. Regeringen ser ett stort värde i att staten tar ett samlande ansvar för att se till att aktörer på olika nivåer och från olika fält kan utbyta erfarenhet i dessa frågor.

Kulturdepartementet och Utbildningsdepartementet tog under hösten 2019 initiativ till ett rundabordssamtal om breddad rekrytering till de konstnärliga utbildningarna. Cirka 35 aktörer från utbildningar, branschen samt relevanta myndigheter och organisationer deltog. Regeringen ser det som värdefullt att det etableras en struktur för erfarenhetsutbyte kring dessa frågor. Statens kulturråd fick därför den 28 januari 2021 i uppdrag att vara ett nav för erfarenhetsutbyte gällande breddat professionellt deltagande i kultursektorn.

Åtgärd: Regeringen har i regleringsbrevet till Statens kulturråd för 2020 och 2021 säkerställt finansiering av en nationell samordning av yrkesintegrationsprojektet Konsten att delta, så att projektet kan utvecklas till fler konstarter och spridas till hela landet.

Den konstnärspolitiska utredningen pekar på vikten av att åtgärda snedrekryteringen till konstnärssyrket och lyfter särskilt upp yrkesintegrationsprojektet Konsten att deltas viktiga arbete. Konsten att delta är ett projekt för yrkesintegration med syftet att minska segregationen i den svenska kultursektorn. Projektet drivs av Konstnärernas Riksorganisation i samarbete med andra branschorganisationer. Bildkonstnärer födda utomlands och utan yrkeserfarenhet i Sverige matchas med en kollega med yrkeserfarenhet i Sverige för att stärka nätverk samt underlätta en professionell konstnärskarriär i det nya hemlandet. Konsten att delta samarbetar med Arbetsförmedlingen och med flera regioner, som har identifierat projektet som ett viktigt initiativ och valt att gå in med medel för att stödja aktiviteterna.

Regeringen bedömer att Konsten att delta fyller en viktig funktion i identifieringen och etableringen av konstnärer födda utomlands, vilket i förlängningen kan leda till att nya perspektiv, erfarenheter och berättelser hörs i det svenska kulturlivet. Att initiativet befästs på nationell nivå bidrar till mer kultur för fler i hela landet. Regeringen har därför genom uppdrag i regleringsbrevet till Statens kulturråd för 2020 och 2021 möjliggjort finansiering av en nationell samordning av projektet som bedöms möjliggöra att projektet kan utvecklas till fler konstarter och att en nationell struktur kan säkerställas.

7 Konstnärers möjligheter till konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling

De statliga stödordningarna riktade mot konstnärer är en grundpelare för den statliga konstnärspolitiken, och bedöms vara en förutsättning för att främja konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling. Det samma gäller Konstnärsnämndens arbete. Som regeringen beskriver i avsnitt 4.1 är konstnärsfältet i sig själv föränderligt och en del av samhällsutvecklingen. De statliga insatserna måste därför möjliggöra för nya konstnärliga uttryck och genreöverskridande konstnärlig verksamhet. Regeringen beslutade därför i december 2019 om en ny förordning (2019:1269) om statsbidrag till konstnärer. Förordningen är konstnärneutral och skapar på detta sätt utrymme för nya konstarter och genrer. Syftet enligt förordningen är att främja yrkesverksamma konstnärers möjligheter att bedriva, fördjupa och utveckla sin konstnärliga verksamhet.

Konstnärspolitiken behöver också ses i ett större sammanhang med internationaliseringen och den globala marknaden. Att konstnärer verkar i en global värld är tydligt. Det är därför viktigt att regeringen verkar för att öka det internationella utbytet och utblicken mot övriga världen. Detta syftar till att vidga arbetsmarknaden och öka möjligheterna till försörjning, men också till att verka för konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling.

7.1 De statliga ersättningarna och bidragen till konstnärer

Regeringens bedömning: De statliga ersättningarna och bidragen till konstnärer är av avgörande betydelse för konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling.

Residensverksamheten spelar en viktig roll i att stärka konstnärers arbetsmarknad, utveckla konstnärskap och att skapa förutsättningar för kultur i hela landet.

Åtgärd: De statliga ersättningarna och bidragen till konstnärerna har förstärkts med 43 miljoner kronor per år fr.o.m. 2021.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår inte någon generell förstärkning av de statliga ersättningarna och bidragen. Utredningen bedömer dock att residensverksamhet stärker konstnärers arbetsmarknad och föreslår att konstnärliga residens ska inrättas på statliga arbetsplatser genom regeringsuppdrag till myndigheter samt att bolaget Tillt ska tillföras medel för att vara förmedlande länk mellan myndigheterna och konstnärerna. Vidare föreslås att Konstnärsnämnden ska tillföras medel för en satsning på internationella residensprogram, och att myndigheten bl.a. ska inrätta nya residens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna stödjer utredningens förslag, i synnerhet förslaget om satsning på internationella residensprogram. Flera instanser invänder dock mot förslaget om inrättandet av konstnärliga residens på statliga arbetsplatser. Dels menar vissa instanser, exempelvis *Statens kulturråd* och *Stockholms konstnärliga högskola*, att förslagets syfte och konsekvenser behöver förtydligas och analyseras, dels ifrågasätter flera instanser, bl.a. *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)*, *Konstnärsnämnden* och *Statens konstråd*, att bolaget Tillt ska fungera som ensam förmedlande länk. Majoriteten av remissinstanserna beskriver att det också behövs en ökning av de statliga ersättningarna och bidragen till konstnärer.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns ett antal statliga ersättnings- och bidragsformer riktade till konstnärer inom bild-, form-, musik-, teater-, dans-, ord- och filmområdet. Bland dessa finns Konstnärsnämndens stödgivning i form av kort- och långtidsstipendier, visningsersättning samt bidrag till nyskapande kultur genom Kulturbryggan. Ersättningarna och bidragen ska bidra till att de nationella kulturpolitiska målen nås. Stöden har en central roll att spela i att göra det möjligt att verka som konstnär i hela landet och för att säkerställa

konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling. Av den konstnärspolitiska utredningen framgår att berörda aktörer överlag är nöjda med utformningen av stöden, men att ytterligare finansiering behövs. Mot bakgrund av remissinstansernas synpunkter och de negativa effekter som den pågående pandemin har haft på konstnärers möjlighet till försörjning, har det blivit än tydligare att det finns ett behov av en förstärkning av ersättningarna och bidragen till konstnärer för att uppfylla konstnärspolitikens motiv och inriktning.

I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1 UO 17, bet. 2020/21:KrU1, rskr. 2020/21:106) förstärktes ersättningar och bidrag till konstnärer med 43 miljoner kronor. Regeringen har i regleringsbrevet till Konstnärsnämnden för 2021 beslutat att ca 29 miljoner kronor av dessa medel ska användas till att förstärka myndighetens bidragsgivning. Även vissa ersättningar till konstnärer som delas ut av andra aktörer har förstärkts, se avsnitt 8.2 och 8.3.

Ett konstnärligt residens erbjuder en konstnär en plats att vara på för att utveckla sitt konstnärskap. Det innebär också utbyte, mentorskap och relationsskapande på platsen. Betydelsen av förstärkningar av residensverksamheter lyfts tydligt fram av den konstnärspolitiska utredningen. Genom att möjliggöra residens i hela landet skapas även ett konstnärligt sammanhang på platser som kanske inte annars skulle ha samma tillgång till konstnärligt utövande. Residensen kan på så vis ses som ett viktigt konstnärspolitiskt instrument och ett effektivt sätt att skapa förutsättningar och bidra till att hela Sverige ska leva och hålla ihop. Konstnärsnämnden bedriver i dag residensverksamhet inom ramen för programmen IASPIS, Internationella dansprogrammet samt Internationella musikprogrammet. Dessa ger stipendier samt stöd till residens, samverkansprojekt i Sverige och utomlands. Förstärkningen av de statliga ersättningarna och bidragen till konstnärerna skulle kunna möjliggöra ett ökat stöd för residensverksamhet.

Förstärkningen av ersättningarna och bidragen skulle också i ökad utsträckning möjliggöra en bredare stipendie- och bidragsgivning öppen för nya kulturuttryck, och därmed nya bidragsmottagare. Konstnärliga uttryck som exempelvis kan återfinnas i data- och tv-spel kan innehålla konstnärliga kvaliteter som bidrar till konstnärlig utveckling och förnyelse, men som kanske inte enkelt kan kategoriseras i någon av de traditionella konstarterna. Andra exempel på aktuella konstnärliga uttryck är genreöverskridande konstnärliga uttryck mellan exempelvis film och bildkonst eller dans. Även cirkusen bör nämnas i sammanhanget. Tillgång till residens är en viktig faktor för att förbättra produktionsvillkoren för cirkusartister, något som lyfts fram i Kulturrådets rapport Professionell samtida cirkus – en kartläggning (Ku2017/02548).

Regeringen vill dock understryka den grundläggande bedömningen att det är upp till Konstnärsnämnden respektive professionen att avgöra vad som ska få stöd samt att definiera vad konst och kvalitet är. I sammanhanget är det också relevant att nämna det särskilda organet Kulturbryggan inom Konstnärsnämnden som har regeringens uppdrag att främja förnyelse och utveckling inom kulturområdet i hela landet och därmed bidra till att öppna för bl.a. nya kulturuttryck.

Regeringen bedömer att man inte bör gå vidare med utredningens förslag om att inrätta konstnärliga residens på statliga myndigheter. I

enlighet med flera remissinstanser, bl.a. Statens kulturråd och Stockholms konstnärliga högskola, ser regeringen att syftet med förslaget är oklart. Regeringen gör bedömningen att det skulle ge mer effekt för konstnärers villkor att stärka och utöka den residensverksamhet som redan pågår i landet och internationellt. Frågan om särskilda internationella residensmedel avhandlas i avsnitt 7.3.1.

7.2 Stödordningarna för fria aktörer på bild- och formområdet

Åtgärd: Regeringen har beslutat om en ny förordning om statsbidrag till aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk, i syfte att främja en fortsatt positiv utveckling av området och att göra bildkonst, form och konsthantverk tillgängligt för en större publik. Förordningen trädde i kraft den 30 juni 2020.

De statliga ersättningarna och bidragen till konstnärer är av avgörande betydelse för konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap och för konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling. Bild- och formkonstområdet är i stark utveckling. Många nya initiativ tas utanför storstadsregionerna och ett flertal nya arrangörer med kvalitativ verksamhet har beviljats verksamhetsbidrag de senaste åren. De tidigare bidragsförordningarna som styrde Statens kulturråds bidragsgivning på området var dock inaktuella. Förordningarna innehöll formuleringar som motverkade möjligheten att förnya bidragsgivningen för att kunna stödja verksamheter som arbetar på nya sätt och i nya former. Regeringen beslutade därför om en ny gemensam förordning (2020:337) om statsbidrag till aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk, som trädde i kraft den 30 juni 2020.

Den nya bidragsförordningen ger möjlighet att i ökad grad kunna stödja verksamheten hos fler kvalitativa, nyskapande och experimentella aktörer. Förordningen möjliggör öppna och inkluderande stödsystem som på ett flexibelt sätt tar hänsyn till snabba förändringar inom området. Det är en förutsättning för en fortsatt positiv utveckling av bild- och formkonstområdet samt för dess tillgängliggörande för en större publik och svarar därmed bättre mot de nationella kulturpolitiska målen.

7.3 Kulturlivets internationalisering

Konstnärspolitiken ska ses i ett större sammanhang där internationaliseringen och den globala marknaden är viktiga förutsättningar för konstområdets överlevnad och utveckling. Konstnärer verkar sedan länge i en global värld och det blir allt svårare att avgränsa konstnärens geografiska tillhörighet till nationsgränser. För att kreativitet och mångfald ska kunna präglade samhällets utveckling i enlighet med de nationella kulturpolitiska målen krävs nya intryck och utbyten. Det är också en förutsättning för konstnärlig utveckling och förnyelse. Det är därför viktigt att regeringen verkar för att öka det internationella utbytet

och utblicken mot övriga världen. I sammanhanget bör mellanhänderna, som ofta kan vara en förutsättning för att ett utbyte ska ske, lyftas fram. Pandemin har visat hur snabbt förutsättningarna för internationellt utbyte kan ändras och därmed aktualiserat betydelsen av hållbara, men samtidigt flexibla, strukturer på området.

Det är viktigt att i sammanhanget se kulturområdets och konstnärernas betydelse för utvecklingssamarbetet och för demokratiseringsprocesser i världen. Regeringen har i olika sammanhang tydliggjort att Sveriges arbete för att främja, förankra och försvara demokratin ska stärkas genom en utrikespolitisk demokratisatsning, som syftar till att motverka den demokratiska tillbakagång som vi ser runt om i världen. Medier och konstnärer drabbas av ett krympande utrymme. Regeringen ser därför att det är av vikt att stärka centrala demokratiaktörer, där kulturlivets aktörer och dess infrastruktur har en viktig roll att spela. Ur ett konstnärspolitiskt perspektiv är internationell samverkan viktigt för att möjliggöra en bredare arbetsmarknad, och konstnärlig utveckling samt för att stödja varandra gällande frågan om konstnärlig frihet.

7.3.1 Internationell residensverksamhet och internationellt kulturutbyte

Regeringens bedömning: Internationell residensverksamhet stärker konstnärers arbetsmarknad och bidrar till att främja konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling samt ökat internationellt kulturutbyte.

Åtgärd: De statliga ersättningarna och bidragen till konstnärer förstärks med 43 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021.

Utredningens bedömning stämmer till viss del överens med regeringens. Utredningen bedömer att residensverksamhet stärker konstnärers arbetsmarknad. Vidare föreslås att Konstnärsnämnden ska tillföras medel för en satsning på internationella residensprogram, och att myndigheten bl.a. ska inrätta nya residens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna stödjer utredningens förslag, i synnerhet förslaget om satsning på internationella residensprogram.

Skälen för regeringens bedömning: Residensverksamhet stödjer konstnärlig, kvalitativ fördjupning och utveckling. Residensverksamheten inom landet behandlas i avsnitt 7.1. Många residens har dock även internationell koppling.

Genom att möjliggöra och erbjuda residens internationellt för konstnärer att utvecklas på skapas ett konstnärligt sammanhang på platser som kanske inte annars skulle ha samma tillgång till konstnärligt utövande. Det kan i sin tur skapa en attraktivare miljö för konstnärer att verka i. Residensen innebär att internationella konstnärer får möjlighet att under en period verka i olika delar av Sverige samt att svenska konstnärer får möjlighet att verka och utvecklas i olika delar av världen. Därmed skapas också ett ovärderligt utbyte och berikande av kulturlivet. Förstärkningen av de statliga ersättningarna och bidragen till konstnärer som redovisas i avsnitt

7.1 skulle, som utredningen föreslår, kunna användas för att förstärka och utveckla de tre internationella programmen för kulturutbyte vid Konstnärsnämnden (bild- och form, musik samt dans), som erbjuder residensverksamhet. Det finns ett behov av insatser för en förstärkt infrastruktur i hela landet. En förstärkning skulle även kunna öppna för möjligheter att inrätta program för fler konstområden.

Regeringen bedömer dock inte att man bör gå vidare med den konstnärspolitiska utredningens förslag att peka ut särskilda medel för internationella residensprogram. I enlighet med den rådande principen för styrningen av Konstnärsnämnden, där myndigheten ges stor frihet att besluta om hur medel används, bör inte något speciellt belopp pekas ut. Förstärkning av ersättningar och bidrag till konstnärer kan dock alltså användas till att förstärka internationella residensprogram om Konstnärsnämnden anser att det är lämpligt.

Förstärkning av dessa ersättningar och bidrag innebär också att den bidragsgivning som går till internationella utbyten hos bl.a. Konstnärsnämnden, Statens kulturråd och Författarfonden kan förstärkas.

7.3.2 Konstnärernas och kulturens roll i internationellt utvecklingsarbete

Regeringens bedömning: Konstnärers och kulturens roll i det internationella utvecklingsarbetet bör fortsatt främjas. Sverige bör i ökad utsträckning bidra till demokratiseringsprocesser och den konstnärliga friheten globalt.

Statens kulturråd och Konstnärsnämnden bör fortsatt ha i uppdrag att verka för synergier mellan kulturpolitiska och biståndspolitiska insatser.

Åtgärder: Regeringen har 2019 gett Styrelsen för internationellt utvecklingsarbete (Sida) två uppdrag att inventera och utveckla arbetet med demokrati i det internationella utvecklingsarbetet och särskilt lyft fram kulturlivets aktörer.

Regeringen har också 2019 beslutat om en ändring av instruktionen för Svenska institutet som innebär att det tydligt framgår att myndigheten ska främja ett brett internationellt kultursamarbete.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen bedömer att ett uppdrag bör lämnas till Konstnärsnämnden, Statens kulturråd, Svenska institutet och Sida att främja konstnärernas roll i utvecklingsarbetet.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna såsom *Myndigheten för kulturanalys*, *Statens kulturråd*, *Konstnärsnämnden*, *Sida* och *Riksteatern* stödjer utredningens bedömning. *Svenska institutet* avstyrker dock förslaget och påpekar att man redan samverkar med berörda aktörer kring den verksamhet som bedrivs inom olika områden.

Skälen för regeringens bedömning: Kulturen har en central roll att spela i det demokratiska samtalet. Stöd till kulturlivets aktörer internationellt, inte minst konstnärer, bidrar därför till demokratisk utveckling. Regeringen har i olika sammanhang tydliggjort att Sveriges

arbete för att främja, förankra och försvara demokratin ska stärkas genom en demokratisatsning, som syftar till att motverka demokratisk tillbakagång och inskränkning av det demokratiska utrymmet. Internationellt ser vi en utveckling där medier och kulturaktörer drabbas av ett krympande utrymme. Regeringen ser därför att det är viktigt att stärka dessa aktörer globalt, inte minst kvinnliga konstnärer som är en särskilt utsatt grupp. Det är också viktigt ur ett konstnärspolitiskt perspektiv då det öppnar för en bredare arbetsmarknad, men också för möjligheter till konstnärlig utveckling.

I ett samarbetsprojekt med Sida 2011–2013 fördelade Statens kulturråd bidrag till kulturorganisationer som verkar i låg- och medelinkomstländer. Sedan 2013 har Konstnärsnämnden och Statens kulturråd i uppdrag att främja kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering och sedan 2014 även att verka för synergier med biståndspolitiska insatser, ett arbete som regeringen bedömer bör fortsätta. Den konstnärspolitiska utredningen beskriver hur stödet till kulturprojekt överlag har minskat sedan ett tiotal år tillbaka och att kulturinsatser oftare integreras i bredare satsningar på demokrati och mänskliga rättigheter.

Regeringen lämnade den 27 juni 2019 ett uppdrag till Sida om att inventera och utveckla arbetet med demokrati i utvecklingssamarbetet (UD2019/10446). Hur ökat stöd till demokratins röstbärare, såsom kulturlivets aktörer, kan bidra till den demokratiska utvecklingen nämns i uppdraget som ett område av särskilt intresse. Uppdraget redovisades den 1 december 2019 och i Sidas redovisning föreslås stärkt stöd till kulturlivets aktörer som ett område för kommande satsningar inom ramen för demokratiarbetet (UD2019/18823). Därutöver har regeringen under 2020 lämnat ytterligare ett uppdrag till Sida om att utveckla arbetet med demokrati i utvecklingssamarbetet (UD2020/13611). I detta nämns särskilt kulturutövares betydelse. Sida ska redovisa arbetet i myndighetens årsredovisning fram t.o.m. år 2022.

I mars 2020 undertecknades ett avtal mellan Sida och Statens kulturråd som innebär att Statens kulturråd ska initiera ett stödprogram för att stärka och skydda den konstnärliga friheten internationellt. Medel kommer att fördelas till internationella organisationer som arbetar för att skydda och främja den konstnärliga friheten. Programmet finansieras av Sida och löper över åren 2020 till 2023.

Regeringen har också under 2019 beslutat om en ändring av förordningen (2015:152) med instruktion för Svenska institutet som innebär att det tydligt framgår att myndigheten ska främja ett brett internationellt kultursamarbete genom samarbete med aktörer inom kultursektorn i Sverige och utomlands.

Inom ramen för Statens kulturråds och Konstnärsnämndens uppdrag i regleringsbrevet om kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering ska myndigheterna verka för synergier mellan kulturpolitiska och biståndspolitiska insatser. Sida och Konstnärsnämnden har inom ramen för detta uppdrag bl.a. genomfört ett pilotprojekt för att utveckla metoder när det gäller synergier mellan kultur- och biståndspolitiken. Projektet handlar om att stödja konstnärlig frihet för individuella konstnärer genom bl.a. residens, men också att stödja kulturell infrastruktur som värnar konstnärers villkor genom olika kunskapsutbyten.

Sammanfattningsvis bör Sverige i ökad utsträckning bidra till demokratiseringsprocesser och den konstnärliga friheten globalt. Det är viktigt att i detta arbete lyfta fram konstnären som förändringsaktör, men också att stärka och främja den organisation och kulturella infrastruktur som krävs för att säkra konstnärers villkor. Mot bakgrund av de insatser som redan görs bedömer regeringen inte att det är nödvändigt att ge ett särskilt uppdrag till Konstnärsnämnden, Statens kulturråd, Svenska institutet och Sida i enlighet med den konstnärspolitiska utredningens förslag.

8 Konstnärernas ekonomiska villkor och ersättning för utfört arbete

Konstnärspolitiken bör syfta till att konstnärer ska kunna arbeta under rimliga ekonomiska villkor och få ersättning för utfört konstnärligt arbete. Den digitala ekonomin har utvecklats kraftigt de senaste åren och regeringen ser att tillväxten i de kulturella och kreativa näringarna är hög. Enligt den konstnärspolitiska utredningen tycks det dock inte innebära att konstnärerna alltid gynnas ekonomiskt. Konstnärligt arbete utgör ofta en viktig del av den digitala ekonomin, men konstnärerna verkar inte få ersättning som står i paritet till det.

För att konstnärer ska kunna försörja sig på sitt konstnärskap krävs både att det finns en efterfrågan och att konstnärerna får en skäligen ersättning för det arbete de utför. När det gäller efterfrågan kan det konstateras att svenskarnas sammanlagda kulturkonsumtion har varit relativt stabil under det senaste decenniet, men den pågående covid-19-pandemin har fått stora negativa verkningar på konsumtionen inom de flesta konstarterna.

När det gäller frågan om att konstnärer ska få en skäligen ersättning för utfört arbete har upphovsrätten en central betydelse. En utmaning är att det på olika sätt har blivit svårare för konstnärerna att hävda sina inkomster i den digitala utvecklingen. Det pågående lagstiftningsarbetet inom upphovsrätten, nationellt och inom EU, är viktigt för att konstnärerna ska kunna stärka sin ställning.

Vissa offentligt rättsliga ersättningar kan kopplas till upphovsrätten, såsom bibliotek ersättning till upphovsmän av litterära verk, den individuella visningsersättningen till bild- och formkonstnärer samt fonogramersättningen till upphovsmän och utövande konstnärer på musikområdet. Dessa ersättningar bygger på att staten ersätter konstnären för användningen av ett verk. När det gäller bibliotek ersättning och fonogramersättningen handlar det om att ersätta upphovsmannen vid utlåning av litterära verk, musikfonogram och musikaler från biblioteken. Beträffande den individuella visningsersättningen rör det sig om att ersätta upphovsmannen till konstverk som visas i den offentliga miljön. Ersättningarna bidrar således även i stort till konstnärers möjligheter att utveckla sitt konstnärskap. Den konstnärspolitiska utredningen konstaterar att de befintliga stöd- och ersättningsordningarna överlag har ett starkt stöd i sektorn och bedöms vara relativt välfungerande. Avtalet om

upphovsmäns rätt till ersättning vid visning av verk samt medverkan vid utställning m.m. (MU-avtalet), som tecknats mellan staten och ett antal organisationer på bild- och formområdet, har också starkt stöd bland intressenterna och bedöms ha ökat konstnärers ersättning för utfört arbete. Samtidigt ser utredningen och flertalet remissinstanser behov av att utveckla MU-avtalet.

8.1 En väl fungerande upphovsrätt

Regeringens bedömning: Regeringen bör verka för en väl fungerande upphovsrätt, som är av grundläggande betydelse för konstnärer. Det handlar om dels rätten att få ekonomisk ersättning när verk och prestationer nyttjas av andra, dels rätten att motsätta sig kränkande användning eller förändring av verket.

Åtgärd: Regeringen har 2020 tillsatt en utredning som ska göra en översyn av ersättningen till rättighetshavare vid privatkopiering.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, däribland *Konstnärsnämnden*, *Konstnärliga och litterära utövaras samarbetsnämnden (KLYS)*, *Konstnärernas riksorganisation (KRO)* och *Bildupphovsrätt i Sverige (BUS)*, delar utredningens bild av att upphovsrätten är en central del av konstnärernas möjligheter att leva på sitt konstnärskap. *Patent- och registreringsverket* och *Svenskt Näringsliv* understryker behovet av att öka utbildningsinsatserna avseende upphovsrätt och avtalsrätt inom ramen för konstnärliga utbildningar. Majoriteten av remissinstanserna lyfter också att gällande bestämmelser kring upphovsrätten måste ses över med tanke på de förändringar som exempelvis digitaliseringen medfört.

Skälen för regeringens bedömning: Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger skydd för litterära och konstnärliga verk. Upphovsrätten består av två delar, ekonomisk respektive ideell upphovsrätt. Den ekonomiska upphovsrätten ger upphovsmannen ensamrätt att ta betalt för sitt arbete och gäller under upphovsmannens livstid och ytterligare 70 år därefter. Den ideella upphovsrätten innebär att upphovsmannen har rätt att alltid, oavsett om han eller hon inte längre har kvar sin ekonomiska upphovsrätt, omnämnas med namn vid användande eller uppförande av verket. Den ideella upphovsrätten innebär också att verket aldrig får användas på ett sätt som är kränkande för upphovsmannen. En utvecklad upphovsrättslig lagstiftning ökar konstnärernas möjligheter till försörjning och stimulerar därmed till konstnärligt skapande. Den digitala teknikens utveckling innebär nya och ökade möjligheter till nyttjande av verk och prestationer. Det är en viktig målsättning för regeringen att följa denna utveckling ur ett upphovsrättsligt perspektiv och på lämpligt sätt anpassa den upphovsrättsliga lagstiftningen därefter.

I EU-samarbetet har under våren 2019 antagits ett direktiv om upphovsrätt och närstående rättigheter på den digitala inre marknaden antagits (direktiv (EU) 2019/790). Direktivets syfte är att anpassa den

upphovsrättsliga lagstiftningen till den digitala miljön. Direktivet innebär en förstärkning av upphovsmäns och utövares förhandlingsposition genom bl.a. ökad transparens i avtal och nya möjligheter att omförhandla avtal som visat sig ge oproportionerligt låg ersättning. Direktivet påverkar inte den nordiska avtalslicensordningen. Avtalslicenser kan beskrivas som en form av upphovsrättsliga kollektivavtal och möjliggör enkel rättighetsklarering i en mängd olika situationer, t.ex. för undervisning, för användning på arbetsplatser och för utsändning av verk i radio och tv.

De kulturella och kreativa näringarna har under den senaste tioårsperioden kommit att definieras som ett eget näringspolitiskt fält. Immaterialrätten, särskilt upphovsrätten, kan sägas utgöra den grundläggande affärsmodellen, vilket bekräftas av en stor majoritet av remissinstanserna. Regeringen har tillsatt en särskild utredare, som ska göra en översyn av reglerna om ersättning till rättighetshavare vid privatkopiering (dir. 2020:82). Utredningen ska redovisas den 21 februari 2022. Nuvarande regler om privatkopieringsersättning innebär att tillverkare och importörer av vissa produkter som kan användas för att framställa kopior för privat bruk under vissa förutsättningar ska betala en ersättning till upphovsmännen och övriga berörda rättighetshavare. Inom ramen för översynen kommer bl.a. frågor om finansiering och vilka upphovsmän och andra rättighetshavare som bör få del av ersättningen att övervägas. Syftet med översynen är att åstadkomma en modern och effektiv ersättningsordning vid privatkopiering.

8.2 Ersättningar till författare, fotografer, kulturjournalister, dramatiker, översättare och illustratörer

Åtgärder: Regeringen och upphovsmännens organisationer har kommit överens om en ny höjd nivå på bibliotekszersättningens grundbelopp för 2021. Till följd av detta beräknas den totala bibliotekszersättningen 2021 uppgå till cirka 181,1 miljoner kronor, vilket är en höjning med ca 3,8 miljoner kronor jämfört med 2020.

Vidare har Författarfondens bidragsgivning samt talboksersättningen förstärkts med ca 3,6 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021.

En höjning av bibliotekszersättningen stärker de litterära upphovsmännens ekonomiska villkor och skapar möjligheter för konstnärlig förnyelse, fördjupning och utveckling. Riksdagen har beslutat (prop. 2013/14:3, bet. 2013/14:KrU4, rskr. 2013/14:117) att inriktningen för den framtida utformningen av bibliotekszersättningen ska vara att de litterära upphovsmännen ska ersättas för att deras verk lånas ut vid folk- och skolbibliotek. Bibliotekszersättningen ska bidra till att förbättra författarnas ekonomiska villkor. Förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond innehåller bestämmelser om bibliotekszersättningen. Ersättningen betalas årligen ut av staten till Sveriges författarfond, som fördelar medlen vidare till bl.a. upphovsmännen. Den årliga ersättningen baseras på ett grundbelopp, som ska fastställas efter en överenskommelse mellan

regeringen och upphovsmännens organisationer. Ersättningens storlek fastställs genom att det totala antalet hemlån av fysiska svenska originalverk och verk i svensk översättning samt referensexemplar av sådana verk multipliceras med grundbeloppet på visst sätt enligt 4 § i förordningen. Endast en viss del av ersättningens fördelning baseras på användningen av de enskilda verken, resten fördelas efter andra bedömningsgrunder såsom behov och litterär kvalitet. Regeringen och upphovsmännens organisationer har kommit överens om en ny höjd nivå på bibliotek ersättningens grundbelopp för 2021. Till följd av detta beräknas den totala bibliotek ersättningen 2021 uppgå till cirka 181,1 miljoner kronor, vilket är en höjning med ca 3,8 miljoner kronor jämfört med 2020.

Frågan om huruvida bibliotek ersättningen även ska omfatta e-böcker har lyfts av den konstnärspolitiska utredningen. Bibliotek utlåning får enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ske utan samtycke från upphovsmännen och utan ersättning. De upphovsrättsliga förutsättningarna för den fria bibliotek utlåningen har bl.a. sin grund i det s.k. utyrnings- och utlåningsdirektivet (direktiv 2006/115/EG). Direktivets utgångspunkt är att upphovsmän ska ha ensamrätt till utlåning av exemplar av verk. Det finns emellertid möjlighet att i vissa fall göra undantag från detta om upphovsmännen får ersättning när exemplar av deras verk lånas ut. Bibliotek ersättningen har därför en tydlig koppling till den utlåning som gäller fysiska exemplar. När ett bibliotek gör skyddade verk tillgängliga för allmänheten på annat sätt än genom utlåning av fysiska exemplar gäller alltså i regel ensamrätten. Det innebär att biblioteken behöver avtala om det kontinuerliga användandet med rättighetshavarna, oftast förlag, och att upphovsmännen då bör få ersättning för nyttjande denna väg. Regeringen har därför tidigare gjort bedömningen (se prop. 2013/14:3) att det endast är nyttjandet av fysiska exemplar som ska ligga till grund för bibliotek ersättningen. Den digitala utvecklingen och den ökande andelen e-bokslån påverkar upphovsmännens villkor framöver. Regeringen avser att följa frågans utveckling. Det kan också finnas skäl att på sikt förstärka andra bidragsanslag som finns på området om nivåerna i bibliotek ersättningen inte längre kan motiveras av utlån av fysiska böcker. I det förslag till nationell biblioteksstrategi som tagits fram av Kungl. Biblioteket på uppdrag av regeringen (Ku2019/00550) lyfts också frågan kring bibliotekens utlån av e-böcker i ett större perspektiv. Förslaget till nationell biblioteksstrategi bereds för närvarande i Regeringskansliet.

I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1, utg.omr. 17, bet. 2020/21:KrU1, rskr. 2020/21:106) förstärktes ersättningar och bidrag till konstnärer med 43 miljoner kronor. Av dessa har beslutats att ca 3,6 miljoner kronor ska användas till att förstärka Författarfondens bidragsgivning i form av bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker samt dramatikerstöd. Förstärkningen ska också användas för att förstärka talboks ersättningen som fördelas av Författarförbundet. Se även avsnitt 7.1 och 8.3.

8.3 Den individuella visningsersättningen till bild- och formkonstnärer

Åtgärd: Den individuella visningsersättningen har förstärkts med 9,9 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021. Under 2020 har denna ersättning förstärkts med 10 miljoner kronor som en särskild åtgärd med anledning av covid-19-pandemin.

Bild- och formkonstnärer har bland de lägsta inkomsterna sett till konstnärgruppen i stort. Möjligheten att få ersättning för utfört arbete är små och medianinkomsterna för bild- och formkonstnärer är lägre än till befolkningen i stort. Dessa konstnärer måste lägga mer tid på arbete vid sidan av sitt konstnärskap och mindre tid på konstnärligt arbete än övriga i konstnärgruppen. Deras svaga inkomstsituation ger följd effekter för yrkesgruppens tillgång till pension, föräldrapenning och sjukersättning. Samtidigt används konsten allt mer i samhället i stort och intresset för samtidskonsten är bredare och djupare än någonsin tidigare.

Den individuella visningsersättningen (IV-ersättning) får enligt förordningen (1996:1605) om individuell visningsersättning betalas till bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten eller används på något annat allmännyttigt sätt. IV-ersättningen fördelas av Bildupphovsrätt i Sverige. Ersättningen är avsedd att kompensera konstnären för den inskränkning i 20 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk som inte gör det möjligt för konstnären att kräva ersättning för offentlig visning av överlåtna verk. IV-ersättningen är den konstnärspolitiska åtgärd som i dag når flest bild- och formkonstnärer och har en stor ekonomisk betydelse för yrkesverksamma konstnärer i Sverige. Cirka 4 000 konstnärer erhåller IV-ersättning varje år och antalet sökande ökar. Eftersom IV-ersättning räknas som beskattningsbar inkomst bidrar den positivt till konstnärernas ställning i socialförsäkringssystemet. Då IV-ersättningen också ökar i takt med att konstnären rapporterar in fler sålda verk, blir ersättningen därmed en viktig kompensation för åldrande konstnärer som är i slutet av sitt yrkesliv och inte kan ta lika många uppdrag som tidigare.

Regeringen bedömer att IV-ersättningen är en viktig ersättningsform som stärker konstnärers ekonomiska förutsättningar och rätten till ersättning för utfört arbete. I budgeten för 2021 (prop. 2020/21:1 UO 17) beslutades en förstärkning av ersättningar och bidrag till konstnärer med 43 miljoner kronor. Av dessa har regeringen för 2021 beslutat att ca 9,9 miljoner kronor ska användas till att förstärka IV-ersättningen, se även avsnitt 7.1 och 8.2. Som en särskild förstärkning under pandemin tillfördes även 10 miljoner kronor under 2020 (se vidare under 8.6).

8.4 Efterlevnad och uppföljning av MU-avtalet

Regeringens bedömning: MU-avtalet är betydelsefullt för bild- och formområdet och regeringen ser gärna att liknande avtal sluts mellan konstnärorganisationerna och parter på andra nivåer.

Myndigheten för kulturanalys bör ges i uppdrag att följa upp efterlevnaden av MU-avtalet och analysera om det har utvecklats en branschpraxis.

Åtgärder: Samtliga statliga museimyndigheter som bedriver utställningsverksamhet har i regleringsbrev för 2020 och 2021 fått i uppdrag att särskilt redovisa utbetalda ersättningar till konstnärer som gjorts i enlighet med MU-avtalet. Statens kulturråd har i regleringsbrevet för 2021 fått i uppdrag att genomföra en uppföljning av efterlevnaden och tillämpningen av MU-avtalet bland statliga och andra aktörer.

Därutöver har stödet till fria aktörer på bild- och formområdet förstärkts med 6 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021, bl.a. för att öka MU-avtalets efterlevnad.

Utredningens förslag stämmer delvis överens med regeringens bedömning. Utredningen understryker MU-avtalets betydelse och föreslår att nuvarande anslag tillförs 5 miljoner kronor årligen för att förbättra utställningsarrangörernas och främjandeorganisationernas möjligheter att följa MU-avtalet. Utredningen föreslår även att ytterligare myndigheter inom museisektorn ska få i uppdrag att redovisa utbetalda ersättningar enligt MU-avtalet, utöver de som redan har ett sådant uppdrag.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna stödjer förslaget. Flera instanser, däribland *Moderna museet*, *Myndigheten för kulturanalys*, *Länsmuseernas samarbetsråd* och *Riksförbundet Sveriges museer*, anser dock att summan på 5 miljoner kronor årligen är för låg. Andra, såsom *Konstnärliga och litterära utövares samarbetsnämnd (KLYS)* och *Konstnärernas Riksorganisation*, framhåller därutöver vikten av att skriva in krav på tillämpning av MU-avtalet i regleringsbrev och riktlinjebeslut.

Skälen för regeringens bedömning: Avtalet om upphovsmäns rätt till ersättning vid visning av verk samt medverkan vid utställning m.m. (MU-avtalet) har ingåtts mellan staten och Konstnärernas Riksorganisation, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Svenska Fotografers förbund och Föreningen Svenska Tecknare och syftar till att skapa bättre förutsättningar för bild- och formkonstnärer att få betalt för utfört arbete. MU-avtalet är ett ramavtal som bestämmer ekonomisk ersättning till konstnärer för att ställa ut verk som konstnären äger. Enligt MU-avtalet ska även ett enskilt avtal tecknas mellan arrangör och konstnär för konstnärens insatser och kostnader i anslutning till en utställning. För utställningsersättningen finns tariffer i avtalet som beräknas utifrån utställningslokal, hur länge utställningen pågår och hur många konstnärer som medverkar i utställningen. Det finns också en minimiersättning som ska betalas ut oavsett hur länge en utställning pågår. Utställningsersättningen kan inte förhandlas bort. I avtalet för medverkansersättning ska det framgå hur en konstnär ska ersättas för t.ex. kostnader som uppstår i samband med utställningen, arbete under utställningen samt upphovsrättslig användning av konstnärens verk efter avslutad utställning. Regeringen konstaterar att det finns ett starkt stöd för MU-avtalet bland berörda intressenter och att avtalet har stor betydelse för konstnärers möjlighet att få betalt för utfört arbete.

MU-avtalet är bindande för statliga institutioner, men principerna ska vara vägledande för samtliga utställningsarrangörer som mottar offentlig stöd. De aktörer som söker bidrag från Statens kulturråd ska inkludera sina utgifter för ersättning till utställda konstnärer i sin budget. Statens kulturråd följer också upp hur aktörer som får verksamhetsbidrag från myndigheten ersätter de konstnärer de ställer ut.

Vissa remissinstanser, som KLYS och Konstnärernas Riksorganisation, har understrukt vikten av att skriva in krav på tillämpning av MU-avtalet i regleringsbrev och riktlinjebeslut. Det finns dock ytterst begränsade möjligheter för regeringen att binda icke-statliga aktörer att följa avtalet, eftersom avtalet är slutet mellan staten och konstnärsorganisationerna. Regeringen vill därför framhålla betydelsen av att avtalet också fungerar som en förebild för andra offentliga utställningsarrangörer och att regeringen gärna ser att liknande avtal sluts mellan konstnärsorganisationerna och parter på andra nivåer.

En förutsättning för att MU-avtalet ska få fullt genomslag är dock att de utställare som ska betala ersättningen har tillräckliga resurser. Regeringen vill här särskilt framhålla vikten av verksamheten vid små och medelstora konsthallar runt om i hela landet, som ofta vågar experimentera och lyfta fram nya konstnärskap och som sedan kommer hela konstlivet till del. Statens kulturråds anslag till fria aktörer på bild- och formområdet har förstärkts med 6 miljoner kronor fr.o.m. 2021, detta kan bl.a. möjliggöra för fler utställningsarrangörer och främjandeorganisationer att tillämpa MU-avtalet.

För att understryka MU-avtalets betydelse och säkerställa dess efterlevnad hos statliga aktörer har också samtliga statliga museimyndigheter som bedriver utställningsverksamhet i regleringsbrev för 2020 och 2021 fått i uppdrag att särskilt redovisa utbetalda ersättningar till konstnärer som gjorts i enlighet med avtalet.

Statens kulturråd har regeringens uppdrag att göra MU-avtalet allmänt känt och tillämpat. Den senaste övergripande uppföljningen av tillämpningen av MU-avtalet gjordes av Statens kulturråd år 2012. För att öka kunskapen om tillämpningen av avtalet har Statens kulturråd i regleringsbrevet för 2021 fått i uppdrag att göra en övergripande uppföljning av hur avtalet används av statliga och andra aktörer. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2021. Vidare har Statens kulturråd under 2021 även fått i uppdrag att följa upp i vilken grad institutioner som omfattas av kultursamverkansmodellen tillämpar avtalet samt efterföljandet av MU-avtalet i alla direktansökningar.

Det är också en angelägen fråga för staten att följa huruvida MU-avtalet används av icke-statliga aktörer då en stor del av utställningsarrangörerna hör till denna kategori. Regeringen gör därför bedömningen att Myndigheten för kulturanalys bör ges i uppdrag att följa upp efterlevnaden av MU-avtalet och analysera huruvida det har utvecklats en branschpraxis på området. Uppdraget bör ges efter att Statens kulturråds uppföljning av avtalet genomförts för att kunna använda den kunskap som uppföljningen ger i det bredare uppdraget.

Sveriges Författarförbund har i en hemställan till regeringen om ett ramavtal med staten som skulle innebära att samtliga litterära arrangörer som uppbär statliga medel för sin verksamhet ska ersätta upphovsmännen med skälig ersättning för nedlagt arbete (Ku2014/00429). Enligt förslaget

ska ramavtal dels reglera hur förhandlingarna mellan arrangör och upphovsman ska gå till, dels reglera ersättningsnivån till upphovsmännen för deras medverkan och framträdande. Förslaget avser således ett avtal liknande MU-avtalet. Att främja de litterära upphovsmännens villkor är en viktig prioritering för regeringen, vilket bl.a. visats genom de senaste årens stora höjning av bibliotekersättningen. Regeringen ser dock inte att det finns skäl att gå vidare med Sveriges författarförbunds hemställan om ramavtal. Regeringen kan enbart binda statliga institutioner i ett avtal och inte sådana institutioner som enbart uppbär statliga stöd. Regeringen gör vidare bedömningen att det också finns mer ändamålsenliga sätt att främja de litterära upphovsmännens villkor på.

8.5 Analys av digitaliseringens effekter på konstnärernas villkor

Regeringens bedömning: Konstnärernas förutsättningar att verka i det digitala landskapet bör analyseras vidare.

Åtgärd: Konstnärsnämnden har fått i uppdrag att, i samverkan med upphovsrättsorganisationerna inom de olika konstområdena, kartlägga digitaliseringens konsekvenser för konstnärer och analysera deras förutsättningar att verka i det nya digitala landskapet. I uppdraget ingår att undersöka olika sätt att stödja konstnärers möjlighet att, utifrån gällande rätt, verka i den digitala miljön och att där nyttja, tillvarata och säkerställa rättigheterna till sina verk. Patent- och registreringsverket ska med sin sakkunskap bistå Konstnärsnämnden i detta uppdrag.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att regeringen ska ta fram en samlad strategi för digitaliseringen av den offentligt finansierade kulturen och att 100 miljoner kronor bör avsättas till ändamålet. Därutöver bedömer utredningen att Konstnärsnämnden ges i uppdrag att analysera konstnärernas förutsättningar att verka i det nya digitala landskapet.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna ställer sig positiva till utredningens förslag och delar beskrivningen av digitaliseringens effekter. Flera remissinstanser, som t.ex. *Statens kulturråd*, *Stockholms konstnärliga högskola* och *Konstnärernas riksorganisation*, lyfter dock att utredningen saknar en gedigen analys och ifrågasätter att 100 miljoner kronor avsätts för ändamålet.

Skäl för regeringens bedömning: Den digitala ekonomin har utvecklats starkt de senaste åren och de kulturella och kreativa näringarna står för en viktig del av omsättningen. Konstnärspolitiska utredningen beskriver i betänkandet att försäljningen av konstnärliga verk genom digitala tjänster har ökat väsentligt tack vare nya tekniska lösningar som ger strömmad musik, ljudböcker, filmer och andra konst- och kulturupplevelser. Detta tycks ändå inte innebära att konstnärerna gynnas ekonomiskt. Utredningen lyfter fram många utmaningar för konstnärernas villkor kopplade till digitaliseringen.

Inkomstskillnaderna mellan konstnärer har exempelvis ökat där ett fåtal får en allt större del av intäkterna. Det blir också allt svårare att värna

aktörer med mindre kommersiell potential. Digitaliseringen har också möjliggjort att kopiering och spridning av upphovsrättsligt skyddat innehåll har ökat samtidigt som ersättningsstrukturerna inte har följt med den digitala utvecklingen.

Avtalen mellan konstnärer och aktörer inom området har också blivit alltmer komplicerade och kräver kunskaper som många konstnärer saknar. Konstnärernas arbetsvillkor har sammantaget på ett genomgripande sätt förändrats genom digitaliseringen, som visserligen innebär ökade möjligheter att nå ut med konstnärliga verk, men som också leder till en ökad inkomstspridning inom gruppen. Utredningen ser att upphovsmännens förhandlingsposition har försvagats i det nya landskapet och att mellanhändernas betydelse har ökat.

Konstnärspolitiska utredningen beskriver också i betänkandet att kulturområdet i stort på flera olika sätt påverkas av digitaliseringen. Precis som i andra samhällssektorer möjliggör digitaliseringen nya sätt att producera varor och tjänster. Själva skapandeprocessen har påverkats och i många fall förändrats. I och med digitaliseringen kan också konsumtionen av kultur bli mindre bunden till tid och rum. Möjligheterna att sprida kultur som skapas lokalt, regionalt och nationellt till en större publik över hela Sverige ökar samtidigt som internationell kultur blir tillgänglig för den svenska publiken på ett nytt sätt. Förutom att övervinna geografiska avstånd kan digitaliseringen stärka t.ex. interaktivitet och medskapande, samtidigt som de traditionella kanalerna fortfarande är de största inkomstkällorna för de flesta konstnärer. Kulturinstitutionernas och andra kulturverksamhetens efterfrågan på konstnärliga tjänster utgör fortfarande en betydande del av konstnärernas arbetsmarknad.

När det gäller konsumtionen av böcker, musik, film samt bild- och formkonst har digitaliseringen också resulterat i förändrade köpbeteenden. Inom vissa områden är dock det fysiska verket fortfarande det viktigaste, t.ex. inom scenkonstområdet samt inom bild- och formkonstområdet. Digitala produktioner av scenkonst har dock blivit allt vanligare. De långsiktiga effekterna av den pågående pandemin vad gäller t.ex. digitala produktioner av konstområden som oftast varit mer tids- och platsbundna, återstår också att se.

Regeringen bedömer i likhet med flera remissinstanser att utredningen saknar en analys som motiverar att 100 miljoner kronor avsätts för att ta fram en samlad strategi för digitaliseringen av den offentligt finansierade kulturen. Däremot gör regeringen, inte minst mot bakgrund av utvecklingen med anledning av den pågående pandemin, bedömningen att det finns anledning att vidare analysera konstnärernas förutsättningar att verka i det digitala landskapet och att fokus inom konstnärspolitiken bör ligga på det. Konstnärsnämnden har därför i regleringsbrevet för 2020 fått i uppdrag att, i samverkan med upphovsrättsorganisationerna inom de olika konstområdena, kartlägga digitaliseringens konsekvenser för konstnärer och analysera deras förutsättningar att verka i det nya digitala landskapet. I uppdraget ingår att undersöka olika sätt att stödja konstnärers möjlighet att, utifrån gällande rätt, verka i den digitala miljön och att där nyttja, tillvarata och säkerställa rättigheterna till sina verk. Patent- och registreringsverket ska med sin sakkunskap bistå Konstnärsnämnden i detta uppdrag. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2021.

I sammanhanget är det också viktigt att lyfta fram det som pågår inom det upphovsrättsliga området, se avsnitt 8.1 och även uppmärksamma det arbete som pågår när det gäller de kulturella och kreativa näringarna, se avsnitt 9.8. Digitaliseringsfrågan lyfts också i utredningen om Kulturens återstart, se avsnitt 11.4.

9 Den kulturella infrastrukturen

Kultur och konstnärer i hela landet är en viktig prioritering för regeringen och en förutsättning för uppfyllelsen av den nationella kulturpolitiska målsättningen att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. En grundbult i den svenska kulturpolitiken är att den offentliga finansieringen delas av kommuner, regioner och stat. Detta slogs fast redan i 1974 års proposition angående den statliga kulturpolitiken (prop. 1974:28).

För att uppnå de nationella kulturpolitiska målen krävs att statens insatser riktas till och får ett gott genomslag i hela landet. Det är också viktigt att statens insatser samspelar med de insatser som görs av regioner och kommuner. Under 2010–2019 har den totala offentliga finansieringen varit tämligen stabil. Statens andel av finansieringen har under perioden uppgått till ca 45 procent, regionernas andel till ca 15 procent och kommunernas andel har legat på ca 40 procent.

De demografiska och geografiska förutsättningarna för kultur och konstnärer ser olika ut i olika delar av landet. I de fyra nordligaste länen som geografiskt omfattar halva Sverige, bor cirka nio procent av befolkningen. I de tre storstadslänen bor mer än hälften av befolkningen.

De flesta i Sverige ägnar sig åt någon form av kulturaktivitet under en tolv månadersperiod, vilket framgår av rapporten Kulturen i siffor 2018, som Myndigheten för kulturanalys har tagit fram. Regeringen har i myndigheternas regleringsbrev och i vissa institutioners riktlinjer förtydligat styrningen för att kulturen ska komma fler till del i hela landet. För att detta ska bli möjligt krävs att professionella konstnärer har goda ekonomiska och sociala förutsättningar för att verka och försörja sig runt om i hela landet.

Det statliga stödet inom kulturområdet syftar till att bidra till en stark och stabil kulturell infrastruktur i form av institutioner, verksamheter av fria kulturutövare och utövande konstnärer i hela landet. Kultursamverkansmodellen är en viktig del i detta arbete. Inom modellen ansvarar regionerna för att fördela de statliga medlen, totalt drygt 1,5 miljarder kronor per år, till vissa regionala och lokala kulturverksamheter. Dessa verksamheter utgör en mycket viktig del av den kulturella infrastrukturen och bidrar till att främja förutsättningarna för konstnärer i hela landet.

Kulturen har också en roll inom den regionala tillväxtpolitiken, vilket bl.a. framgår av regeringens Nationella strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020. Många regioner arbetar med förutsättningar för kulturella och kreativa näringar samt för besöksnäringens utveckling, verksamheter som ofta är betydelsefulla för konstnärers försörjningsmöjligheter, se avsnitt 9.8. Även inom den

regionala tillväxtpolitiken beslutar regionerna om fördelning av statliga medel.

Konstnärspolitiska utredningen konstaterar att konstens behov av mellanhänder har ökat. Mellanhandsfunktionen kan beskrivas som hela kedjan från konstnär till publik, exempelvis producenter, arrangörer, konsthallar, gallerier, teatrar och förlag. Dessa aktörer spelar en central roll för konstnärers möjligheter inom alla konstområden att nå ut till en publik i hela landet. Mellanhändernas funktion ser olika ut inom olika områden av det konstnärliga fältet, beroende på bl.a. institutionsstruktur och grad av internationalisering. Vissa mellanhänder agerar med konstnären som uppdragsgivare, andra på uppdrag av kommersiella aktörer eller publiken. Konstnärernas egna organisationer och centrumbildningar har också en viktig förmedlande roll, liksom civilsamhället, som bl.a. spelar en viktig roll som arrangör.

Strukturen för arrangörsledet ser olika ut inom olika konstområden, och är mer eller mindre väl utbyggd. Statliga bidrag till arrangörer inom bild och form-, dans, teater- samt musikområdet fördelas av Statens kulturråd. Staten ger också ett betydande bidrag till Riksteatern. Arrangörsledet är också ofta beroende av bidrag från kommuner och regioner för att kunna driva sin verksamhet, t.ex. för att kunna betala gager och lokaler. Arrangörsledets möjligheter att skapa arbetstillfällen och betala konstnärerna påverkas i hög grad av kommunernas och regionernas ekonomiska situation, vilket kan komma att utmana strukturen framöver. Myndigheten för kulturanalys lyfter i sina rapporter Kulturanalys 2019 och Kulturanalys 2020 fram att de ekonomiska prognoserna pekar på lägre intäkter för kommuner och regioner, samtidigt som kostnaderna för skola, vård och omsorg beräknas öka. Den statistik som Myndigheten för kulturanalys har tagit fram över de offentliga medlen till kultur visar också att regionerna, för första gången sedan mätningarna började år 2007, minskade sina totala kulturutgifter 2018 jämfört med föregående år.

Arrangörsledet bedrivs också till stor del ideellt, och har under många år brottats med utmaningar kopplat till föreningsengagemangets minskning över tid. Inom vissa konstområden, t.ex. cirkus, är arrangörsstrukturen svag, vilket innebär att möjligheterna att verka som konstnär i Sverige försvåras. Den kartläggning av kulturutbud i Sveriges kommuner som Myndigheten för kulturanalys genomförde 2019 (Kulturens geografi) visar att det finns en sårbarhet vad gäller utbudet av kultur i hela landet, bl.a. då utbudet upprätthålls av ett fåtal aktörer som är beroende av offentligt stöd och ideella insatser. Arrangörsledet har också drabbats särskilt av att publik verksamhet behövt ställas in på grund av den pågående covid-19-pandemin.

Regeringen konstaterar att tillgången till lokaler för konstnärlig produktion är av stor vikt för möjligheten att kunna vara verksam som konstnär i hela landet. Frågan om tillgång till lokaler för konstnärer är dock i första hand en kommunal fråga. På senare tid har frågan varit aktuell framför allt i storstadsområdena, där lokalkostnaderna är högre och det är svårare att hitta likvärdiga ersättningslokaler samtidigt som antalet konstnärer är stort. Det statliga stöd som finns på området är dels Statens kulturråds stöd till kollektivverkstäder för inköp av maskiner och verktyg, dels Konstnärsnämndens stöd till konstnärer via stipendier för yrkesverksamhet samt residensplatser i Sverige och i utlandet.

De kulturinstitutioner som uppbär statligt stöd har en avgörande betydelse för den kulturella infrastrukturen inom sina respektive konstområden i form av arbetsgivare, uppdragsgivare och beställare. De är också ett viktigt stöd för regionala och lokala institutioner i hela landet genom t.ex. utlån och kunskapsstöd, då de ofta är ledande inom sina verksamhetsområden. Kopplat till institutionernas verksamhet finns även ett antal andra verksamheter och underleverantörer, som t.ex. ljud och ljus som har en viktig betydelse för den kulturella infrastrukturen.

Folkbildningen, som Sveriges största kulturarena med verksamhet i Sveriges alla kommuner, utgör en viktig del av den kulturella infrastrukturen och medverkar till ett varierat och lokalt förankrat kulturutbud. Studieförbunden och folkhögskolorna erbjuder genom sin verksamhet en rikstäckande arbetsmarknad för konstnärer. Ansvaret för att finansiera folkbildningen är delat mellan staten, kommunerna, regionerna, huvudmännen och deltagarna.

9.1 Arrangörsledets betydelse och utmaningar

Åtgärd: Statens kulturråd har fått i uppdrag att följa upp och kartlägga arrangörsledets förutsättningar, inom samtliga konstarter.

De lokala arrangörerna, såsom konsthallar och konstföreningar, teaterföreningar, musikföreningar, festivaler, gallerier och musikscener, har en avgörande betydelse för att konstnärerna ska nå ut till en publik i hela landet. Ett väl fungerande arrangörsnät är därmed en grundläggande förutsättning för att det ska finnas en fungerande arbetsmarknad för konstnärerna i hela landet. Studier av små och medelstora konsthallar visar att det ofta är mindre aktörer som vågar experimentera och lyfta fram nya konstnärskap och att de därmed har en viktig funktion för hela konstlivet.

Samtidigt kan konstateras att arrangörsledet har utmaningar. Det bedrivs till stor del ideellt eller av eldsjälur med knappa resurser. Strukturen, ofta i form av föreningar, är sårbar eftersom det kan vara svårt att engagera nya personer. Kunskapen och möjligheterna att ge konstnärer goda villkor och skälig ersättning varierar. Därtill finns en betydande risk för att kommunernas och regionernas ekonomiska situation framöver kommer att påverka de ekonomiska förutsättningarna för arrangörerna. Statens kulturråd har därför i regleringsbrevet för 2020 fått i uppdrag att följa upp och kartlägga arrangörsledets förutsättningar, inom samtliga konstarter. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2021.

9.2 Stödet till arrangörer och fria aktörer

Regeringens bedömning: Arrangörer och fria aktörer inom teater-, dans-, musik- samt bild- och formområdet är viktiga för såväl konstnärers arbetsmarknad och utveckling som för kulturen i stort i hela landet.

Åtgärd: Stödet till arrangörer och fria aktörer inom teater-, dans- och musikområdet har förstärkts med 16 miljoner kronor årligen fr.o.m.

2021. Stödet till fria aktörer på bild- och formområdet har förstärkts med 6 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021.

Utredningens bedömning: Utredningen lämnar ingen bedömning i denna del.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser pekar på ett behov av ökat stöd till infrastruktur och mellanled. Exempelvis betonar *Dansnät i Sverige, Region Skåne, Region Jönköpings län, Region Kronoberg, Region Halland* och *Region Blekinge* vikten av ökade resurser för att förbättra villkoren för arrangörerna i hela landet.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen anser att det behövs insatser som ökar möjligheterna och förutsättningarna för arrangörer och fria aktörer att utveckla och stärka kedjan mellan konstnärer och publik. En förstärkning av stödet till arrangörer och fria aktörer i hela landet ger också ökade möjligheter för mellanled som t.ex. arrangörer, konstcurators och gallerister att öka ersättningen till konstnärer för utfört arbete.

Möjligheten att tillgängliggöra konst och kultur i hela landet, och därmed skapa arbetstillfällen och goda villkor för konstnärer, är till stor del beroende av att arrangörer och fria aktörer i hela landet har resurser. Ökade medel till arrangörer och fria aktörer inom scenkonst, musik samt bild och form ger möjlighet att förbättra villkor och ersättningar för konstnärerna. Det möjliggör också fler spel- och visningstillfällen samt utveckling av arrangörsledet, vilket kan leda till fler arbetstillfällen för konstnärer inom teater, dans, musik samt bild och form. Regeringen ser, i likhet med flera remissinstanser, sammantaget detta som en viktig infrastrukturfråga för konstnärernas arbetsmarknad. Genom att öka stödet till arrangörerna skapas bl.a. bättre förutsättningar för arrangörer att ersätta konstnärer för utfört arbete. Det ger också en viktig signal att staten tar denna fråga på allvar för att möjliggöra kulturens spridning i hela landet. Med detta sagt är det avgörande att kommunerna och regionerna samspelar med staten kring ansvaret för att det ska finnas kultur i hela landet. Mot bakgrund av detta har stödet till fria aktörer och arrangörer inom teater, dans och musik förstärkts med 16 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021. Bidraget till fria aktörer inom bild- och formområdet har förstärkts med 6 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021. Förstärkningen av bidrag till bild- och formområdet behandlas också i avsnitt 8.4.

9.3 Stödet till centrumbildningarna

Regeringens bedömning: Centrumbildningarna spelar en viktig roll för konstnärers villkor och som uppdragsförmedlare, kunskapsnoder och kompetensutvecklare.

Åtgärd: Stödet till centrumbildningarna har förstärkts med 5 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021. Under 2020 förstärktes det statliga stödet med 10 miljoner kronor med anledning av den pågående covid-19-pandemin.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att uppdraget till centrumbildningarna att arbeta med

arbetsförmedling och kompetensutveckling för sina medlemmar ska förstärkas genom ökade möjligheter för dem att delta i lokala och regionala konstnärliga noder. Det statliga anslaget till centrumbildningarna föreslås öka med 5 miljoner kronor årligen för detta ändamål.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna instämmer i utredningens bedömning om centrumbildningarnas behov av ökade medel. Flera instanser, exempelvis *Konstnärscentrum*, lyfter dock att en ökning med 5 miljoner kronor per år är en för liten summa.

Skälen för regeringens bedömning: I utredningen konstateras att behovet av mellanled mellan konstnärerna och arbetsmarknaden har ökat. De konstnärliga centrumbildningarna samlar drygt 10 000 fria professionella konstnärer och är en väl fungerande medlemstyd infrastruktur, som har potential att växa. Gemensamt för centrumbildningarna är att de fungerar som en brygga mellan konstnärer och uppdragsgivare. De bedriver därmed ett viktigt arbete med förmedling av arbetstillfällen, men också som kunskapsnoder och främjare inom sina konstområden, samt genom kompetensutveckling av medlemmarna.

Stödet till centrumbildningarna har förstärkts med 5 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021. Genom denna förstärkning skapas bättre förutsättningar för centrumbildningarnas arbete för att ge fler konstnärer möjlighet att verka inom alla konstområden i hela landet. Regeringen bedömer att de centrumbildningar som verkar inom konstområden med svaga strukturer, exempelvis cirkus och dans, kan ha en särskild betydelsefull funktion och att det inom dessa områden finns en stor potential att fördela fler arbetstillfällen. Det bör dock främst göras i form av förstärkning av de arbetsförmedlande och kunskapsfrämjande uppdragen, även om förstärkningen också kan användas av centrumbildningarna till att stärka deras lokala och regionala samverkan. Regeringen vill dock inte peka ut konstnärliga noder som särskilt prioriterade eftersom centrumbildningarna i enlighet med nuvarande styrning bör själva avgöra hur medlen ska användas.

Pandemins effekter på arbetsmarknaden för konstnärer innebär att centrumbildningarnas uppdrag har fått en ökad betydelse. Centrumbildningarna tillfördes därför 10 miljoner kronor i ett extra stöd för 2020.

9.4 Cirkusens infrastruktur

Åtgärd: Riksteatern har tillförts 7 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021 för att ges möjlighet att utveckla både arrangörs- och produktionsled inom den samtida cirkusen.

I regleringsbrevet för 2017 fick Statens kulturråd i uppdrag att i en särskild rapport kartlägga situationen för den professionella samtida cirkusen och de offentliga insatserna på området. Uppdraget redovisades i rapporten *Professionell samtida cirkus – en kartläggning* (Ku2017/02548). Rapporten visar att Sverige anses ha en av världens främsta cirkusutbildningar vid Stockholms konstnärliga högskola, men att artisterna som utexamineras trots det har svårt att försörja sig. Det är ett

konstområde med en svag infrastruktur där det saknas förutsättningar för produktion och kunskapen hos arrangörerna generellt är låg. Artisterna tvingas resa utomlands för att hitta arbets- och speltillfällen. Samtidigt konstateras att den samtida cirkusen är ett konstområde som har stor potential att utvecklas än mer här i landet och som har låg tröskel till ny publik. Det finns således goda möjligheter att skapa en bättre arbetsmarknad för cirkusartister i Sverige.

Regeringen bedömer att Riksteatern har goda möjligheter att utveckla infrastrukturen för den samtida cirkusen, och därmed bidra till att skapa förutsättningar för cirkuskonstnärer att verka i Sverige, samtidigt som den konstnärliga utvecklingen främjas och konstformen görs tillgänglig för fler människor i hela landet. Riksteatern har därför tillförts 7 miljoner kronor årligen för att i samverkan med relevanta aktörer inom fältet utveckla arrangörs- och produktionsled inom den samtida cirkusen (prop. 2020/21:1 UO17, prop. 2020/21:1 utg.omr. 17, bet. 2020/21:KrU1, rskr. 2020/21:106).

Övriga satsningar som görs för scenkonstområdet kommer också cirkusen till del. Den utveckling som skett när det gäller den regionala infrastrukturen för cirkus gynnas av en förstärkning av kultursamverkansmodellen. En förstärkning av stöd och stipendier till enskilda konstnärer och fria aktörer ger möjlighet att utveckla konstnärskap, projekt och verksamheter samt ett ökat stöd till centrubildningarna bidrar till fler arbetstillfällen.

9.5 De statliga insatserna på nationell nivå för musikområdet

Regeringens bedömning: De statliga insatserna för musikområdet på nationell nivå bör utvecklas vidare.

Utredningens bedömning: Utredningen lämnar inte någon sådan bedömning, men lyfter att villkoren för professionella musiker har försämrats och att det finns ett särskilt behov av att se över musikområdet.

Skälen för regeringens bedömning: Musikområdet står inför en rad utmaningar som föranleder att de statliga insatserna på området bör ses över. Utredningen lyfter att villkoren för professionella musiker har försämrats och att ett särskilt behov av att se över musikområdet finns. Musiklivet har genomgått stora förändringar, bl.a. till följd av digitaliseringen, vilket gör att stöden eventuellt inte svarar mot de behov som finns för att Sverige ska behålla sin starka position på musikområdet. Sedan utredningen lämnade sitt förslag har den pågående pandemin haft stora effekter på musikområdet, med ett drastiskt avstannande av marknaden för livemusik.

De statliga insatserna på musikområdet bör utvecklas för att bättre kunna tillgodose musiklivets behov. Detta bör göras bl.a. med anledning av att det snart gått tio år sedan myndigheten Statens musikverk bildades och de strukturella förändringar som skett på musikområdet sedan dess.

Regeringens bedömning: Staten bör agera som en förebild och tillämpa den s.k. enprocentregeln, som i vissa fall har en positiv effekt på konstnärers villkor. Tillämpningen av detta behöver dock vara flexibel och anpassas till de förutsättningar som råder i enskilda projekt.

Åtgärder: Regeringen har sedan 2018 gjort stora satsningar inom området offentlig konst och konstnärlig gestaltning. Statens konstråd har tillförts 10 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2018 för konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön. Myndigheten har även tillförts 20 miljoner kronor årligen 2018–2020 för att arbeta med kunskapsutveckling inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens. När det offentliga bygger bedömer utredningen att en procent för byggkostnader bör avsättas för satsningar på offentlig konst. Samtidigt fastslås att en enprocentregel bör kunna vara flexibel och anpassas till de förutsättningar som råder i enskilda projekt. Därutöver föreslås också att tio miljoner kronor av Statens konstråds anslag avsätts för detta ändamål.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser ställer sig positiva till förslaget eller delar av detta, häribland *Konstnärliga och litterära utövaras samarbetsförbund (KLYS)*, *Statens konstråd* och *Konstnärscentrum. Region Skåne* ser positivt på förslaget att fortsatt verka för enprocentregeln, men vill samtidigt understryka att regeln bör vara flexibel och att det finns flera olika finansieringsmodeller för offentlig konst.

Skäl för regeringens bedömning: Satsningar inom området konstnärlig gestaltning ökar och breddar mängden uppdrag till konstnärer och har således en positiv effekt på konstnärers försörjningsvillkor. Satsningar på offentlig konst och konstnärlig gestaltning bidrar även till hållbart gestaltade livsmiljöer. Människor i hela Sverige, även de som inte besöker konstinstitutioner, får tillgång till kvalitativ konst, vilket skapar meningsfulla kulturupplevelser i människors vardag.

Statens konstråd har till uppgift att verka för att konsten blir ett betydelsefullt inslag i samhällsmiljön genom att beställa och förvärva god samtidskonst till statens byggnader och andra lokaler för statlig verksamhet, medverka till skapandet och utvecklingen av offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer samt utveckla och sprida kunskap inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer. Myndigheten ska även främja samtidskonstens utveckling och spridning. Statliga insatser inom offentlig konst har haft en stor betydelse för konstnärers arbetsmöjligheter och försörjningsvillkor, bl.a. genom konstnärers medverkan i plan- och utvecklingsprocesser.

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 17, bet. 2017/18:KrU1, rskr. 2017/18:91) förstärkte regeringen Statens konstråds anslag för konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön med 10 miljoner kronor fr.o.m. 2018. I samma proposition presenterade regeringen även en satsning på ökad kunskapsutveckling för offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer. Satsningen innebar att Statens konstråd fick 20 miljoner kronor årligen 2018–2020 i syfte att bli

ett nav för kunskapsutveckling för offentlig konst samt ett stöd till lokala aktörer som arbetar med delaktighetsprocesser. Satsningen syftade även till att öka möjligheten för fler konstnärer att få offentliga gestaltningsuppdrag och uppdrag att tillsammans med arkitekter, formgivare och andra medverkande i plan- och stadsutvecklingsprocesser. Inom ramen för arbetet stöttade Statens konstråd lokala konstaktörer och andra civilsamhällesaktörer i hela landet, som utifrån konstnärliga processer arbetar med det omgivande lokalsamhället för att skapa delaktighet i utformandet av gemensamma livsmiljöer. Verksamheten integrerades i Statens konstråds ordinarie verksamhet efter uppdragets slut. Uppdraget utfördes i enlighet med den nya arkitektur-, form- och designpolitiken för hållbara gestaltade livsmiljöer, som presenterades i propositionen Politik för gestaltad livsmiljö (prop. 2017/18:110. bet. 2017/18:CKrU1, rskr. 2017/18:316).

Enligt bedömning i propositionen fick Statens konstråd senare även i uppdrag att, i samarbete med statliga fastighetsförvaltare, utarbeta ett metodstöd för hur upp till en procent av budgeten för ett byggprojekt, vid nybyggnation, om- eller tillbyggnad, kan avsättas till bild- eller formkonstnärlig gestaltning när staten bygger (Ku2018/01350). Uppdraget redovisades den 31 januari 2021 (Ku2021/00303). Enprocentregeln är en finansieringsmodell för konstnärlig gestaltning i offentliga miljöer som tillkom år 1937 genom ett statligt kulturpolitiskt initiativ. Regeln, som i staten tillämpas i begränsad omfattning, innebär att cirka en procent av budgeten för ett byggprojekt, vid nybyggnation, om- eller tillbyggnad, bör avsättas till bild- eller formkonstnärlig gestaltning i offentligt byggande. Syftet med enprocentregeln är att skapa ett stabilt och mer långsiktigt ekonomiskt utrymme för konsten i planeringen och byggandet av offentliga miljöer. I vissa fall, t.ex. vissa av Fortifikationsverkets byggnadsprojekt, är det inte möjligt eller lämpligt att tillämpa denna regel. Regeringen bedömer att enprocentregeln, sedan den tillkom, har haft stor betydelse för konstnärers medverkan och konstens plats i utformningen av offentliga byggnader och miljöer. Enligt Konstnärsnämndens rapport 1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö (2020) har besluten att införa enprocentregeln ökat markant i Sveriges regioner och kommuner. 55 procent av regionerna och 41 procent av kommunerna tillämpar enprocentregeln då de bygger om, till eller nytt. Regeringen ser positivt på den ökade tillämpningen av enprocentregeln bland kommuner och regioner och bedömer att det är avgörande för en fortsatt positiv utveckling att staten agerar som en förebild och själv tillämpar regeln.

Sedan år 2018 ansvarar Statens konstråd även för det s.k. samtidskonstuppdraget, som tidigare låg på Riksställningar. Syftet med uppdraget är att stärka den nationella infrastrukturen för professionella konstaktörer, samt skapa och stötta nätverk och samlingspunkter på regional nivå över hela landet. Inom ramen för uppdraget ska Statens konstråd genomföra samtidskonstdagarna, ett årligt återkommande möte där professionella konstaktörer i Sverige och utomlands diskuterar aktuella frågor rörande konstorganisationer. För genomförande av uppdraget har Statens konstråd tillförts 2 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2018.

Regeringen gör bedömningen att den samlade effekten av de åtgärder som vidtagits kommer att öka och bredda mängden uppdrag till konstnärer och ha en positiv effekt på konstnärers försörjningsvillkor. Under 2021 har Moderna museet och Statens konstråd också tillförts medel i syfte att öka statens förvärv av konst, se avsnitt 11.2.

9.7 Stödet till regional kulturverksamhet

Åtgärder: Statens stöd till regional kulturverksamhet har förstärkts med 300 miljoner kronor för 2021 och 150 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2022. Under 2020 förstärktes det statliga stödet med 150 miljoner kronor med anledning av den pågående covid-19-pandemin.

Statens kulturråd har fått i uppdrag att inom ramen för sitt uppföljningsansvar av kultursamverkansmodellen se över hur regionerna arbetar med frågan om konstnärernas villkor och de konstnärspolitiska perspektiven.

Statens stöd till regional och lokal kultur som fördelas i kultursamverkansmodellen är en viktig del av arbetet för kultur och konstnärer i hela landet. Regionerna har frihet och ansvar att fördela de statliga medlen, efter att de tagit fram en regional kulturplan i samverkan med länets alla kommuner, och efter samråd med det civila samhället och det professionella kulturlivet. Det är viktigt att konstnärerna får genomslag i detta arbete. Både Konstnärsnämnden och Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) stödjer på olika sätt regionerna i deras arbete att bygga upp kompetens kring frågor om konstnärers villkor och förutsättningar. Statens kulturråd har regeringens uppdrag att följa upp i vilken grad institutioner inom modellen tillämpar MU-avtalet, dvs. avtalet om konstnärers medverkan och ersättning vid utställning av konstverk, se avsnitt 8.4.

Inom kultursamverkansmodellen fördelas stöd till drygt 240 institutioner och verksamheter över hela landet. Stödet ska främja en god tillgång till bl.a. teater-, dans- och musikverksamhet, museer, arkiv, bibliotek och läs- och litteraturfrämjande verksamhet, främjande av hemslojd, filmkulturell verksamhet samt bild- och formverksamhet. Dessa verksamheter är ofta viktiga arbetsgivare för konstnärer. Totalt skapade modellen under 2019 arbetstillfällen som motsvarar cirka 5 900 årsarbetskrafter, varav 55 procent är kvinnor. Modellen möjliggör därmed arbetstillfällen för många konstnärer i hela landet. Konstnärspolitiska utredningen konstaterar att även om området inte är särskilt utpekat i de ändamål som gäller för modellen, så har regionerna ändå utvecklat konstnärsperspektiven i sina kulturplaner. Regeringen välkomnar denna utveckling. Sammantaget bedömer regeringen att kultursamverkansmodellen på många sätt bidrar till förbättrade förutsättningar för konstnärer att verka i hela landet och att en förstärkning av den skulle stärka konstnärernas villkor och den kulturella infrastrukturen i hela landet. Mot bakgrund av detta har statens stöd till regional kulturverksamhet förstärkts med 300 miljoner kronor för 2021

och 150 miljoner kronor fr.o.m. 2022. Detta är också i linje med den konstnärspolitiska utredningens förslag om en förstärkning av anslaget.

Kulturlivet runt om i Sverige har drabbats hårt av den pågående pandemin. För att kompensera för intäktsbortfall och att stötta den kulturella infrastrukturen i hela landet under krisen tillfördes regional kulturverksamhet 150 miljoner kronor för 2020.

Regeringen har även sett behov av att närmare se över hur regionerna arbetar med frågan om konstnärernas villkor. Statens kulturråd har därför i regleringsbrevet för 2020 fått i uppdrag att inom ramen för sitt uppföljningsansvar av kultursamverkansmodellen se över hur regionerna arbetar med frågan om konstnärernas villkor och de konstnärspolitiska perspektiven. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2021.

9.8 Konstnärers villkor inom kulturella och kreativa näringar

Regeringens bedömning: De kulturella och kreativa näringarna är en viktig del av konstnärernas arbetsmarknad.

Åtgärd: Konstnärsnämnden har i regleringsbrevet för 2021 fått i uppdrag att utveckla och medverka i insatser för att främja konstnärernas villkor inom de kulturella och kreativa näringarna.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens bedömning, då utredningen pekar på att de kulturella och kreativa näringarna är en viktig del av konstnärernas arbetsmarknad.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, härbland *Konstnärsnämnden* och *Myndigheten för kulturanalys*, instämmer i utredningens bedömning.

Skäl för regeringens bedömning: Kulturella och kreativa näringar består av företag med konstnärliga eller kreativa processer som sin affärsidé eller innehåll. Det finns också företag som bygger vidare på andras skapande, exempelvis genom distribution och handel eller genom utveckling av digitala tjänster med kulturellt innehåll. De kulturella och kreativa näringarna har också betydelse för tillväxt och arbetsmöjligheter i intilliggande näringar. Företag inom området kan t.ex. verka i gränslandet mellan besöksnäring och kulturupplevelser. I och med ny teknik har det inom de kulturella och kreativa näringarna under de senaste tio åren utvecklats nya tjänster, produkter och företag och i med detta kontinuerligt även nya delbranscher.

Det finns ur ett konstnärspolitiskt perspektiv ett behov av att fortsättningsvis stärka de kulturella och kreativa näringarna, och därmed stärka konstnärernas villkor eftersom näringarna utgör en viktig intäktskälla för konstnärer. Konstnärspolitiska utredningen bedömer att de kreativa och kulturella näringarna är en viktig del av konstnärernas arbetsmarknad samtidigt som det konstnärliga skapandet har stor betydelse för tillväxt och arbetsmöjligheter i intilliggande näringar. Regeringen delar denna bedömning.

Den kulturpolitiska ingången till en politik för kulturella och kreativa näringar vilar på en grundläggande respekt för kulturens egenvärde. Den

konstnärspolitiska ingången rör möjligheterna för professionella konstnärer att säkra inkomst från sin specifika kompetens. Den näringspolitiska ingången tar sin utgångspunkt i analysen av hur företagen inom sektorn ser på hinder och möjligheter för tillväxt och konkurrenskraft och i denna ingång ingår åtgärder i form av incitament för att stödja dessa företag. Regeringen har utifrån dessa ingångar adresserat kulturella och kreativa näringar sedan slutet av 2000-talets första decennium. Även på EU-nivå har hinder och möjligheter för de kulturella och kreativa näringarna varit föremål för ett flertal analyser, framför allt ur ett näringspolitiskt perspektiv. Detta har bl.a. resulterat i att Europeiska kommissionen 2016 införde en speciell lånegaranti för finansinstitut för utlåning till den kulturella och kreativa sektorn inom ramen för programmet Kreativa Europa. Lånegarantin har en budget på totalt 181 miljoner euro och förväntas generera mer än en miljard euro i lån till kulturella och kreativa företag inom EU. Syftet med garantin är också att banker och låneinstitut i Europa ska få ökad kunskap om kulturella och kreativa företag och marknader och mer erfarenhet av att bedöma affärsplaner från den typen av aktörer. Garantin beviljades en svensk aktör i juni 2019 vilket innebär att svenska företag nu har tillgång till de förmånliga lånen.

Tillväxtverket fick i samband med regeringens Exportstrategi från 2015 ett uppdrag att i samverkan med Myndigheten för kulturanalys, Tillväxtanalys, Statens kulturråd och Statistiska Centralbyrån statistiskt analysera de kulturella och kreativa näringarna i Sverige (UD2016/12789). Genom detta arbete finns för första gången möjlighet att göra jämförelser över tid, såväl nationellt som regionalt, vilket ger bättre underlag för strategiska vägval för att främja dessa näringar.

Konstnärsnämnden har i uppdrag att främja konstnärers villkor inom de kulturella och kreativa näringarna och ska dessutom främja konstnärers möjligheter att verka på en marknad samt kunna visa på och ta betalt för sin kompetens i fler sammanhang. Konstnärsnämnden har därför i regleringsbrevet för 2021 fått i uppdrag att utveckla och medverka i insatser för att främja konstnärernas villkor inom de kulturella och kreativa näringarna. Uppdraget redovisades i samband med årsredovisningen för 2021.

10 Sociala villkor för konstnärer

Utredningen beskriver stora utmaningar kopplade till trygghetssystemen i relation till konstnärer. Trots att de har i genomsnitt lägre inkomster än befolkningen i stort är det tydligt att konstnärer i lägre utsträckning tar del av de trygghetssystem som finns än vad befolkningen i stort gör. Utredningen beskriver att trygghetssystem som socialförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen inte är anpassade till förhållandena på dagens arbetsmarknad med olika anställnings- och uppdragsformer. Utredningen beskriver också att det finns ett behov av ett ökat stöd till konstnärer från myndigheter, som t.ex. Försäkringskassan och Skatteverket, bl.a. med information om hur konstnärernas särskilda förutsättningar kan tillgodoses

i systemen. Utbrottet av covid-19-pandemin har tydligt visat på de särskilda problem som konstnärerna kan möta i relation till trygghetssystemen. Regeringen inledde redan tidigt efter pandemins utbrott en dialog med företrädare för konstnärsorganisationer kring dessa problem och åtgärder vidtogs, som på olika sätt har syftat till att öka tryggheten för konstnärer och övriga på arbetsmarknaden som drabbats. Det har handlat om att avsätta stora summor under 2020 och 2021 till kulturen för att mildra effekterna av den pågående pandemin. Det har också handlat om lättnader i arbetslöshetskassan samt insatser för små och stora företag.

Konstnärers arbetsmiljö i stort, när det gäller exempelvis friskvård och rehabilitering, är också viktig att belysa. Under hösten 2017 i samband med metoo kom ett stort antal vittnesmål fram om sexuella trakasserier och övergrepp inom branscherna för bl.a. teater, dans, musik, bild och form, film, fotografi samt medier. Informella maktstrukturer, tystnadskultur och den relativt otrygga arbetsmarknaden på kulturområdet pekades ut som förklaringar till att trakasserier och övergreppen har kunnat pågå under lång tid. I samband med metoo-upproppen blev det tydligt att det saknas kunskap om de regelverk och krav som ställs på arbetsgivare att förebygga och motverka sexuella trakasserier. Bl.a. mot bakgrund av detta har Arbetsmiljöverket och Diskrimineringsombudsmannen har genomfört särskilda kunskaphöjande insatser gällande arbetet mot sexuella trakasserier.

Utredningen lyfter fram att en stor del av konstnärerna, en betydligt större del än befolkningen i stort, är företagare eller näringsidkare. För att underlätta för företag och andra näringsidkare är det viktigt att regler utformas för att vara enkla och tydliga och att de inte medför onödiga kostnader eller administration. Den 20 juni 2018 tillsatte regeringen en särskild utredare för att utreda ett antal frågor i syfte att förbättra villkoren i socialförsäkringssystemen för företagare och för att främja ett tryggare företagande (dir. 2018:54). Ett motiv till att tillsätta utredningen var tanken att en trygg företagare vågar pröva nya innovationer och företagsformer. Utredaren skulle bl.a. utreda om sjukförsäkringens regelverk behövde anpassas med hänsyn till företagares förändrade arbetsliv. Betänkandet Företagare i de sociala trygghetssystemen (SOU 2019:41) lämnades till regeringen i september 2019 och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Mot bakgrund av utredningens bedömningar tillsatte regeringen ytterligare en särskild utredare för att lämna förslag på hur företagares trygghetssystem kan bli tydligare, enklare och mer förutsägbara (dir. 2020:71). Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 december 2021.

Konstnärsnämnden har i uppgift att analysera och sprida kunskap om konstnärers sociala och ekonomiska villkor samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet. Inom ramen för detta arbete har myndigheten de senaste åren bl.a. tagit fram rapporter kring konstnärers arbetsmiljö (2017), om konstnärer med bakgrund i andra länder än Sverige har samma förutsättningar att vara yrkesverksamma som konstnärer med svensk bakgrund (2018) och om konstnärers villkor som pensionärer (2020). År 2016 tog Konstnärsnämnden fram sin rapport Konstnärernas demografi, inkomster och sociala situation. Rapporten behandlar områdena

konstnärernas inkomster, utbildning, sociala bakgrund, utländsk bakgrund, självförsörjningsgrad och inkomstspridning. Skr. 2020/21:109

Konstnärers förutsättningar på arbetsmarknaden, med bl.a. många tillfälliga anställningar och hög grad av egenföretagande, får också effekter på deras pensioner. Inom ramen för Konstnärsnämndens kunskapsspridningsuppdrag har myndigheten under 2019 bl.a. tagit fram en skrift om pensionsplanering för konstnärligt yrkesverksamma med praktisk vägledning. Den innehåller tips som t.ex. hur pensionen fungerar, om att ta ut pension i utlandet och om pensionsplanering.

10.1 Analys och kunskapsspridning om konstnärers sociala och ekonomiska villkor

Regeringens bedömning: Konstnärsnämndens analys av och kunskapsspridning om konstnärers sociala och ekonomiska villkor samt löpande bevakning av trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet spelar en viktig roll för arbetet med att stärka konstnärers villkor.

Skatteverket har behovsanpassad information om skattereglerna gentemot egenföretagare och personer som har en kombination av inkomstkällor och anställningsformer.

Åtgärd: Försäkringskassan har i regleringsbrevet för 2020 haft ett återrapporteringskrav om att redovisa till regeringen hur myndigheten har arbetat för att utveckla informationen till egenföretagare och personer som har en kombination av inkomstkällor och anställningsformer.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att Konstnärsnämndens uppdrag att bevaka och informera om konstnärernas ekonomiska villkor ska utvecklas. Utredningen föreslår att Försäkringskassan bör utveckla dialogen med konstnärorganisationer för att öka tilltron till Försäkringskassans handläggning. De instanser som fördelar bidrag, stipendier och ersättningar till konstnärer föreslås få i uppdrag att tydliggöra och informera om hur olika konstnärstöd påverkar ersättningarna från socialförsäkringssystemen m.m. Utredningen föreslår att frågan om konstnärers friskvård, arbetsskador och rehabilitering bör belysas närmare och att Konstnärsnämnden ges i uppdrag att göra en sådan utredning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget om att utveckla uppdraget om att bevaka och informera om konstnärernas ekonomiska och sociala villkor. Exempelvis *Stockholms kommun, Konstnärernas Riksorganisation, Konstnärsnämnden och Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)* tillstyrker förslaget att utveckla uppdraget att bevaka och informera om konstnärernas ekonomiska och sociala villkor. *Myndigheten för kulturanalys* rekommenderar att regeringen stärker det konstnärspolitiska kunskapsunderlaget genom att ge Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att ta fram ett förslag på hur insamling av data och samordning av registerbaserad statistik kan tas fram som bl.a. är mer kostnadseffektiv.

Flera remissinstanser, bl.a. *Konstnärsnämnden, KLYS, Svenska oberoende musikanter, Danscentrum, och Teaterförbundet* tillstyrker förslaget om att frågan om konstnärers friskvård, arbetsskador och rehabilitering bör belysas närmare. *Inspektionen för socialförsäkringen* understryker vikten av att de instanser som fördelar bidrag, stipendier och ersättningar till konstnärer också har i uppdrag att tydliggöra och informera om hur olika konstnärstöd påverkar ersättningarna från socialförsäkringssystemet. *Konstnärernas Riksorganisation* efterfrågar också att Skatteverket och Försäkringskassan börjar arbeta mer likt Arbetsförmedlingen med mer riktade insatser på området.

Skälen för regeringens bedömning: En viktig del av Konstnärsnämndens uppgifter är att analysera och sprida kunskap om konstnärers sociala och ekonomiska villkor samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet. Regeringen ser att detta arbete har en viktig roll att spela som ett komplement till övriga insatser för att stärka konstnärers villkor. Konstnärsnämnden har en central roll att spela, bl.a. i form av rådgivande och vägledande insatser när det gäller exempelvis skatte-, socialförsäkring- och pensionsfrågor i förhållande till konstnärlig yrkesverksamhet. Utredningen pekar på att det finns ett stort behov av ökad kunskap hos konstnärer när det gäller trygghetssystemen. Regeringen ser att Konstnärsnämnden kan ta en aktiv roll för att öka kunskapen om dessa frågor hos konstnärerna.

Kulturarbetsmarknaden är särpräglad med särskilda behov när det gäller arbets- och uppdragsförmedling samt utbildning för de arbetssökande. Inkomsterna och inkomstutvecklingen för konstnärliga yrkesgrupper är betydligt lägre än befolkningen i stort, trots att konstnärer har högre utbildning och fler arbetade timmar än genomsnittet, något som särskilt gäller kvinnor. Detta bekräftas både i rapporten *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor (2016)* och i den konstnärspolitiska utredningen. Majoriteten av konstnärerna är också frilansare och har därmed svårt att få del av trygghetssystemen, en problematik som ställdes på sin spets i och med utbrottet av det nya coronaviruset då många konstnärer fick se sin försörjningsbas krympa eller förvinna från en dag till en annan.

Mot bakgrund av de utmaningar och särskilda förutsättningar som möter konstnärskollektivet på arbetsmarknaden är behovet av vägledning och rådgivning hos relevanta myndigheter hög. Det är därför viktigt att Konstnärsnämnden informerar om hur olika konstnärstöd påverkar ersättningarna från socialförsäkringssystemet. Konstnärsnämnden har inom ramen för sitt uppdrag att bevaka och analysera, fördjupa och sprida kunskap om konstnärers ekonomiska och sociala villkor, byggt upp den så kallade *Konstnärsguiden* med information om skatte- och trygghetssystem, anpassad för den som är konstnärligt yrkesverksam och ofta frilansar. Regeringen ser att denna samlade informationskanal och guide har ett stort värde för konstnärerna.

Utredningen lyfter också att det finns ett behov av att ytterligare myndigheter, såsom Försäkringskassan, utvecklar sin dialog med konstnärskollektivet. Enligt utredningen spelar Skatteverkets och Försäkringskassans informationssystem och kommunikation för egenföretagare och personer som har en kombination av inkomstkällor och

anställningsformer, s.k. kombinatorer, en viktig roll för konstnärers villkor. Enligt förordningen (2009:1174) med instruktion för Försäkringskassan ska myndigheten ge information till berörda om socialförsäkringen och de övriga förmåner och ersättningar som myndigheten ansvarar för. Mot bakgrund av att dagens arbetsmarknad är präglad av olika anställnings- och uppdragsformer har Försäkringskassan i regleringsbrevet för 2020 också fått ett återrapporteringskrav om att redovisa till regeringen hur myndigheten har arbetat för att utveckla informationen till egenföretagare och personer som har en kombination av inkomstkällor och anställningsformer. Uppdraget redovisades i årsredovisningen för 2021.

Enligt förordningen (2017:154) med instruktion för Skatteverket ska Skatteverket tillhandahålla behovsanpassad, lättillgänglig och kvalificerad information och service till allmänhet och företag. Myndigheten publicerar anpassad information för egenföretagare och personer som har en kombination av inkomstkällor och anställningsformer både på www.skatteverket.se och www.verksam.se (som Skatteverket driver tillsammans med Bolagsverket och Tillväxtverket). Mer specifikt finns riktad information för konstnärer på webbplatserna, där även riktad information finns för branscher såsom bild och form, musik, scenkonst, mode och design etc. Skatteverket samverkar med Konstnärsnämnden för löpande frågor och utbyte av information. Skatteverket erbjuder även särskilda informationsträffar till nya företagare inom kulturområdet. Skatteverket har behovsanpassad information om skattereglerna gentemot egenföretagare och personer som har en kombination av inkomstkällor och anställningsformer.

Mot bakgrund av den hårda arbetsbelastning som Konstnärsnämnden har fått till följd av den pågående pandemin väljer dock regeringen att inte ge myndigheten ett särskilt uppdrag i enlighet med utredningens förslag om att belysa frågan om konstnärers friskvård, arbetsskador och rehabilitering. Under de nuvarande omständigheterna bedöms det tillräckligt att myndigheten arbetar vidare med dessa frågor inom ramen för ordinarie uppgifter. Det är tydligt att de utmaningar som konstnärer möter förändras, vilket kräver att Konstnärsnämnden fortlöpande utvecklar sin verksamhet och identifierar aktuella frågeställningar för konstnärers villkor där behov av särskild analys och kartläggning finns.

10.2 Scenkonstallianserna

Regeringens bedömning: Allianserna på teater-, dans- och musikområdet bedöms öka frilansande scenkonstnärers sociala och ekonomiska trygghet, avlasta arbetslöshetskassan, utveckla matchning och förmedling samt stimulera konstnärlig utveckling.

Åtgärder: Det statliga stödet till allianserna på teater-, dans- och musikområdet har förstärkts med 10 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021. Under 2020 har stödet till allianserna förstärkts med 35 miljoner kronor med anledning av covid-19-pandemin.

Utredningens bedömning stämmer delvis överens med regeringens bedömning, då utredningen slår fast att allianserna stärker konstnärernas ställning på arbetsmarknaden. Utredningen föreslår också att ett statsbidrag införs för en försöksverksamhet med en allians för konstnärliga upphovsmän under perioden 2020–2022. Statens kulturråd föreslås ges i uppdrag att utreda förutsättningarna att etablera en allians för upphovsmän samt lämna förslag om försöksverksamhetens utformning. För försöket föreslås en ekonomisk ram på 15 miljoner kronor per år.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, såsom exempelvis *Statens kulturråd* och *Myndigheten för kulturanalys* avstyrker förslaget om en försöksverksamhet med en allians för upphovsmän. Dessa remissinstanser pekar bland annat på bristande analys av vilka yrkesgrupper det gäller och hur en alliansmodell skulle fungera i praktiken för de olika grupperna. Dessutom framhåller *Myndigheten för kulturanalys* att det saknas tillräckligt underlag för att säga att en allianskonstruktion är en bra lösning för problemen för exempelvis yrkesgruppen bild- och formkonstnärer. *Teaterförbundet för scen och film* tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens bedömning: Scenkonstallianserna som finns på teater-, dans- och musikområdet verkar för att främja frilansande scenkonstnärers sociala och ekonomiska trygghet, avlasta arbetslöshetskassan, utveckla matchning och förmedling samt stimulera konstnärlig utveckling. I och med den pågående covid-19-pandemin gör regeringen bedömningen att allianserna har blivit allt mer betydelsefulla och att det finns stora vinster att göra genom att stärka stödet till allianserna. Då betydligt fler anställda vid allianserna under den närmsta framtiden inte kommer att ha uppdrag kommer trycket på allianserna att öka betydligt, eftersom de anställda då kommer att ta ut mer lön från allianserna. Regeringen ser samtidigt att allianserna också kan ta en aktiv roll när det gäller kompetensutveckling. Regeringen delar den synpunkt som har framförts av många av remissinstanserna att en allians för upphovsmän inom samtliga konstarter är en för komplex konstruktion där det kan ifrågasättas om den önskvärda effekten kan uppnås. Genom en generell förstärkning till allianserna ser regeringen dock en möjlighet att öka möjligheten till flexibilitet inom nuvarande allianser och utöka målgruppen i de fall det är möjligt. En identifierad kategori skulle exempelvis kunna vara att regissörer och scenarbetare skulle kunna omfattas av Teateralliansen. Mot bakgrund av den viktiga roll som allianserna har att spela för att främja konstnärers ekonomiska och sociala villkor har stödet till allianserna förstärkts med 10 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2021. Regeringen avser också att fortsatt följa frågan.

Pandemin har lett till att anställda i allianserna har sett en tydlig minskning i antalet uppdrag. För att kompensera för detta har scenkonstallianserna tillförts totalt 35 miljoner kronor under 2020.

10.3 Socialförsäkringssystemet

Regeringens bedömning: Dagens socialförsäkring är inte fullt ut anpassad till förhållandena på arbetsmarknaden med olika anställnings- och uppdragsformer. Det finns också ett behov av stärkt förutsebarhet

och trygghet för företagare. Mot denna bakgrund planerar regeringen för att se över formerna för hur den sjukpenninggrundande inkomsten beräknas.

Åtgärd: Regeringen har tillsatt en utredning som ska lämna förslag på hur företagares trygghetssystem kan bli tydligare, enklare och mer förutsägbart.

Utredningens bedömning stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen bedömer att Parlamentariska socialförsäkringsutredningens förslag om ersättningsgrundande inkomst och e-inkomst gynnar konstnärerna och bör genomföras. Utredningen ser dock behov av ytterligare åtgärder för att öka konstnärernas sociala trygghet. Det behövs tydligare regler för hur sjukpenninggrundande inkomst för enskilda näringsidkare ska beräknas.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna delar utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Dagens socialförsäkring är inte fullt ut anpassad till förhållandena på dagens arbetsmarknad med olika anställnings- och uppdragsformer. Den konstnärspolitiska utredningen beskriver att dagens trygghetssystem inte är anpassat för en arbetstagare som i hög utsträckning kombinerar olika typer av anställnings- och uppdragsformer. Det framgår att konstnärer har lägre inkomster och inkomstutveckling än befolkningen i stort, och att de inte tar del av trygghetssystemen i samma utsträckning. Av remissinstansernas synpunkter framgår att det här är en avgörande framtidsfråga när det gäller konstnärers sociala trygghet. En konstnär arbetar typiskt sett med ett stort antal olika uppdragsgivare och har många gånger både oregelbundna och låga inkomster. Denna fragmenterade arbetsmarknad omfattar en allt större del av svenska arbetstagare, vilket innebär att konstnärer går i bränslen för en generell utveckling på arbetsmarknaden. Mot denna bakgrund bör bl.a. formerna för hur den sjukpenninggrundande inkomsten beräknas ses över.

Ett ytterligare problem för konstnärer när det gäller den sociala tryggheten är situationen efter stipendietidens slut om de t.ex. blir sjuka under eller precis efter en tid med statligt stipendium. Regeringen bedömer att denna fråga bör ses över. Detta för att minska sårbarheten och öka tryggheten för konstnärer.

För att bl.a. möta problematiken med svårigheten att beräkna sjukpenninggrundande inkomst för enskilda näringsidkare har regeringen under 2020 tillsatt utredningen Tydligt, enkelt och förutsägbart – Företagares trygghetssystem (dir. 2020:71). Utredaren ska bl.a. utreda hur sjukpenninggrundande inkomst ska fastställas för företagare med enskild firma. Utredaren ska även göra en helhetsöversyn av regler och processer kring företagares trygghetssystem. I direktiven lyfts även konstnärernas särskilda förutsättningar fram. Regeringen ser att det här är viktiga frågor för konstnärers trygghet och tillgång till trygghetssystemen, bl.a. eftersom många konstnärer är enskilda näringsidkare. Trygghetssystemen ska präglas av förutsägbarhet och fungera så att fler vill starta företag och att egenföretagare, småföretagare och människor som kliver in och ur företagarrollen känner samma trygghet som andra. Utredarens förslag ska

så långt det är möjligt vara neutral till val av företagsform och underlätta att människor går in och ur rollen som företagare, eller kombinerar anställning med företagande. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 december 2021.

10.4 Arbetslöshetsförsäkringen

Regeringens bedömning: Dagens arbetslöshetsförsäkring är inte fullt ut anpassad till förhållandena på dagens arbetsmarknad med olika anställnings- och uppdragsformer. Arbetslöshetsförsäkringen bör bättre anpassas efter förhållandena på arbetsmarknaden.

Åtgärder: En utredning har haft i uppdrag att lämna förslag till en ny effektivare arbetslöshetsförsäkring för fler, grundad på inkomster. Utredningens betänkande Ett nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen redovisades 2020 och bereds inom Regeringskansliet.

En rad tillfälliga åtgärder avseende arbetslöshetsförsäkringen har genomförts under 2020 till följd av effekterna av den pågående covid-19-pandemin, bl.a. höjt grundbelopp, höjd inkomstrelaterad ersättning, lättnader i arbetsvillkoret, samt ökad möjlighet att lägga sitt företag vilande och uppbära arbetslöshetsförsäkring.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Tjänstemännens centralorganisation*, *Teaterförbundet* och *Föreningen Svenska tonsättare* delar utredningens bedömning. Bland annat understryker *Inspektionen för socialförsäkringar* vikten av att de instanser som fördelar bidrag, stipendier och ersättningar till konstnärer också har i uppdrag att tydliggöra och informera om hur olika konstnärsstöd påverkar ersättningarna från socialförsäkringssystemet.

Skälen för regeringens bedömning

I den konstnärspolitiska utredningens betänkande görs bedömningen att den särskilda avdelningen inom Arbetsförmedlingen, Kultur Media, gör en viktig insats för att främja konstnärernas arbetsmarknad och att deras sätt att arbeta kan vara en förebild för andra myndigheter. Regeringen delar denna bedömning. De yrkesverksamma konstnärerna har mycket goda erfarenheter av en sammanhållen arbetsförmedling inom kultur- och medieområdet. Organisationen har inneburit en effektivare service både till de arbetssökande och till arbetsgivarna, den har bidragit till att stärka principerna om rättssäkerhet och likabehandling och den har skapat bättre förutsättningar för Arbetsförmedlingen att fullgöra sitt uppdrag på kultur- och medieområdet.

Arbetslöshetsförsäkringen har en central roll i arbetsmarknadspolitiken. Försäkringen ska ge ekonomisk trygghet till den som förlorar sitt arbete och fungera som en omställningsförsäkring. Individen ska våga byta jobb utan att vara rädd att drabbas av ekonomisk kris. Det är viktigt för rörligheten på arbetsmarknaden. Dagens arbetslöshetsförsäkring är inte

fullt ut anpassad till eller utformad för förhållandena på dagens arbetsmarknad med olika anställnings- och uppdragsformer. Allt färre omfattas av försäkringen, och den är förknippad med omfattande administration. En arbetslöshetsförsäkring som grundas på inkomstuppgifter bedöms öka förutsebarheten i de enskildas försäkringsskydd och skapa förutsättningar för träffsäkra kvalifikationsvillkor. Det har därför funnits skäl att se över om dagens arbetsvillkor bör ersättas av villkor som grundar sig på tidigare inkomster. En särskild problematik finns också kring att många konstnärer förlorar sin rätt till ersättning vid arbetslöshet när de tilldelas långa stipendier. Tiden för stipendierna är, till skillnad från tiden för t.ex. studier, inte överhoppningsbar vid beräkningen av ramtiden, varför konstnärer riskerar att inte få ersättning efter stipendietidens slut eftersom de inte uppfyller arbetsvillkoret.

En väl fungerande arbetslöshetsförsäkring är viktig för trygghet och omställning på arbetsmarknaden. I februari 2018 tillsattes en särskild utredare med syftet att utforma en ny och effektivare arbetslöshetsförsäkring (dir. 2018:8). Utredningen har bl.a. haft i uppgift att titta på hur försäkringen skulle kunna inkludera fler och hur rätten till ersättning kan kopplas till vilka inkomster en individ har haft. Syftet med utredningen har varit att analysera och föreslå ett mer ändamålsenligt regelverk med ökad förutsebarhet och minskad administration, anpassat till nya förutsättningar. Uppdraget skulle ha redovisats senast den 31 januari 2020. Regeringen beslutade dock om tilläggsdirektiv med syfte att utredaren också särskilt skulle analysera och föreslå hur arbetslöshetsersättningen kan trappas ned i takt med arbetslöshetens längd (dir. 2019:34). Detta bygger på en överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna om att ”arbetslöshetsförsäkringen ska reformeras i linje med en flexicuritymodell och öppnas för fler som arbetat, baseras på inkomster och trappas ned samt fasas ut i takt med arbetslöshetens längd”. Uppdraget redovisades i stället i juni 2020. Betänkandet Ett nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen (SOU 2020:37) har remitterats och bereds för närvarande i Regeringskansliet. Utredningen föreslår bl.a. att lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ersätts av en ny lag. Det föreslås också att dagens arbetsvillkor ersätts av ett inkomstvillkor. Vidare föreslås att ersättningsperiodens längd ska vara differentierad utifrån den sökandes förankring på arbetsmarknaden, mätt utifrån den sökandes förvärvsinkomster, och att ersättningens storlek ska bestämmas utifrån den sökandes tidigare inkomster och medlemskap i eller anslutning till en arbetslöshetskassa.

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring har granskat hur väl arbetslöshetskassan fungerar och konstaterar i rapporten IAF:s granskningar av arbetslöshetsförsäkringen 2016–2018 (Rapport 2019:8) att regelverket behöver moderniseras för att passa en arbetsmarknad i förändring. Allt fler bedriver näringsverksamhet i dag och det är ännu vanligare bland konstnärer än bland befolkningen i stort.

Under 2020 har regeringen också vidtagit en rad åtgärder kopplade till effekter av det nya coronaviruset och arbetslöshetsförsäkringen som har syftat till att öka tryggheten på arbetsmarknaden. Åtgärderna är bl.a.:

*Tillfälliga lättnader i arbetslöshetsförsäkringens arbetsvillkor och
möjlighet att sätta en lägsta nivå för grundbeloppet*

Den som vill ha ersättning vid arbetslöshet måste uppfylla arbetsvillkoret. Tidigare innebar arbetsvillkoret att man under tolv månader före arbetslöshetens inträde behövde ha arbetat minst 80 timmar i månaden under sex månader eller 480 timmar i sex sammanhängande månader och då minst 50 timmar per månad. Villkoret innebar förenklat ungefär halvtidsarbete under ett halvår.

Regeringen har beslutat om en temporär lättnad i arbetslöshetsförsäkringens arbetsvillkor. Det innebär att man istället behöver ha arbetat 60 timmar i månaden under sex månader, eller 420 timmar under sex sammanhängande månader och då minst 40 timmar under var och en av dessa månader. Ändringen gör det möjligt för fler personer som varit timanställda eller arbetat deltid att få ersättning. Lättnaden gäller t.o.m. 2022.

Arbetslöshetsförsäkringens består av en grundförsäkring och en inkomstbortfallsförsäkring. Arbetslöshetsersättning med grundbelopp kan ges till den som uppfyller ett arbetsvillkor. Den som även uppfyller medlemsvillkoret kan få inkomstrelaterad ersättning.

Tillfälligt höjt grundbelopp

För att stärka den ekonomiska tryggheten för Sveriges löntagare och företagare vid en ökande arbetslöshet och för de som redan är arbetslösa har regeringen tillfälligt höjt det högsta beloppet i grundförsäkringen från 365 till 510 kronor per dag. För den som har arbetat deltid minskar beloppet proportionellt. Det innebär en höjning till motsvarande 11 220 kronor per månad mot dagens 8 030 kronor.

En lättnad i arbetsvillkoret medför att ersättningen från grundförsäkringen kan bli mycket låg för den som inte har arbetat heltid. Därför har nu regeringen inför en lägsta nivå för grundbeloppet på 255 kronor. Dessa ändringar gäller t.o.m. 2022.

Detta berör de arbetssökande som uppfyller arbetsvillkoret och grundvillkoren i försäkringen, men inte medlemsvillkoret. De arbetslösa som har det lägsta beloppet i den inkomstrelaterade försäkringen (vilket motsvarar det högsta beloppet i grundförsäkringen) berörs också. Den höjda ersättningen i arbetslöshetsförsäkringen omfattar även det aktivitetsstöd som lämnas till personer som uppfyller villkoren för rätt till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen.

Höjningen är tillfällig och gäller för tid mellan den 13 april 2020 och den 31 december 2022.

Tillfälligt höjd inkomstrelaterad ersättning

För att stärka den ekonomiska tryggheten för Sveriges löntagare och företagare vid en ökande arbetslöshet och för de som redan är arbetslösa har regeringen tillfälligt höjt takbeloppet för de första 100 dagarna i arbetslöshetsförsäkringen från 910 till 1 200 kronor per dag. Detta innebär att den arbetssökande som har rätt till det högsta ersättningsbeloppet, dvs. som har en månadsinkomst på 33 000 kronor eller mer, får en ersättning under de första 100 dagarna på ca 26 400 kr per månad till skillnad från dagens 20 020 kronor.

Detta innebär att den högsta möjliga dagpenningen i den inkomstrelaterade arbetslöshetsförsäkringen höjs så att den som har en månadsinkomst på 33 000 kronor får 80 procent av sin inkomst de första 100 dagarna. Den högsta dagpenningen uppgår därmed till 1 200 kronor per dag under de första hundra dagarna, varefter det sker en avtrappning till 760 kronor per dag. Höjningen är tillfällig och gäller för tid mellan den 13 april 2020 och den 31 december 2022.

Ökad möjlighet till arbetslöshetsersättning vid vilande företag

En företagare har enligt gällande ordning rätt till arbetslöshetsersättning först när verksamheten definitivt har upphört. Företagaren behöver således t.ex. avyttra företaget (eller sin del av det) samt avregistrera F-skatt. Det finns även en möjlighet att lägga företaget vilande. I dessa fall kan en företagare anses vara arbetslös om det inte vidtas några åtgärder i verksamheten, och därför ha rätt till arbetslöshetsersättning.

Om företagaren efter en tid med arbetslöshetsersättning efter att företaget varit vilande återupptar verksamheten behöver det enligt ordinarie regler gå minst fem år, innan ett nytt uppehåll kan göras. I annat fall behövde företagaren helt skilja sig från verksamheten för att kunna få rätt till arbetslöshetsersättning. Med anledning av den pågående pandemin har regeringen beslutat om en tillfälligt utökad möjlighet att få arbetslöshetsersättning när ett företag har varit vilande. Upphåll i verksamheten som görs ska inte beaktas vid prövningen av femårsregeln. Regeringens beslut innebär att det vid prövning av rätten till ersättning ska bortses från de tillfällen då verksamheten lagts vilande. Detta ska gälla både vid prövning som görs under innevarande år men även eventuella prövningar i framtiden. Beslutet gällde ursprungligen för 2020, men har förlängts för att gälla även under 2021. Regeringen har även beslutat att underlätta för företagare att vidta vissa begränsade åtgärder i näringsverksamheten och samtidigt få arbetslöshetsersättning. Det innebär att det är tillåtet med uppdatering av webbplats eller sociala medier i begränsad omfattning eller upprätthållande av viss begränsad kund- eller leverantörskontakt, om dessa åtgärder endast syftade till att senare kunna återuppta verksamheten. Även denna tillfälliga regel förlängs till att gälla under år 2021.

11 Insatser med anledning av covid-19-pandemin

Som avhandlats bl.a. i kapitel 3 har kulturlivet drabbats hårt av den pågående covid-19-pandemin. Hela kulturlivet har drabbats med bl.a. inställda arrangemang, drastisk minskning av uppdrag för konstutövare och försvårade produktionsvillkor. För stora delar av kultursektorn är det avgörande att människor kan träffas. Därför har pandemins utbrott och de restriktioner som har behövt införas har påverkat kultursektorn mycket negativt. Pandemin har också lett till förändrade beteendemönster när det gäller kulturkonsumtion som haft en negativ påverkan på inkomster och

möjligheten att nå ut. Mot bakgrund av detta har regeringen beslutat om ett antal stödåtgärder på kulturområdet. Den pågående pandemin har också riktat ljuset mot strukturella problem inom kultursektorn som funnits under en längre tid. Regeringen har löpande haft en dialog med berörda aktörer och företrädare för konstnärsorganisationerna. Regeringen kommer följa utvecklingen på kulturområdet mycket noga för att säkerställa att det fortsatt finns möjlighet för ett kvalitativt, mångfaldigt och dynamiskt kulturliv i hela landet. Den rådande situationen kommer att kräva fortsatt analys och sannolikt leda till behov av fler åtgärder.

11.1 Stöd till kulturområdet med anledning av covid-19-pandemin

Åtgärd: Under 2020 har kulturområdet tillförts ca 2 miljarder kronor i krisstöd med anledning den pågående pandemins effekter. För 2021 har 1,5 miljarder kronor tillförts i syfte att mildra pandemins ekonomiska konsekvenser samt för omställning och återstart av kulturlivet för att säkra att ett starkt kulturliv även efter krisen.

Under 2020 har kulturområdet beviljats totalt 2 miljarder i extra stöd (prop. 2019/20:146, bet. 2019/20:FiU56, rskr. 2019/20:211 och prop. 2020/21:4, bet. 2020/21:FiU32, rskr. 2020/21:11). Medlen ska bidra till att det fortsatt finns en kulturell infrastruktur i hela landet, att konstnärer som förlorat inkomst på grund av covid-19-pandemin kan försörja sig och att kultursektorn får en möjlighet till återhämtning. Stöden fördelas av Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Sametinget, Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Sveriges Författarfond och Bildupphovsrätt i Sverige.

Stöden ska både kompensera för de ekonomiska konsekvenser som pandemin inneburit för kulturlivet och hjälpa kulturlivet att starta igen. En del av pengarna ska användas som ett stöd för att skapa förutsättningar för smittsäkra evenemang och underlätta för produktion av kultur även under den pågående covid-19-pandemin. Medel fördelades också till scenkonstallianserna (se avsnitt 10.2) och centrumbildningarna (se avsnitt 9.3) samt genom en förstärkning av IV-ersättningen (se avsnitt 8.3).

Utöver detta har i budgeten för 2021 en miljard kronor tillförts kulturområdet för omställning och återstart av kulturlivet (prop. 2020/21:1 utg.omr. 17, bet. 2020/21:KrU1, rskr. 2020/21:106). Ytterligare 500 miljoner kronor har tillförts kulturområdet för 2021 i syfte att mildra pandemins ekonomiska konsekvenser (prop. 2020/21:84, bet. 2020/21:FiU43, rskr. 2019/20:204).

11.2 Ökat inköp av samtida konst under 2021

Åtgärd: Moderna museet och Statens konstråd tillförs sammanlagt 50 miljoner kronor under 2021 i syfte att öka statens förvärv av konst.

Bild- och formkonstnärerna har drabbats hårt under covid-19-pandemin. Inställda utställningar och mässor har gjort det svårt för konstnärer att nå ut och visa sin konst för publiken. Därmed har också försäljningen minskat drastiskt, vilket har lett till att många konstnärer på detta område står utan intäkter. Det drabbar också den infrastruktur som finns runt dessa konstnärer, som t.ex. gallerier och verkstäder. Under 2021 tillförs Moderna museet och Statens konstråd 25 miljoner kronor vardera. Satsningen innebär både ett stöd till infrastrukturen på konstområdet t.ex. gallerier och utställare, men framför allt att enskilda konstnärer får betalt för sin konstnärliga verksamhet, samtidigt som allmänheten får tillgång till mer konst.

11.3 Stöd till institutioner och regional kulturverksamhet samt generella stödåtgärder

Åtgärder: Under 2020 har 150 miljoner kronor tillförts regional kulturverksamhet för att stärka kulturverksamheter i hela landet med anledning av den pågående covid-19-pandemin.

Vidare tillfördes 319 miljoner kronor till flera statligt stödda kulturinstitutioner som en följd av förlorade intäkter på grund av covid-19-pandemin.

Dessutom har regeringen beslutat om ett antal generella stödåtgärder som har haft betydelse för konstnärer.

För att förbättra förutsättningarna för regional och lokal kultur, som också drabbats hårt av minskade intäkter till följd av pandemin, tillfördes under 2020 150 miljoner kronor för att stärka kulturverksamheter i hela landet. Pengarna fördelades genom den så kallade kultursamverkansmodellen och även till vissa verksamheter i Stockholms län, som inte ingår i modellen. Regionerna beslutar om användningen av medlen, som går till institutioner och verksamheter med stor betydelse för konstnärer, bl.a. konserter, teatrar, museer, bibliotek och enskilda arkiv.

Under 2020 tillfördes också 319 miljoner kronor till flera statligt stödda kulturinstitutioner med anledning av de konsekvenser som pandemin förde med sig. Medel tillfördes bl.a. Kungliga Operan AB, Kungliga Dramatiska teatern AB och Riksteatern.

Dessutom har regeringen beslutat om generella stödåtgärder, bl.a. möjlighet till korttidsarbete, omställningsstöd samt omsättningsstöd till enskilda näringsidkare, som även kommer konstnärer till del. Tillfälliga förändringar i arbetslöshetsförsäkringen har också genomförts som redogörs för i avsnitt 10.4. De insatser som har genomförts för att ge stöd till regional kulturverksamhet behandlas också i avsnitt 9.7.

11.4 Utredning för kulturens återstart och analys av pandemins effekter

Åtgärder: En särskild utredare ska, med anledning av covid-19-pandemin, sammanfatta de konsekvenser pandemin inneburit och allttjämt innebär för kultursektorn och analysera vilka lärdomar som kan dras av dessa.

Myndigheten för kulturanalys har fått i uppdrag att göra en översyn av effekterna inom kulturområdet med anledning av den pågående covid-19-pandemin.

Det finns ett behov av ett underlag om hur kulturen ska återhämta sig efter pandemin. Regeringen har därför tillsatt en särskild utredare (dir. 2020:143) som ska sammanfatta de konsekvenser pandemin inneburit och allttjämt innebär för kultursektorn och analysera vilka lärdomar som kan dras av dessa. Utredaren ska bl.a. vid behov lämna förslag till regeringen på åtgärder som kan bidra till att kultursektorn lättare kan starta upp, återhämta sig och utvecklas under och efter pandemin så att kulturen har förutsättningar att vara en stark och oberoende kraft i samhällsutvecklingen. Uppdraget syftar också till att synliggöra nya initiativ för att tillgängliggöra kultur som har etablerats eller utvecklats under pandemin och som har potential att positivt bidra till kultursektorns återhämtning och vid behov föreslå åtgärder för att stärka dessa. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2021.

Regeringen har också i regleringsbrevet för 2021 gett Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att göra en översyn av effekterna inom kulturområdet med anledning av den pågående pandemin. I uppdraget ingår att kartlägga hur landets kulturliv och kulturella infrastruktur, inom ideell, kommersiell och offentlig regi, drabbats av pandemin. I uppdraget ingår även att kartlägga regeringens, berörda förvaltningsmyndigheters, regionernas och kommunernas insatser till följd av spridningen av sjukdomen covid-19. Även insatser och effekter inom andra samhällsområden ska avhandlas. Redovisning ska ske senast den 15 april och 6 oktober 2021.

Sammanfattning av betänkandet Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23)

Skr. 2020/21:109
Bilaga

I enlighet med sina direktiv har utredningen gjort en kartläggning av de statliga insatserna och villkoren för professionellt verksamma konstnärer. Utifrån denna lämnar utredningen förslag till förändringar och utveckling av konstnärspolitiken.

Konstnärerna i samhället

Inledningsvis beskriver utredningen konstens roll i samhället och hur konstnärsbegreppet används.

Motiven för konstnärspolitiken

Konsten har haft olika uppgifter inom samhället under historiens gång. Utredningen reflekterar över konstnärens historiska betydelse, från antik tid fram till våra dagar. Ett centralt perspektiv har vidare varit att urskilja de successivt framträdande motiven för den statliga konstnärspolitiken med sina tidiga formuleringar i början av 1900-talet fram till i dag. Konsten tjänar både samhälleliga mål och sina egna intressen. Samtidigt som politiken är angelägen att bekräfta betydelsen av konstens egenvärde, har konstens betingelser ändå i hög grad att göra med hur den tjänar olika syften. Den politik för konstnärerna och konsten som växer fram under 1900-talet och fram till i dag har haft ett antal urskiljbara motiv. Utredningen konstaterar att motiven för konstnärspolitiken inte försvinner utan ackumuleras efterhand till en allt bredare motivbild för politiken.

Konstnärsbegreppet

Utredningen beskriver olika aktörers användning av begreppet konst- när och gör en kort teoretisk genomgång av professions- och konstnärsbegreppen. De avgränsningar och benämningar som används inom skol- och utbildningspolitiken, kulturpolitiken, näringspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och i de yrkesförbund som finns på området redovisas. Jämförelsen visar att användningen av konstnärsbegreppet skiljer sig åt beroende på syftet med respektive verksamhet.

Det är vanligt hos aktörerna med en uppräknings av konstformer och konstnärliga färdigheter, i form av yrken och professioner, för att ringa in och avgränsa insatser riktade mot konstnärer. Det finns också trösklar i form av exempelvis avgifter och inträdesprov. En viktig egenskap hos professionsfält generellt är deras autonomi och rätt att bestämma hur professionellt arbete ska värderas, t.ex. med begrepp som verkshöjd och kvalitet. Ett professionsfält är inte statiskt, utan rådande normer utmanas över tid.

Samhällsförändringarna och konstnärerna

Utredningen gör en genomgång av stora samhällsförändringar som ägt rum under de senaste decennierna. Klimatförändringar, globalisering, migration, urbanisering, de demografiska förändringarna och digitaliseringen lyfts fram som viktiga faktorer som påverkar samhället i stort och därigenom även konstnärerna. Hur samhällsekonomin har utvecklats det senaste decenniet har också stor betydelse. Strävan efter hållbar utveckling kan ses som övergripande för att möta aktuella samhällsutmaningar.

Utredningen konstaterar också att konsten sällan har uppfattats som en integrerad del av samhällsutvecklingen utan tilldelas ofta en plats i periferin. En medvetenhet saknas om hur konst och kultur kan tillföra viktiga värden brett i samhället.

Digitaliseringen

Utredningens kartläggning visar att digitaliseringen är den förändring under senare tid som mest påverkar det konstnärliga yrkesutövandet. Utredningen konstaterar att konsten utgör kärnan i utvecklingen av de kulturella och kreativa näringarna – sektorer som utvecklas starkast i mogna ekonomier och där digitaliseringen är central.

Både produktion och distribution av konst digitaliseras i hög grad. För musik, film och litteratur är detta tydligast. För teater, dans och bildkonst ser utvecklingen delvis annorlunda ut.

Den digitala teknikutvecklingen med VR, AR, 3D m.m. ger konstnärerna nya verktyg och nya möjligheter till digitala konstnärliga uttryck. Tekniken ger även möjlighet att blanda konstnärliga uttrycksmedel. Därmed utmanas också tidigare befästa genrebegrepp och gränsdragningar. Den digitala utvecklingen skapar nya möjligheter för konstnärerna men också nya utmaningar. Med nya affärs- och betalningsmodeller, svårigheter att hävda rättigheter, m.m. är det inte är givet att konstnärerna gynnas ekonomiskt.

Samhällsförändringarna har också inneburit att nya jobb kommit till och att yrkesområden som tidigare varit mer renodlat tekniska har fördjupats konstnärligt. Digitaliseringen påverkar en arbetsmarknad som redan ändrats radikalt för konstnärerna. De fasta anställningarna har minskat och uppdragen som ofta är i projektform är kortare. Konstnärerna är i dag i allt högre grad s.k. kombinatörer som rör sig i ett gränsland mellan att vara arbetstagare, uppdragstagare och egenföretagare. Det här är tendenser som finns på arbetsmarknaden i stort och man kan säga att konstnärerna som grupp gått före.

Konst i hela landet och internationellt

En ökad medvetenhet har växt fram om betydelsen av kultur som regional och lokal utvecklingsfaktor. Flera aktörer har betonat vikten av var konstnärer lever och verkar spritt i regionerna, inte minst för att konstnärliga berättelser behöver komma från hela landet. Kultursamverkansmodellen omfattar inte konstnärspolitiken, men nya initiativ har tagits av regionerna med konstnärspolitiskt innehåll. T.ex. har konstnärliga residensprogram utvecklats på flera håll, vilket också bidrar till lokal utveckling i samhället och i de organisationer där residens

inrättas. En mängd olika initiativ inom bl.a. filmen, bildkonsten och dansen som tar sin utgångspunkt i befintliga verksamheter växer fram på olika platser. Konsulenterna, som finns över hela landet och inom ett flertal konstområden, är viktiga på sina respektive områden. Folkhögskolorna är en regional resurs för konstnärer, blivande och etablerade, med sina utbildningar inom de flesta konstområdena, sina kulturprogram och som arbetsgivare. Konstnärerna söker sig framför allt till landets tre största städer, där arbetsmöjligheterna och den kritiska massan inom konstlivet är störst. Samtidigt möter man där en situation med högre levnadsomkostnader och större svårigheter att finna överkomliga arbetslokaler. Utredningen konstaterar att konstnärerna genom digitaliseringen befinner sig på en allt mer global arbetsmarknad, vilket till en del minskar betydelsen av var de geografiskt verkar. Konstnärernas internationella utbyte, t.ex. genom olika slags residens, är viktigt för en konstnärlig utveckling. Det ger också en större bredd i kulturutbudet i Sverige. Genom olika biståndspolitiska insatser kan också kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering främjas. Denna roll kan dessutom förstärkas genom Sveriges stora antal fristäder för konstnärer.

Konstnärernas bakgrund, utbildning, inkomster och trygghet

Utredningen tecknar en bild av hur konstnärens liv gestaltas från uppväxten, skolan, yrkesutbildningen till en konstnärlig profession, etableringen på den konstnärliga marknaden samt konstnärens inkomster från olika typer av källor, inkl. ersättningar, bidrag och stipendier samt av deras sociala trygghet.

Snedrekryteringen

Konstnärerna kommer oftast från hem med välutbildade föräldrar. Det är ungefär lika många kvinnor som män som är verksamma som konstnärer men med stora variationer inom olika konstområden. Över en tioårsperiod har andelen kvinnor ökat, vilket har resulterat i en jämnare balans mellan könen. Personer med utländsk bakgrund är sämre representerade bland konstnärerna än i befolkningen i stort.

Förutsättningar för ett intresse och engagemang för de estetiska ämnena skapas tidigt i en individs liv, ibland redan i förskolan. Under den obligatoriska skolgången får alla elever möjlighet att utveckla sina skapande förmågor i ämnen som t.ex. bild, musik och slöjd. Hur intresset och engagemanget utvecklas kan antas i hög grad bero på individens socioekonomiska bakgrund.

Den snedrekrytering till yrket som blir synlig vid antagningen till de konstnärliga högskolorna grundläggs i unga år. Avgifterna till kulturskolan kan utgöra hinder för att få pröva och utveckla ett konstnärligt utövande och tillgängligheten till den kommunala kulturskolan varierar mellan Sveriges kommuner. I dag studerar inte alla elever i gymnasieskolan estetiska ämnen och en viss social snedrekrytering sker till det estetiska programmet. Efter gymnasieskolan stöter den blivande konstnären på hinder i form av avgiftsbelagda förberedande skolor. Söktrycket till den konstnärliga högskoleutbildningen är stort trots osäkra försörjningsmöjligheter efter avslutad utbildning.

Inkomsterna

Konstnärernas inkomstutveckling under den undersökta tioårsperioden ligger långt under befolkningens inkomstutveckling och avståndet ökar. Många konstnärer har så låga inkomster att de inte kan antas kunna försörja sig på sitt konstnärskap. Samtidigt har en större andel av konstnärerna en högskoleutbildning än befolkningen i övrigt.

Inom de flesta konstområden ligger de kvinnliga konstnärernas lönenivåer under de manliga konstnärerna. På samma sätt ligger lönenivåerna för konstnärer med utländsk bakgrund under lönenivåerna för konstnärer med svenskt ursprung. Dessutom ökar inkomstspridningen inom konstnärgruppen. Digitaliseringen bidrar till lägre ersättningsnivåer och en ökad inkomstkoncentration till ett fåtal konstnärer, speciellt inom musikbranschen.

Konstnärerna har ofta oregelbundna inkomster som kan komma från flera olika håll och vara av olika slag, t.ex. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Det resulterar i stora svårigheter för berörda konstnärer att veta hur stor ersättningen kan bli från socialförsäkringsförmåner som är baserade på den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Konstnärer har ett lägre utnyttjande av föräldrapenning, bostadsbidrag och försörjningsstöd än befolkningen i allmänhet, trots att konstnärer har en lägre genomsnittlig inkomst. För konstnärer som har inkomster både från anställning och från näringsverksamhet finns det också svårigheter att beräkna a-kassa.

Konstnärer har i mindre grad en kollektivavtalad tjänstepension än befolkningen som helhet. Detta i kombination med låga inkomster medför risker för mycket låga pensioner.

Nuvarande insatser för konstnärerna

Utredningen beskriver de statliga bidrags- och ersättningssystemen. Vid sidan av de statliga insatserna uppmärksammas även ett stort antal icke-statliga finansieringskällor: kommunala och privata stipendier, akademiernas priser, belöningar och stipendier samt branschernas egna bidrag och stipendier. Organisationer som utgör länkar för konstnärerna till arbetsmarknaden redovisas. Utredningen har också haft i uppdrag att sätta den svenska konstnärspolitiken i ett internationellt perspektiv. Exempel från Norge, Finland, Tyskland och Frankrike lyfts fram.

Statliga bidrag och stipendier

Det finns ett stort antal statliga ersättnings- och bidragsformer riktade till konstnärer. Gemensamt för dem är att de ska bidra till att de nationella målen för kulturpolitiken kan nås. Utredningen analyserar hur statliga bidrag och stipendier till konstnärer samt ersättning för utfört konstnärligt arbete fördelas utifrån ett antal perspektiv såsom mellan olika konstformer, mellan män och kvinnor, geografiskt, antal, beviljandegrad m.m.

Utredningen gör en närmare beskrivning av hur beslutsprocesserna vid bidragsgivningen ser ut. Samtliga ansvariga instanser har sakkunniga bedömningsgrupper tillsatta på bestämd tid som antingen själva har mandat att besluta om bidrag, eller ger rekommendationer till beslut om bidrag. Frågor om jäv diskuteras. De berörda aktörerna är överlag nöjda med själva bidrags- och ersättningsmodellen men menar att den är underfinansierad.

Ersättningar för konstnärligt arbete

Om konstnärer ska kunna försörja sig på sitt konstnärskap krävs både att det finns en efterfrågan och att konstnärerna får en skälig ersättning för det arbete de utför. I den första delen kan konstateras att svenskarnas sammanlagda kulturkonsumtion har varit relativt stabil under det senaste decenniet. I den andra delen har upphovsrätten en central betydelse – och i ökad grad genom digitaliseringen. En utmaning är att det på olika sätt har blivit svårare för konstnärerna att hävda sina inkomster. Det lagstiftningsarbete som pågår, nationellt och inom EU, är viktigt för att konstnärerna ska kunna stärka sin ställning.

Till upphovsrätten har även vissa offentlighetsrättsliga ersättningar kopplats. Det gäller bibliotekersättningen till upphovsmän av litterära verk, visningsersättningen till bild- och formkonstnärer samt fonogramersättningen, vilka samtliga bygger på att staten ersätter användningen av konstverk, vid utlåning av litterära verk och musikalier i biblioteken, respektive placering av konstverk i den offentliga miljön. Dessa ersättningar fördelas till en del individuellt, och till en del kollektivt till upphovsmän efter kvalitetsbedömning.

Det s.k. MU-avtalet, medverkans- och utställningsersättning till konstnärer, som tecknats mellan staten och ett antal organisationer på bild- och formområdet har starkt stöd bland intressenterna och har ökat konstnärers ersättning för utfört arbete. Samtidigt finns exempel på att kan det vara svårt att få ersättning för det förberedande arbete som krävs inför en utställning.

Länkarna till arbetsmarknaden

Kulturpolitiska insatser med betydelse för konstnärerna sträcker sig långt utanför den egentliga konstnärspolitiken. Utredningen konstaterar att kulturinstitutioner och andra aktörer som engagerar konstnärer i sin verksamhet har stor betydelse för konstnärerna. Genom dessa aktörers efterfrågan på konstnärliga tjänster skapas en stor del av konstnärernas arbetsmarknad. Det handlar om de centrala och regionala institutionerna inom teater, dans och musik, Skapande skola, public serviceföretagen, förlag, fria grupper, utställare på bild- och formområdet, främjandeorganisationer, musikarrangörer, beställare och inköpare av konst till den offentliga miljön, m.m.

En del av den befintliga konstnärspolitiken är det statliga stödet till de specialiserade centrumbildningarna och de tre scenkonstallianserna. Arbetsförmedlingen Kultur Media, som finansieras över arbetsmarknadspolitiken, har beröringspunkter med centrumbildningarnas och alliansernas verksamhet. Centrumbildningarna, scenkonstallianserna

och Af Kultur Media erbjuder också kompetensutveckling av konstnärerna.

Konstbildning och konstförmedling ger viktiga förutsättningar för konstnärers möjligheter att försörja sig på sitt skapande. Till stor del pågår detta arbete inom folkbildningens organisationer och civilsamhällets föreningar med kurser, studiecirklar, utställningar m.m. Förutom att erbjuda konstnärer direkta arbetsmöjligheter ger det människor verktyg att tillägna sig en djupare förståelse av sammanhang kring verk och konstnärskap. Utredningen konstaterar att deltagandet minskar hos flera av aktörerna på bildningsområdet, vilket också kan få till följd att efterfrågan på konstnärligt arbete minskar. Det finns en risk för att det också leder till en minskad förståelse i samhället för konstnärlig verksamhet. Andra förhållanden som kan leda till begränsningar av konstnärernas arbetsmarknad är ändrade förutsättningar för gallerier, kritiker m.fl. som kan betraktas som både grindvakter och förmedlare. Hot och hat mot konstnärer har blivit allt vanligare och digitaliseringen har också gjort att hot och hat är lättare att uttrycka. En arbetsmiljö med informella nätverk och otrygga anställningar har också gett utrymme för förtryck och allvarliga kränkningar inom just konstområdet, vilket det har vittnats om i #metoo-rörelsen.

Utredningens bedömningar och förslag

Utifrån den redovisade kartläggningen och analysen lämnar utredningen en rad bedömningar och förslag om åtgärder för en ny konstnärspolitik som ska stärka konstnärernas möjligheter att försörja sig på sitt konstnärliga arbete.

En ny konstnärspolitik

Grunden för konstnärspolitiken är erkännandet av den betydelse konsten har för enskilda och för hela samhällets utveckling och vitalitet. Förändringar i omvärlden har lett till att konstnärernas betydelse för samhällsutvecklingen har blivit tydligare. En ny konstnärspolitik ska kännetecknas av följande:

- Konstnärspolitiken ska bidra till att konstens frihet, egenvärde och kvalitet värnas. Den ska bedrivas enligt principen om armlängds avstånd. Den ska vara öppen för nya konstnärliga uttryck, tolkningar och avgränsningar.
- Konstnärernas kunskaper och erfarenheter ska tas tillvara bättre vid förändring, utveckling och förnyelse i samhället. Det motiverar att ansvar för konstnärernas villkor tas inom flera politikområden.
- Konstnärspolitiken ska medverka till att snedrekryteringen till konstnärliga högskoleutbildningar minskar.
- Konstnärspolitiken ska bidra till att möjligheterna att verka professionellt i hela landet som konstnär förbättras.
- De kulturinstitutioner med offentligt stöd som erbjuder publikmöten och arbetstillfällen för konstnärer ska ses som en integrerad del av konstnärspolitiken.

Minskad snedrekrytering och mer fortbildning

De konstnärliga högskoleutbildningarna hör till de utbildningar inom högskolor som har mest omfattande snedrekrytering. För att komma till rätta med problemet krävs strategiska och långsiktiga insatser. Lärosätena har redan ett stort ansvar för att bredda rekryteringen. Utredningen föreslår att deras insatser förstärks. En åtgärd som bör prövas är att de konstnärliga högskoleutbildningarna i samarbete med lokala aktörer flyttar delar av sina aktiviteter till socioekonomiskt svaga bostadsområden. Lärosätena bör även kunna utveckla distansutbildning i större utsträckning för att öka tillgängligheten till utbildningarna. Förutom lärosätenas ansvar bör Universitetskanslersämbetet få i uppdrag att i samråd med Universitets- och högskolerådet utvärdera berörda universitets och högskolors arbete för att bredda rekryteringen till konstnärlig högskoleutbildning. Utredningen lyfter också fram vikten av att satsa på Kulturskolan.

För att förbättra förutsättningarna för konstnärernas professionella arbete och försörjning krävs att de konstnärliga utbildningarna kompletteras med fortbildning. Fristående kurser bör erbjudas för att möta behov av och efterfrågan på ett livslångt lärande hos yrkesverksamma konstnärer. Syftet med utbildningarna bör vara att stärka en yrkesmässig utveckling och konstnärernas förutsättningar att leva på sitt konstnärliga arbete.

Nytt statsbidrag till konstnärliga produktionshus för ungdomar

Utredningen föreslår ett nytt statsbidrag för konstnärliga produktionshus för ungdomar, företrädesvis med placering i kommundelar med socioekonomiska utmaningar. Syftet med produktionshusen är att sänka trösklarna till konstnärligt arbete för ungdomar, att ge fler röster plats inom det konstnärliga fältet och att minska snedrekryteringen till de konstnärliga högskolorna. Yrkesverksamma konstnärer bör knytas som mentorer till verksamheten. En ekonomisk ram på 50 miljoner kronor föreslås för det nya statsbidraget fr.o.m. 2020.

Digitaliseringen kräver insatser för konstnärerna

Digitaliseringen är den enskilt största omvärldsförändring som påverkar konstnärernas villkor. Digitaliseringen kräver ett antal åtgärder för att stärka konstnärernas ställning och för att samhälle och individer fullt ut ska kunna ta del av och dra nytta av att konstnärernas skapande. Utredningen föreslår att regeringen tar fram en samlad strategi för digitaliseringen av den offentligt finansierade kulturen och att ett samordningssekretariat inrättas vid Kulturrådet. Konstnärsnämnden ges i uppdrag att analysera konstnärernas förutsättningar att verka i det nya digitala landskapet och utveckla sin rådgivningsverksamhet avseende det digitala området. Tillväxtverket ges i uppdrag att främja konstnärernas utnyttjande av verkets tjänster som rör digitaliseringen samt att fortsatt utveckla analyser och strategier för att stärka de kulturella och kreativa näringarna. En ekonomisk ram på 100 miljoner kronor föreslås för genomförandet av den nationella strategin och för det digitaliseringsarbete som initieras av myndigheterna.

Stärkt arbetsmarknad genom residensprogram

Utredningen ser möjligheter att inrätta ytterligare residensprogram. Utredningen föreslår att konstnärliga residens inrättas på statliga arbetsplatser. Verksamheten byggs upp successivt med början 2020. För att vara förmedlande länk mellan myndigheterna och konstnärerna föreslås att bolaget Till tillförs 5 miljoner kronor per år.

De internationella residensprogrammen inom Konstnärsnämnden föreslås utvecklas vidare på ytterligare områden. Konstnärsnämnden ska också tillsammans med Sida utveckla nya konstnärliga residens för att stärka en konstnärlig utveckling i Sverige och i biståndsländer. För dessa program föreslår utredningen att Konstnärsnämnden tillförs ytterligare 10 miljoner kronor.

Satsningar på den offentliga konsten

När det offentliga bygger bör motsvarande en procent av byggkostnaderna avsättas för satsningar på offentlig konst. En procentregel bör vara flexibel och kunna anpassas till de förutsättningar som råder i enskilda projekt. Utredningen föreslår vidare att det ska framgå av de statliga fastighetsbolagens ägardirektiv att de har ansvar för att avsätta motsvarande en procent av byggkostnaderna till konstnärlig gestaltning. För att Konstrådet ska kunna hävda enprocentnivån på konstnärliga satsningar i den offentliga miljön föreslår utredningen att 10 miljoner kronor omfördelas inom Konstrådets anslag för ändamålet 2019 och 2020.

Ny allians för upphovsmän och satsningar på centrumbildningarna

Behovet av mellanhänder mellan konstnärerna och arbetsmarknaden har ökat, inte minst på grund av digitaliseringen. Utredningen föreslår en försöksverksamhet med en allians för upphovsmän efter den modell som finns på teater-, dans- och musikområdena. Ett statsbidrag på 15 miljoner kronor per år föreslås för perioden 2020–2022. Kulturrådet ges i uppdrag att ta fram förslag på den närmare utformningen av alliansen.

De konstnärliga centrumbildningarna bedriver ett viktigt arbete med arbetsförmedling och med kompetensutveckling av sina medlemmar. Genom detta arbete och ett ökat samarbete med landsting och regioner skapas möjligheter för fler konstnärer att bo och verka i hela landet. Centrumbildningarnas arbete bör förstärkas och det statliga anslaget öka med 10 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

Bättre möjligheter för konstnärerna att verka i hela landet

Konsten bidrar till lokal och regional utveckling och har en central roll för sammanhållningen av landet. Att konstnärer bor och verkar på en plats gör att fler perspektiv tillförs lokalsamhället. För att ta vara på de möjligheter konsten ger behöver förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner förbättras.

Kultursamverkansmodellen har lett till en positiv utveckling av regionernas kulturverksamhet och konstnärsperspektivet har börjat utvecklas i kulturplanerna. Utredningen föreslår att den styrande förordningen för modellen ska vara tillitsbaserad, mindre detalj reglerande och ge utrymme för nya konstnärliga uttryck. Resurserna till det

professionella kulturlivet och konstnärerna i regionerna ska enligt utredningen förstärkas med 25 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

Konstbildning och konstförmedling är viktiga delar av konstnärspolitiken. En utvecklad konstbildning inom civilsamhället stärker långsiktigt förståelsen för och efterfrågan på konstnärers arbete. Det statliga stödet till organisationer och föreningar som verkar på området föreslås öka med 5 miljoner kronor.

Ersättningar för konstnärligt arbete

De offentlighetsrättsliga ersättningsystemen, som syftar till att ge konstnärer betalt för utfört konstnärligt arbete, är viktiga för många konstnärers möjligheter att leva på sitt konstnärskap. Visningsersättningen, inkl. den individuella visningsersättningen (IV), bibliotekersättningen och talboksersättningen, bör finnas kvar i sina grundläggande former. Utlåningen av fonogram har dock minskat kraftigt och där för bör behovet av fonogramersättningen prövas i särskild ordning.

MU-avtalet uppfattas som viktigt för att stärka bild- och formkonstnärers ersättning för utfört arbete i samband med utställningar. För att understryka avtalets betydelse föreslås fler myndigheter inom museisektorn få i uppdrag att redovisa utbetalda ersättningar enligt avtalet. För att förbättra utställningsarrangörers och främjandeorganisationers möjligheter att följa MU-avtalet ska det befintliga anslaget förstärkas med 5 miljoner kronor fr.o.m. 2020. Med digitaliseringen följer nya förutsättningar som innebär att upphovsrättsliga bestämmelser behöver ses över för att stärka konstnärernas ställning och minska risken för obalans mellan förhandlingsparterna. Inom ramen för den pågående översynen av upphovsrättsområdet i EU bör de frågor upphovsmanorganisationerna lyfter prioriteras. På nationell nivå gäller det bl.a. att möjliggöra privatpersoners delning av skyddade bilder genom de digitala plattformarna.

Ny bidragsmodell och ny fond

De statliga regleringarna av statsbidragen till konstnärerna ska möjliggöra en bred, genreöverskridande och flexibel hantering av bidragen och vara öppna för nya konstnärliga uttryck. Tre bidragstyper ska finnas, nämligen arbetsstipendier, projektbidrag och långtidsstipendier. Inom dessa ramar ska det finnas utrymme för regeringen och för bidragsbeslutande instans att ange mer preciserade ändamål. Begreppet konstnär ska användas i styrdokument och författningar. Även i fortsättningen ska beslut om bidrag och stipendier till konstnärer grundas på bedömning av konstnärlig kvalitet, men även kunna ta hänsyn mottagarens behov av ekonomiska bidrag.

Bidrag och stipendier till konstnärer ska kunna lämnas till både individer och grupper samt fysiska och juridiska personer. Utredningen föreslår att en ny fond inrättas till förmån för bild- och formkonstnärer. Fonden ska finansieras med en konstavgift om högst 5 procent vid andrahandsförsäljning av den bildkonst som inte omfattas av följerrätten. Fondens medel ska administreras av Konstnärsnämnden.

Ökad social trygghet för konstnärerna

Socialförsäkringssystemen är i många avseenden uppbyggda för fast anställda arbetstagare med regelbunden inkomst. Det är förhållanden som sällan gäller för konstnärer. Den parlamentariska socialförsäkringsutredningen har lämnat vissa förslag som gynnar konstnärerna men det behövs ytterligare åtgärder för att öka konstnärernas sociala trygghet. Det gäller regler för hur sjukpenningsgrundande inkomst (SGI) tillämpas för enskilda näringsidkare, ekonomisk trygghet vid sjukdom för konstnärer som har stipendier samt hur perioden för långa stipendier kan vara överhoppningsbar för a-kassa. Vidare bör vissa skattemässiga hinder för konstnärerna undanröjas när det gäller avregistrering av företag, definition av inkomstslag och spridning av inkomst. Det är angeläget att mervärdesskatten är teknikneutral för likvärdiga konstnärliga uttryck inom hela kulturområdet. Konstnärernas pensioner är överlag låga. Detta är ett problem som kommer att förvärras för de i dag aktiva konstnärerna, eftersom många av dem kommer att sakna tjänstepension.

En särskild utredning föreslås få i uppdrag att utreda hur en modell kan utformas som ger samma fördelar som de kollektivavtalade tjänstepensionerna för konstnärer som är verksamma som egenföretagare och/eller har anställningar utan tjänstepension. Ökade inkomster är dock viktigast för den framtida pensionen. Insatser för ett livslångt lärande ska också ingå i utredningsuppdraget. Konstnärsnämnden får i uppdrag att förbättra konstnärernas kunskap om pensionssystemet samt att också göra en utredning om konstnärers friskvård, arbetsskador och rehabilitering.

Statens styrning mer tillitsbaserad

Styrningen av den statliga konstnärspolitiken ska vara på armlängds avstånd och mer tillitsbaserad. Det innebär t.ex. att detaljeringsgraden i regeringens styrning genom de årliga regleringsbrevens ska minska. Den nuvarande myndighetsstrukturen har vuxit fram successivt och i praktiken finns det i dag överlappningar och omotiverade skillnader i villkoren för bidragsgivningen hos berörda instanser. Utredningen föreslår därför att samverkan mellan de bidragsgivande instanserna ska förstärkas. Konstnärsnämndens uppdrag att bevaka och informera om konstnärernas ekonomiska villkor ska utvecklas. De kvantitativa kartläggningarna ska kompletteras så att inkomster från konstnärliga verksamheter särredovisas.

Ökade resurser

Med utredningens förslag till utveckling av konstnärspolitiken bör dess budgetram öka med 225 miljoner kronor fr.o.m. 2020. De ökade utgifterna finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17. För att säkra att ersättningar och bidrag till konstnärer inte löpande urholkas ska samtliga konstnärspolitiskt relaterade anslag inom utgiftsområde 17 omfattas av statens pris- och löneomräkning.

Förteckning av remissinstanserna (SOU 2018:23)

Skr. 2020/21:109
Bilaga

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig över Konstnärspolitiska utredningens betänkande.

ALMA, ALMI, Arbetsförmedlingen, Arbetsgivarverket, Artplattform AB, Arvidsjaurs kommun, Avesta kommun, BD Pop, Beckmans designhögskola, Bildupphovsrätt i Sverige, Blekinge läns landsting, Bollnäs kommun, Borås konstmuseum, Botkyrka kommun, Centrala studiestödsnämnden (CSN), Centrum för dramatik, Cirkus Cirkör, Copyswede, Dalarnas läns landsting, Dansalliansen, Danscentrum, Dansens Hus, Dansnät i Sverige, Dramatikerförbundet, Fanzingo, Folkbildningsrådet, Folkets Hus och Parker, Fotografiska, Föreningen Handarbetets vänner, Föreningen svenska tecknare, Föreningen svenska tonsättare, Föreningen Sveriges Jazzmusiker, Företagarna, Författarcentrum, Försäkringskassan, Galleriförbundet, Gerlesborgsskolan Stockholm, Giron Sami teater, Gävleborgs läns landsting, Göteborgs kommun, Göteborgs universitet, Habo kommun, Hallands läns landsting, Handelshögskolan Stockholm (Stockholm School of Economics), Hemslöjdens förbundskansli, Hjo kommun, Högskolan för design och konsthantverk (HDK), Högskolan i Borås, Ifpi, Inspektionen för socialförsäkringen, Institutionen för kultur och lärande, Intercult, Internationella Handelskammaren, Invest in Skåne, Jokkmokks kommun, Jämtlands läns landsting, Jönköping läns landsting, Kalmar konstmuseum, Kalmar läns landsting, Kammarkollegiet, KC huvudstyrelse, Konstfack, Konstfrämjandet, Konsthallen Marabouparken, Konstnärernas kollektivverkstäder, Konstnärernas riksorganisation (KRO), Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Konstnärsförbundet Alliansen (KFA), Konstnärsnämnden, Konstpool AB, Kristinehamns kommun, Kronoberg läns landsting, Kronofogdemyndigheten, Kulturhuset Stadsteatern, Kungl. Akademin för de fria konsterna, Kungl. Konsthögskolan, Kungl. Musikaliska akademien, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Kungl. Vitterhetsakademien, Landstinget Sörmland, Linköpings kommun, Livemusik i Sverige, Luleå kommun, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Länsmuseernas samarbetsråd, Länsteaternas samarbetsråd, Malmö kommun, Manegen, Moderna museet, Musik- och Kulturföreningarnas Samarbetsorganisation (MoKS), Musikalliansen, Musikarrangörer i samverkan (MAIS), Musikcentrum Riks, Musikerförbundet, Musikförläggarna, Musikmakarna, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för kulturanalys, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för yrkeshögskolan, Mångkulturellt centrum, Mörbylånga kommun, Norbergs kommun, Norrbottens läns landsting, Nya konstnärsklubben, Nyckelviksskolan, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Oberoende filmares förbund, Patent- och registreringsverket, Pensionsmyndigheten, Piteå kommun, RATS Teater, Regelrådet, Regionalmusik i Sverige, Regionteater Väst, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Riksförbundet Sveriges museer, Riksförbundet unga

musikanter, Riksrevisionen, Riksteatern, Sametinget, Selam, SF Studios, Skara kommun, Skatteverket, Skådebanan, Skåne läns landsting, Spotify AB, Statens centrum för arkitektur och design, Statens konstråd, Statens kulturråd, Statens medieråd, Statens musikverk, Statskontoret, Stiftelsen Arbetets museum, Stiftelsen Filmform, Stiftelsen Konsthantverkcentrum, Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Stockholms kommun, Stockholms konstnärliga högskola, Stockholms läns landsting, Storumans kommun, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida), Svensk form, Svensk scenkonst, Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI), Svenska fotografers förbund, Svenska förläggarföreningen, Svenska institutet, Svenska journalistförbundet, Svenska konstnärsförbundet, Svenska musikerförbundet, Svenska oberoende musikproducenter (SOM), Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM), Svenska Unescorådet, Svenskt näringsliv, Sveriges författarfond, Sveriges författarförbund, Sveriges kommuner och landsting (SKL), Sveriges kommunikationsbyråer, Sveriges kompositörer och textförfattare (SKAP), Sveriges Konstföreningar, Sveriges läromedelsförfattares förbund, Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB, Sveriges yrkesmusikerförbund, Södermanlands läns landsting, Södertörn högskola, Teateralliansen, Teatercentrum, Teaterförbundet, Tibro kommun, Tillt, Tillväxtanalys, Tillväxtverket, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Umeå kommun, Umeå universitet, Unionen Medlemservice, Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, Upphandlingsmyndigheten, Upplands Väsby kommun, Uppsala läns landsting, Vallentuna kommun, Vara kommun, Vellinge kommun, Vinnova, Visit Sweden, Värmlands läns landsting, Västerbottens län, Västernorrlands läns landsting, Västerås kommun, Västmanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Yrigo, Ånge kommun, Åre kommun, Örebro kommun, Örebro läns landsting, Östergötlands läns landsting, Östersund kommun och Översättarcentrum.

Skrivelse har även kommit in från:

Bildleverantörernas Förening, Bygdegårdarnas Riksförbund, Dansavdelning 2, Föreningen Sveriges Länsarkivarier, Kungliga biblioteket, Kyrkomusikernas Riksförbund, Region Gotland, Subtopia, Svenska Kyrkan, Ulla West och Unga Tankar om musik (UTOM) och Transit Kulturinkubator.

Enheten för konstarterna

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 mars 2021

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden, Johansson, Baylan, Hultqvist, Andersson, Damberg, Shekarabi, Ygeman, Linde, Ekström, Eneroth, Dahlgren, Nilsson, Ernkrans, Lindhagen, Lind, Hallberg, Nordmark, Micko, Stenevi

Föredragande: statsrådet Lind

Regeringen beslutar skrivelse Politik för konstnärers villkor Politik för konstnärers villkor